

Sfera Politicii

84

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE INSTITUTUL DE
CERCETĂRI POLITICE ȘI ECONOMICE ȘI FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul VIII, 2000

Preț 10.000 lei

CORUPȚIA ȘI POLITICA

Cuprins

2. <i>Editorial</i>	Cristian Pîrvulescu	Competiție și transparență
8. <i>Corupție și politică</i>	Zeno Reinhardt	Partidul, Bani și Legile
12.	Daniela Geonea-Pîrvulescu	Dublul standard
16.	Mihai Chioveanu	Afacerea Skoda
21. <i>Arhivă</i>		Situația populației sîrbe în R.P.R.
30. <i>Politică internă</i>	Michael Shafir	Paradigme, Paradedemonstrații, Paratrăsnete
41. <i>Politică externă</i>	Mirel Bănică	Kosovo - o paradigmă a conflictualității
45.	Marian Chiriac	Relatare sau propagandă?
49. <i>IdeoSfera</i>	George Voicu	Teme antisemite în discursul public (V)
56. <i>Cărți și autori</i>	Steliu Lambru	“Motoare” ale Istoriei
58.	Iulia Huiu	Apariția partidelor
60.	Sabin Drăgulin	Elite și Modernizare
62. <i>Semnale</i>		

Competiție și transparență

CRISTIAN PÎRVULESCU

Spațiul politic (pseudo)concurrential și controlul civic

Participarea politică nu se reduce doar la prezența la urne sau la participarea la viața de partid. O democrație participativă se revendică în primul rând de la cetățean. Element esențial al oricărei acțiuni democratice, cetățeanul rămâne însă mai mult o referință abstractă, obligatorie și onorantă, decât o realitate explicită câtă vreme participarea sa nu este stimulată. Având sens doar în cadrul democrației, cetățenia, ca posesiune și exercițiu al drepturilor civile, este expresia unei relații active între individ, societate și stat. Simplu subiect în cadrul formelor tradiționale și autoritare de organizare politică, cetățeanul a devenit resursa principală a unui sistem în care afirmarea participării la treburile publice urmărea să depășească modelul supunerii feudale, personalizate și clientelare, și să afirme, în contrapartidă, autonomia politicului în raport cu celelalte domenii sociale, dar mai ales separația clară dintre public și privat. Conotațiile simbolice ale cetățeniei – egalitate, responsabilitate și independența opiniilor – dau seama despre un set de valori și despre ordinea politică ce rezultă din operaționalizarea acestora. Presupunând implicarea politică activă – nu doar ca exercitare a dreptului la vot ci ca participare voluntară la activități de interes general – respectul legii și solidaritate între membrii comunității comportamentul cetățenesc constituie un indicator al gradului de interiorizare a valorilor democratice. Consensului ipocrit în jurul democrației îi poate fi astfel opusă, ca revelator al situațiilor reale, evaluarea obiectivă a participării cetățenești. Unul din domeniile în care participarea civică se relevă cel mai bine este controlul activității politice și mai ales al surselor de finanțare ale vieții politice.

De finanțarea partidelor depinde în mare măsură dinamica multipartidismului românesc. Sistemul electoral și competiția pentru ocuparea pozițiilor de putere transformă partidele românești în mari consumatoare de resurse financiare. Multipartidismul românesc, consecință a unui cumul de factori precum tradiția, lipsa unei opoziții structurate la comunism, contextul imediat postdecembrist și sistemul reprezentării proporționale, reprezintă o imagine destul de fidelă a fragmentării societății românești. El nu este disfuncțional prin natura lui. Criza coaliției de guvernare ce a zdruncinat fundamentul regimului politic și a antrenat criza de autoritate nu este rezultatul numărului mare de partide ci a bazei lor electorale instabile. Concurența politică implică o continuă reasezare a actorilor politici care își dispută pozițiile de influență și decizie. Criza guvernamentală, consistență a crizei sistemului politic, a scos la lumină o realitate până atunci difuză, ocultată de existența majorității prezidențiale până în 1996, partitocrația. În absența unor alte modalități de participare politică, partidele au devenit, în condițiile guvernărilor de coaliție, forme de participare directă la luarea deciziei la nivel local sau central. Dar în măsura în care dinamica schimbărilor sociale și economice le afectează electoratul, partidele românești nu pot privi pasive erodarea popularității lor, câtă vreme cucerirea și influențarea pozițiilor de decizie rămâne principalul scop al acestor organizații.

Caracterul partitocratic al regimului românesc evidențiat prin rolul pe care, dincolo de prevederile Constituției, conducerile partidelor și le-au asumat prin instituirea unor organizații parapolitice de tipul comitetelor de coordonare a coaliției sau de negocierile directe și netransparente ce modelează sistemul de partide.

Dinamica la care consolidarea partitocrației

românești obligă partidele politice nu este un impediment nici în ceea ce privește democratizarea, nici în ceea ce privește reforma. Ea exprimă starea actuală a sistemului de partide românesc iar depășirea ei prin proceduri tehnice de tipul schimbării sistemului electoral este iluzorie. Departe de a constitui o excepție partitocrația românească se înscrie într-o tendință la nivel european și poate deveni, în condițiile unei minime, dar necesare, reforme a organizării și democratizării partidelor, o modalitate coerentă de guvernare a unei societăți pluraliste.

Finanțarea vieții politice

Încă din antichitatea democrația era în căutarea unui echilibru între bani și politică. Cum participarea politică se cerea stimulată pentru ca Ecclesia să se poată reuni frecvent și să poate lua decizii, s-a instituit atunci o indemnizație de participare la ședințele adunării (*mitshos ekklesiastikos*) care a stopat tendința spre absenteism. Criticată pentru că era costisitoare și implica în politică mulțimea practica indemnizației a fost abandonată în 322 în favoarea unui regim cenzitar. Problema finanțării vieții politice se pune deja iar raportul, mereu ocultat, dintre politică și bani, era deja o chestiune publică.

În secolul al XX-lea creșterea constantă a corpului electoral, exportul modelelor de marketing din domeniul comercial în cel politic – semn al dezvoltării pieței politice – a presupus recursul la resurse financiare din ce în ce mai importante. Cuantumul resurselor financiare a influențat dezvoltarea partidele politice. Strategiile partidelor nu au putut și nu pot face abstracție de resursele financiare chiar dacă ele sunt invocate cu discreție. Fără bani partidele nu ar putea să se organizeze, politicienii nu ar putea comunica cu alegătorii, campaniile electorale nu ar avea influență și nu și-ar atinge țintele.

Rolul afirmat al campaniilor electorale și al alegerilor, spectacole politice încărcate de simbolică, este de a stabili un raport direct și transparent între cetățeni și instituții prin intermediul partidelor și a reprezentanților acestora. Caracterul rațional al politicii

se revendică tocmai de la evaluarea prin comparație al competitorilor. Iar egalitatea între competitori ar trebui să fie asigurată pentru ca alegerea să nu fie viciată. Libertatea alegerilor se poate aprecia atât din punctul de vedere al candidaților – costul campaniei trebuie să fie accesibil tuturor candidaților, un cost excesiv determinând îndepărtarea lor din campanie –, cât și din cel al alegătorilor, care trebuie protejați de presiunea care s-ar exercita prin strategiile de marketing politic pe care formațiunile politice ce dispun de fonduri financiare importante le utilizează. Competiția nu este egală decât în măsura în care mijloacele de care dispun competitorii sunt comparabile.

Scandalurile privind finanțarea partidelor și campaniilor electorale au tulburat toate marile democrații în ultimii 15 ani. Finanțarea ilegală cu mai multe milioane de dolari a campaniei electorale din 1994 a fostului cancelar german Helmut Kohl a declanșat, în noiembrie 1999, în Germania, cel mai mare scandal politico-financiar de la încheierea celui de-al doilea război mondial ce a dus la compromiterea unui mit al politicii germane și a măcinat Uniunea Creștin Democrată. În Italia, partitocrația ce a dominat prima republică (1946-1994) a permis dezvoltarea corupției care a contribuit la prăbușirea sistemului de partide și la compromiterea a doi prim miniștri Bettino Craxi și Giulio Andreotti și la prăbușirea partidelor lor, Partidul Socialist și Democrația Creștină. În Spania Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol ce a guvernat neîntrerupt 14 ani (1982-1996) a fost implicat în scandaluri de corupție ce au subminat autoritatea premierului charismatic Felipe Gonzales. Afacerea Augusta în Belgia sau delapidările lui Koscotas în Grecia se înscriu în aceeași serie. În Franța mai întâi socialiștii au avut de înfruntat scandalurile privind finanțarea ocultă a campaniilor politice (afacerea marilor spații comerciale extravilane) pentru ca apoi conservatorii și însuși președintele Chirac să facă obiectul unor afaceri dubioase (afacerea primăriei Parisului). Iar scandalurile Watergate și Whitewatergate au influențat politica americană, contribuind la demisia unui președinte (Nixon) și implicându-l pe altul (Clinton) într-un șir de proceduri politico-judiciare ce i-au

subminat autoritatea.

Interesul pentru resursele financiare este stimulat și de faptul că acestea sunt transferabile și convertibile fără ca sursele să fie cunoscute. Banii se pot converti în alte resurse: ei pot cumpăra bunuri și energie umană, îndemânare și servicii. Alte resurse, în schimb, pot fi convertite în bani politici prin intermediul avantajelor oferite de funcția publică în virtutea atribuțiilor sale de control al fluxului de informații și de luare a deciziilor.

Pentru ca mijloacele financiare electorale să nu contribuie la creșterea exacerbată a influenței grupurilor de presiune iar apetitul pentru bani să nu deschidă drumul finanțării oculte societatea, prin mecanisme specifice, trebuie să se mobilizeze și să determine elaborarea și aplicarea unor reglementări care să vizeze finanțarea guvernamentală și, respectiv, limitarea cheltuielilor electorale, finanțarea neguvernamentală și limitarea donațiilor și contribuțiilor, interzicerea anumitor categorii de contribuții și donatorii și înăsprirea sancțiunilor.

O formă de control eficientă

Cel mai important mecanism anticorupție, mai ales în partea de sancțiuni, a fost pus în mișcare în Franța. Mai multe legi și decrete privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale au fost adoptate începând din anul 1988 (*Codul electoral francez; Legea nr. 88-226* din 11 martie 1988 privind transparența financiară în viața politică; *Legea nr. 88-227* din 11 martie 1988 privind transparența financiară în viața politică; *Legea nr. 90-55* din 15 ianuarie 1990 privind limitarea cheltuielilor electorale și clarificarea activităților de finanțare politică; *Legea organică nr. 90-383* din 10 mai 1990 privind finanțarea campaniei prezidențiale și legislative; *Legea nr. 93-122* din 29 ianuarie 1993 referitoare la prevenirea corupției și la transparența vieții economice și a procedurilor publice; *Legea nr. 95-65* din 19 ianuarie 1995 referitoare la finanțarea vieții politice).

Legile tind să limiteze și să egalizeze nivelul cheltuielilor electorale, să reglementeze modalitățile

de obținere de resurse private și să instaureze un regim de control și sancțiuni în domeniu.

Legislația franceză insistă asupra finanțării de către guvern atât a alegerilor legislative, cât și prezidențiale. *Finanțarea guvernamentală directă* pentru alegerile legislative permite rambursarea forfetară din partea statului egală cu 50% din plafonul cheltuielilor autorizate pentru candidați. Plafonul cheltuielilor electorale se stabilește prin adăugarea la o bază fixă a unei sume adiționale, a cărei valoare depinde de numărul de locuitori din fiecare district electoral. Plafonul cheltuielilor electorale se actualizează la fiecare 3 ani sau cu ocazia fiecărei alegeri, luându-se în considerare și indicele costului de viață. Rambursarea forfetară nu se acordă: candidaților care au obținut mai puțin de 5% din voturile exprimate, celor al căror cont de campanie a fost respins și celor care nu s-au conformat obligației legale de a depune declarații patrimoniale.

În cazul alegerilor prezidențiale candidaților li se rambursează o sumă care poate ajunge la 20% din plafonul cheltuielilor electorale stabilit de lege. Pentru candidații care la primul tur de scrutin au obținut cel puțin 5% din voturi, suma rambursată se va ridica la 25% din limita admisă. Celor 2 candidați prezenți în turul doi li se rambursează 1/4 din plafonul autorizat.

Legea organică nr. 95-62 din 19 ianuarie 1995 referitoare la finanțarea vieții politice a modificat unele prevederi ale legilor anterioare din domeniu. Astfel, pe de-o parte, s-a redus suma-avans acordată candidaților prezidențiali (1 milion de franci), iar pe de altă parte s-a fixat valoarea rambursării forfetare acordate acestora de către stat (7,2 milioane de franci pentru candidații care nu au obținut 5% din voturile exprimate în primul tur de scrutin; 32,4 milioane de franci pentru candidații care au obținut mai mult de 5% din sufragii în primul tur, fără a fi însă prezenți în al doilea tur; 43,2 milioane de franci pentru candidații din al doilea tur de scrutin). Rambursarea forfetară este determinată și efectuată de ministrul de interne, după deducerea avansului acordat candidaților prezidențiali.

Finanțarea guvernamentală indirectă constă în subvenționarea de către stat a anumitor cheltuieli de campanie. Candidaților care au obținut cel puțin 5% din voturile exprimate, li se rambursează cheltuielile legate de costul hârtiei, al tipăririi buletinelor de vot, a fișelor și circularilor, precum și cheltuielile legate de expedierea lor în teritoriu. Pentru realizarea emisiunilor de propagandă la posturile de radio și televiziune, candidaților li se pun la dispoziție, gratuit, timp de antenă. Candidații beneficiază, în mod gratuit și egal, de locuri special amenajate destinate afișajului de materiale publicitare electorale. Este interzisă orice formă de reclamă plătită, sub forma panourilor, posterelor, a publicității prin presă sau prin orice alt mijloc audiovizual. Persoanelor care contribuie cu donații private la fondurile de campanie, li se acordă unele facilități fiscale. Acestea au dreptul la o reducere a impozitului pe venitul global, rata de reducere a impozitului fiind de 40% din valoarea donației și situându-se în limita a 5% din venitul impozabil.

Finanțarea neguvernamentală urmărește atât facilitarea și democratizarea finanțării private, cât și asigurarea controlului și transparenței formării resurselor financiare.

Pentru a împiedica apariția unor eventuale influențe nedorite sau a unor presiuni exercitate din interiorul sau din exteriorul țării asupra candidaților persoanele juridice, cu excepția partidelor sau a grupurilor politice, nu pot participa la finanțarea campaniei electorale a unui candidat nici cu donații, indiferent de forma lor, nici prin furnizarea de bunuri, servicii sau alte avantaje directe sau indirecte sau prin practicarea de prețuri mai mici decât cele practicate în mod obișnuit. De asemenea, nici un candidat nu poate primi, direct sau indirect, contribuții sau ajutoare materiale din partea unui stat străin sau a unei persoane juridice străine. Donațiile în bani făcute de o persoană fizică pentru finanțarea campaniei electorale a unuia sau mai multor candidați, în cadrul aceluiași alegeri, nu pot depăși 30.000 franci, iar pentru un partid 50.000 franci. Suma globală a donațiilor în bani poate reprezenta 20% din cheltuielile autorizate, dacă acestea sunt egale sau mai mari de 100.000 franci. Donațiile

mai mari de 1000 de franci trebuie făcute numai prin cec. Avantajele în natură (procurarea de materiale de propagandă, de rechizite, de săli etc.), sunt asimilate donațiilor și plafonate cu acest titlu; ele nu fac însă obiectul deducerii fiscale. Pentru a putea fi înscris în contul de campanie, avantajul în natură trebuie să îndeplinească 3 condiții: să fie un avantaj efectiv pentru candidat; să poată fi individualizat și evaluat; să fie făcut în beneficiul direct al candidatului.

Controlul activității de finanțare se bazează pe 3 elemente: recurgerea la serviciile unui agent financiar, evidența contabilă a campaniei electorale; verificarea efectuată de *Comisia națională pentru conturile de campanie și de finanțare politică*. Agentul financiar este obligat să deschidă un cont bancar unic în care să înregistreze toate operațiunile financiare din campanie (colectare de fonduri, donații, cheltuieli). Fiecare candidat este obligat să aibă un cont de campanie în care să fie înregistrate, după origine, ansamblul sumelor primite și, după natură, ansamblul cheltuielilor angajate sau efectuate în cursul campaniei electorale, de el și pentru el. Contul de campanie al candidaților care participă la alegeri, altele decât cele prezidențiale, trebuie depus în termen de 2 luni de la alegeri, la prefectură îl trimite *Comisiei naționale pentru conturile de campanie și de finanțare politică*.

Pentru cazurile de încălcare a dispozițiilor legale privind finanțarea campaniei electorale, legea prevede sancțiuni pecuniare, electorale și penale.

Legislația românească privind finanțarea

Finanțarea vieții politice în România este reglementată de legile electorale (Legea 70/1991 privind alegerile locale, Legea 68/1992 privind alegerea parlamentului și Legea 69/1992 privind alegerea Președintelui) precum și Legea partidelor politice nr. 27/1996.

Legea partidelor reglementează finanțarea formațiunilor politice la articolele 33 – 39. Sursele legale ale finanțării partidelor politice sunt cotizațiile ale membrilor de partid, donațiile și legate, venituri

provenite din activități proprii și subvențiile de la bugetul de stat, potrivit legii bugetare anuale.

Potrivit legislației române, partidele politice primesc din surse guvernamentale sume a căror destinație o reprezintă cheltuielile administrative. Aceste fonduri nu pot fi folosite în scopuri electorale, deși cheltuielile de personal, pentru presă și propagandă, deplasare, telecomunicații pot fi ușor acoperite în campania electorală din sumele repartizate pe aceste capite.

Prevederile legate de distribuția acestor fonduri sunt destul de confuze și ridică mari probleme în ceea ce privește calculul pentru anii ce precedă perioada electorală din cauza parlamentarilor care demisionează din partide sau a desființării unor grupuri parlamentare.

Finanțarea guvernamentală a partidelor și formațiunilor politice presupune subvenții bugetare anuale, ce se varsă lunar, în contul fiecărui partid politic, prin bugetul Secretariatului General al Guvernului. Cuantumul anual al acestor subvenții nu poate depăși însă 0,04% din veniturile bugetului de stat. La nivelul anului 2000 această sumă reprezintă 48 de miliarde de lei respectiv aproximativ 2.400.000 de dolari.

Criteriile de acordare a subvențiilor sunt reprezentarea în Parlament prin cel puțin un grup parlamentar, numărul de mandate și un prag minim de 2% pentru partidele neparlamentare. În funcție de aceste criterii sunt stabilite cele trei tipuri de subvenții, *subvenția de bază* care este alocată partidelor politice reprezentate prin grup parlamentar cel puțin într-o Cameră la începutul legislaturii; *subvenția proporțională* care se alocă în funcție de numărul de mandate obținute; *subvenția totală* acordată de la bugetul de stat unui partid politic, după aceste operațiuni, nu poate depăși de 5 ori subvenția de bază.

Cuantumul cotizațiilor unui partid nu este plafonat. În schimb, este instituit un plafon pentru cotizația anuală pe membru de partid, și anume 50 de salarii de bază minime pe țară. Neplafonarea cuantumului cotizațiilor are drept urmare înlăturarea posibilității ca unui partid, cu un număr foarte mare de membri, să i se impună asemenea restricții financiare.

Legea 27 instituie limite pentru sursele de venituri extrabugetare ale formațiunilor politice (donații și legate). Diferențierea donațiilor se realizează fie în funcție de cuplul an electoral/neelectoral, fie în funcție de donator persoană fizică/juridică. Donațiile într-un an neelectoral nu pot depăși 0,005% din veniturile bugetului de stat pe anul respectiv, plafonul instituit pentru donații dublându-se pentru anul financiar în care au loc *alegeri* parlamentare, prezidențiale sau locale. *O persoană fizică* nu poate dona o sumă care să depășească 100 de salarii de bază minime pe țară în anul respectiv, donația primită de la o *persoană juridică* într-un an nu poate fi mai mare de 500 de salarii de bază minime pe țară.

Dublarea plafonului este o modalitate prin care se permite partidelor primirea unor fonduri mai mari din donații, în vederea susținerii financiare a campaniei electorale. De aceea, este evident că legiuitorul a avut în vedere stabilirea unui **plafon legal** în perspectiva cheltuielilor de campanie electorală. Sumele plafonate prin lege ce provin din donații atât de la persoane fizice, cât și juridice nu reușesc să acopere decât o parte infimă a cheltuielilor de campanie, de unde și necesitatea găsirii unor noi surse de finanțare, precum și implicarea personală a candidatului care trebuie să dispună de o anumită sumă de bani sau de un anumit suport din partea diferitelor grupuri financiare. Ca atare, se observă pe lista donatorilor, în urma analizei extraselor din Monitorul Oficial, pe lista donatorilor din 1996: PD – Victor Babiuc, N. Duvăz, PNTCD – Remus Oprea, Gabriel Țepelea, Ulm Spineanu; pe lista din 1997: PD – Alexandru Sassu, Adrian Severin, PNL – Viorel Cataramă, PNTCD – Nicolae Ionescu Galbeni, UDMR – Verestoy Attila și lista poate continua.

Potrivit art. 35 alin. 6, lista donatorilor cu sume mai mari de 10 salarii de bază minime pe țară se publică în Monitorul Oficial până la data de 31 martie a anului următor, reglementare ce s-a dovedit însă insuficientă în practică, dată fiind inexistența unui control specific în ceea ce privește respectarea normei. Din analiza extraselor din Monitor reiese că această publicitate are caracter inconstant, evaziv și lacunar. Exemplele

sunt numeroase și edificatoare, în opinia noastră: în 1997, PUR nu a publicat lista cu donatori pe 1996, în 1998 PDSR, PS, PUR, PNR nu au publicat lista donatorilor pe 1997, în 1999, PDSR, PNR, PUR nu au publicat lista donatorilor pe 1998, iar în 2000, PDSR, PNL, PNR, PS nu au publicat lista donatorilor pe 1999. În același timp, partidele care au publicat listele donatorilor și care, la prima vedere, s-au înscris în limitele stabilite de lege, oferă informații incomplete. Se poate aprecia că sumele publicate de partide nu pot acoperi în mod real, nici măcar anumite cheltuieli de întreținere anuale.

Controlul finanțării partidelor politice se realizează pe trei căi abilitarea unei persoane care să fie responsabilă de proveniența și de utilizarea fondurilor formațiunii politice (mandatarul financiar), abilitarea unei instituții de control (Curtea de Conturi) și prin organe de control parlamentar (comisia de anchetă). Numai primele două sunt expres reglementate în Legea privind alegerile locale nr. 70/1991 și Legea partidelor politice nr. 27/1996. Comisia de anchetă se instituie în conformitate cu articolul 61, alin. (4) din Constituția României.

Mandatarul financiar (sau, în legislația altor state, agentul financiar) se ocupă de operațiunile financiare și de evidența contabilă a formațiunilor politice în perioada campaniei electorale, conform *Legii 70/1991* privind alegerile locale, prevederi ce se regăsesc și în *Legea 68/1992* privind alegerea Camerei Deputaților și a Senatului. Dar deși este acreditat de Ministerul de Finanțe un registru național al mandatarilor financiari nu există, iar până în prezent activitatea acestora nu a fost controlată. Aceeași este situația cu Curtea de Conturi ce nu a efectuat nici un control al activității financiare a partidelor politice.

Reglementările menționate, respectiv *Legea privind alegerile locale*, modificată și republicată și *Legea partidelor politice* nu prevăd decât *sanctiuni* pecuniare. Important de remarcat este absența unui sistem de sancțiuni care să determine respectarea normelor referitoare la finanțare partidelor și formațiunilor politice.

Legislația românească este vagă în privința

finanțării partidelor. Necesitatea transformării sale în acord cu practica europeană în domeniu este evidentă. Scandalurile de corupție referitoare la campaniile precedente dezvăluie atât insuficiențele legii cât și absența controlului. Intervenția societății civile devine astfel un stimulent pentru transformarea legislației privind finanțare, dar mai ales a filosofiei acesteia.

Redefinirea politicii prin asigurarea unor posibilități reale de participare activă asigură suportul democratic al guvernării. Încrederea în capacitatea cetățeanului și a lumii asociative de a oferi soluțiile optime, dublarea acestuia de către partide politice și grupuri de interese reprezentative și responsabile, asigură participării, prin adaptarea permanentă a instrumentelor pe care se bazează – informație corectă, educație și participare organizațională – un real spațiu de manifestare. Noua dinamică a politicii nu poate menține partidele doar în zona parlamentară. Ele trebuie să își exercite funcțiile sociale și ca atare transparența finanțării rămâne o sfidare căreia trebuie să îi răspundă.

BIBLIOGRAFIE

Legea 27/1996

Legea 70/1991

Legea 68/1992

Legea 69/1996

Yves-Marie DOUBLET, *L'argent et la politique en France*, Economica, Paris, 1997

Alegeri locale. Finanțarea partidelor politice, studiu realizat de Asociația Pro Democrația, 2000

Hervé Faupin, *Le controle du financement de la vie politique, partis et campagnes*, LGDJ, Paris, 1998

La loi anti-corruption, texte présente par Christophe Guettier, Dalloz, Paris, 1993

CRISTIAN R. PÎRVULESCU – Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Lector la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

Partidul, Bani și Legile

ZENO REINHARDT

Finanțarea partidelor revine constant în discuție cu ocazia fiecărei campanii electorale. Sunt deja cunoscute scandalurile privind finanțările ilegale și spălarea de fonduri de proveniență suspectă de către mari formațiuni politice occidentale. Aceste scandaluri au zguduit Germania, Italia, Franța, Statele Unite, Israelul dar și țările vecine: Rusia, Bulgaria, ducând la demisii în bloc, la discreditarea unor mari personalități (Helmut Kohl, părintele unificării Germaniei), la retrageri din viața politică (Silvio Berlusconi) și chiar la sinucideri suspecte (Jean-Pierre Bérégovoy, fost prim-ministru francez). Toate aceste afaceri au avut parte de clarificări edificatoare: Helmut Kohl și-a recunoscut vina și a plecat din fruntea CDU, Silvio Berlusconi a demisionat din fruntea guvernului italian, Ehud Barak a plătit o amendă de 1,3 milioane dolari (!) pentru încălcarea Legii finanțării partidelor etc. În România însă se aplică regula autohtonă a mușamalizării prin scurgerea inexorabilă a timpului.

Problema finanțării partidelor politice s-a pus în România abia după 1990, având în vedere că PCR-ul nu suferea din pricina lipsei de fonduri. Sursele de finanțare ale partidelor politice din România sunt, conform art. 33(1) din Legea partidelor politice nr. 27/1996: subvențiile de la bugetul de stat, cotizațiile membrilor, donațiile și legatele precum și veniturile provenite din activități proprii. Operațiunile de încasare și plată se efectuează prin bănci cu sediul în România. Pentru a se mări cuantumul fondurilor formațiunilor politice, aceeași lege stipulează că toate aceste venituri sunt scutite de orice fel de impozite și taxe. Prevederile privind distribuția fondurilor partidelor sunt cât se poate de confuze. Pentru o mai bună înțelegere a circulației banilor în politică vom încerca să detaliem

aceste surse de venit.

În fiecare an, prin Legea Bugetului de stat, partidele politice primesc sume consistente a căror destinație o reprezintă cheltuielile administrative. Fondurile primite de la Bugetul statului nu pot fi folosite în scopuri electorale, deși indirect acest lucru este ușor realizabil. Sumele bugetare sunt administrate de către Secretariatul General al Guvernului, care le varsă lunar, în funcție de anumite criterii, în conturile partidelor. Cuantumul anual al acestor subvenții nu poate depăși 0,04% din veniturile bugetului de stat. În funcție de reprezentarea în Parlament, numărul de mandate sau procentul obținut la alegeri se acordă 3 tipuri de subvenții:

- a) s. de bază – alocată partidelor reprezentate prin grup parlamentar (1/3 din totalul subvențiilor);
- b) s. proporțională – alocată în funcție de nr. de mandate obținute;
- c) s. totală – nu poate depăși de 5 ori subvenția de bază.

Pentru comparație putem să analizăm, pe scurt, sistemul occidental al finanțării guvernamentale a partidelor politice. În Franța, pentru alegerile legislative, cheltuielile electorale ale candidaților sunt acoperite prin rambursare forfetară din partea statului egală cu 50% din plafonul cheltuielilor autorizate. În cazul alegerilor prezidențiale, plafonul rambursărilor forfetare este de 20%. Rambursarea forfetară nu poate depăși plafonul cheltuielilor efectuate de candidați și înregistrate în contul de campanie. Rambursarea forfetară este determinată și efectuată de ministrul de Interne după deducerea avansului acordat candidaților prezidențiali.

În Germania pot beneficia de finanțare publică

partidele care se află în campanie electorală și care au obținut 0,5% din voturi la alegerile federale precedente sau 1% din voturi la alegerile de land. În conformitate cu Constituția statul alocă partidelor politice subvenții de la buget pentru finanțarea activităților lor generale pe baza rezultatelor obținute la precedentele alegeri federale și de land precum și în funcție de suma totală a cotizațiilor și donațiilor.

Legislația în domeniu a țărilor scandinave plus Belgia nu prevede acordarea de subvenții speciale pentru acoperirea cheltuielilor electorale, însă este prevăzută finanțarea substanțială a activităților curente efectuate de partide cât și a organizațiilor afiliate partidelor. În mod tradițional partidele olandeze și-au exprimat reticenta față de subvenționarea guvernamentală directă a partidelor.

O altă modalitate de finanțare guvernamentală este cea indirectă. În Marea Britanie, fiecare candidat pentru alegerile parlamentare are dreptul să ceară Oficiului Poștal trimiterea unei cărți poștale fiecărei persoane de pe lista electorală. Partidele beneficiază de timp de antenă gratuit de la stat, spre deosebire de SUA unde partidele au dreptul la un timp nelimitat de emisie, dar nesubvenționat.

În Spania, în timpul campaniei, se alocă subvenții de la buget partidelor parlamentare, acestea primind 20 de pesetas pentru fiecare alegător din circumscripțiile în care partidul a prezentat liste cu candidați. Această subvenție nu se include în limita cheltuielilor electorale prevăzute de lege. La noi, sunt suportate de la bugetul de stat toate cheltuielile legate de organizarea și desfășurarea alegerilor și sunt scutite de plata taxei de timbru toate actele necesare exercitării drepturilor electorale.

Cuquantumul cotizațiilor, repartizarea și utilizarea acestora se stabilesc prin hotărâri ale partidului politic, potrivit statutului. Veniturile totale provenite din cotizații nu sunt plafonate, iar suma cotizațiilor plătite într-un an de o persoană nu poate depăși 50 de salarii de bază minime pe țară.

În privința donațiilor și legatelor cadrul legislativ actual prevede unele criterii de diferențiere. Astfel într-un an neelectoral acestea nu pot depăși

0,005% din veniturile bugetului de stat, iar pentru anul electoral acest plafon se dublează. O persoană fizică nu poate dona o sumă superioară a 100 de salarii minime, iar o persoană juridică nu poate depăși 500 de salarii minime pe țară.

Potrivit legii este obligatorie publicarea listei donatorilor cu sume mai mari de 10 salarii de bază minime pe țară, în Monitorul Oficial. Această reglementare însă nu este din păcate singura de care se face abstracție în țara noastră, aceasta datorită lipsei unor instrumente de control. Publicarea banilor cheltuiți s-a făcut până acum, cu întârzieri serioase și fără să existe vreun control din partea Curții de Conturi, singura instituție abilitată cu controlul finanțării partidelor. Se simte acut lipsa unui organism de control independent. Curtea de Conturi, fiind controlată politic, oferă posibilitatea unor „inginerii financiare”, foarte la modă. Se spune că pentru a îngropa definitiv un scandal trebuie creată o comisie. Pentru a pune definitiv cruce listei Valerian Stan, afacerii Costea, scandalului Eurofinances, afacerii tutunului și altor asemenea evenimente, parlamentarii s-au grăbit să înjghebeze o comisie de anchetă pentru finanțarea partidelor în campaniile electorale din '90, '92 și '96.

Este bine să privim și peste gard la vecinii mai experimentați în afacerile democrației decât noi și să observăm cum văd ei lucrurile. În Franța legile tind să limiteze și să egalizeze nivelul cheltuielilor electorale, să controleze sursele private de finanțare și să instaureze un regim de control și de sancțiuni în domeniu. În acest sens există Codul Electoral francez precum și Legea privind transparența financiară în viața politică.

În Germania există Legea Electorală și Legea Partidelor Politice. În Italia, Legea disciplinei campaniilor electorale pentru alegerile în Camera Deputaților și Senat reglementează stabilitatea și eficiența guvernamentală, integritatea procesului electoral, urmărindu-se acordarea de șanse egale în folosirea mijloacelor media, controlul și reducerea costurilor mari ale campaniei politice și mai ales a costurilor de publicitate.

De asemenea în diverse țări au fost impuse

restricții asupra finanțării politice, vizând limitarea cheltuielilor de campanie cât și limitarea contribuțiilor private. Practica democratică a țărilor Vest-europene a demonstrat că prima lecție ce trebuie învățată este faptul că nu există soluții simple pentru aceste probleme majore legate de finanțarea partidelor politice

După ce am aruncat o scurtă privire peste bătrânul continent să revenim pe plaiurile mioritice unde, parcă într-o încercare disperată de a evidenția cauzele ascunse ale numeroaselor scandaluri oneroase privind partidele, PNL, prin vocea lui Valeriu Stoica, a lansat o temă de dezbatere pentru clasa politică. Este vorba de proiectul de Lege privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale care a fost depusă la Biroul Permanent al Camerei Deputaților. Probabil că, supărat de plecarea d-lui Cataramă și a altor „sponsori” spre alte zări mai liberale, Valeriu Stoica devine un aprig vânător urmărind doi iepuri grași: imaginea sa și a partidului dar și sugrumarea caprelor din vecini, adică închiderea robinetului cu dolari, mărci și alte valute provenite din ajutoare externe. Astfel prin art. 6(2) din Proiectul de Lege se limitează cadrul donațiilor din partea străinilor la „organizațiile politice internaționale la care formațiunea sau partidul politic respectiv este afiliat sau de la formațiuni politice aflate în relații de colaborare politică.”

Având în vedere că, deși din 1996 până în prezent alocația de la Bugetul statului către partide a crescut de la 4,5 la 39 de miliarde, anul acesta, în urma alegerilor locale, resursele financiare ale partidelor au scăzut, este foarte probabilă o nouă „infuzie” de fonduri oculte în majoritatea visteriilor de partid.

Așa cum arătam mai sus, lipsa unui organism de control independent politic duce la agravarea situației. În Franța controlul se realizează pe trei căi: prin obligația partidelor de a recurge la serviciile unui agent financiar, prin evidența contabilă a campaniei și prin verificarea de către Comisia Națională pentru conturile de campanie și finanțare politică. În Germania partidele au datoria de a prezenta rapoarte financiare anuale președintelui Bundestagului, care dispune publicarea lor sub forma unui document legislativ.

Aceste rapoarte anuale furnizează informații cu privire la venituri, cheltuieli, active și debite.

În Marea Britanie candidatul are obligația de a-și desemna un agent financiar abilitat cu evidența veniturilor și efectuarea cheltuielilor electorale. Sunt exceptate cheltuielile mai mici de 600 de lire sterline, care pot fi făcute de către candidat. În termen de 35 de zile de la anunțarea rezultatului alegerilor, agentul financiar are obligația trimiterii unui raport financiar privind costurile electorale către un înalt funcționar guvernamental numit „returning officer”. La dispoziția acestuia rapoartele financiare sunt publicate în cel puțin două ziare naționale în termen de 10 zile de la scadența celor 35 de zile prevăzute pentru transmiterea raportului financiar

În Spania toți competitorii electorali au obligația de a-și desemna un administrator electoral, care are drept principale atribuții evidența veniturilor și cheltuielilor electorale, cât și prezentarea de documente justificative ale operațiunilor contabile efectuate în timpul campaniei. La baza activității administratorului electoral stau următoarele principii legale: obligativitatea de a comunica Comitetului Electoral Central și comitetelor electorale provinciale deschiderea contului de campanie, folosirea contului de campanie doar în scopuri electorale; la închiderea campaniei electorale, din soldul contului nu se mai pot plăti decât cheltuielile electorale deja angajate dar neachitate, numai în termen de 90 de zile. Controlul finanțării se efectuează de către Comitetul Electoral Central, comitetele de provincie și de Tribunalul de Conturi. Comitetul Electoral Central și comitetele de provincie au dreptul de a cere băncilor, în orice moment al campaniei și la 100 de zile după încheierea alegerilor soldul conturilor electorale.

Sperând să găsim în Proiectul de Lege prezentat de PNL o soluție, dacă nu inteligentă, măcar cu o ușoară tentă de ingeniozitate am avut dezamăgirea monotonă pe care ne-o oferă de ani de zile clasa politică. Se impune și mai restrictiv rolul Curții de Conturi ca **instituție unică** abilitată cu controlul finanțelor politice, ca și cum până în prezent aceasta s-ar fi achitat excelent de sarcini. În realitate, ca să nu

supere nici un partid, Curtea de Conturi nu a efectuat nici un control la nimeni.

Să lăsăm pisica să moară liniștită în Curtea de Conturi și să trecem la elementul filtru al finanțării – mandatarul sau trezorerul, persoana fizică sau juridică acreditată de Ministerul Finanțelor cu mânăuirea veniturilor și cheltuielilor partidelor. Dacă răsfoim puțin dosarul Costea constatăm implicarea mandatarului PDSR Gheorghe Pascu. Conform Legii 27/1996 toate partidele politice trebuie să aibă cel puțin un mandatar financiar. La nivelul Ministerului de Finanțe ar trebui să existe o centralizare a mandatariilor financiari, precizăm: ar trebui! Evident, ea nu există, fapt ce face aproape imposibil orice control. Bănuim că specialiștii care au dat naștere acestui proiect de lege au studiat în amănunt aceste grave neajunsuri și de aceea au ținut morțiș să păstreze aceleași reglementări vagi de care să nu țină nimeni seama. Amenziile, deși sunt cele maxime prevăzute de codul penal (10–100 milioane), sunt totuși insignifiante față de sumele enorme vehiculate în afacerile oneroase ilegale.

Proiectul de lege liberal prevede, de asemenea, o creștere a cuantumului donațiilor la 250 de salarii minime pentru o persoană fizică și 1000 de salarii minime pe economie pentru o persoană juridică. Proiectul de lege bate prea multă monedă pe finanțarea campaniei electorale, uitând să aducă necesarele îmbunătățiri legislației actuale privind restul tipurilor de finanțare.

O altă năzbâtie prezentă în actul vizat este stabilirea unui... prag electoral pentru candidații la Președinție – art. 18(4) „Partidele și formațiunile politice care nu au obținut cel puțin 10% din voturile valabil exprimate pe întreaga țară pentru candidatul propus, precum și candidații independenți care se găsesc în aceeași situație vor restitui subvenția de la buget în termen de 2 luni de la încheierea campaniei electorale.”

Vorbind tot de finanțare, proiectul de lege încearcă o limitare a cheltuielilor partidelor în perioada campaniei electorale, stabilind anumite praguri maxime. Din păcate și aici se dă cu băta-n balta

exagerării și se dă ca limită maximă a cheltuielilor pentru un candidat la Primăria Generală a Capitalei 15.000 de salarii minime, în timp ce pentru un primar de municipiu din provincie se acceptă cheltuieli de numai 40 de salarii minime pe țară. Drept comparație limita maximă pentru un candidat la președinție este de 45.000 de salarii minime pe țară. Ce concluzie să tragem de aici, dl. Stoica va candida la Primăria Generală sau la Președinție peste 4 ani?

Ne oprim aici din analiza pe care am încercat să o facem asupra Proiectului Legii finanțării partidelor trăgând un semnal de alarmă, alături de Asociația Pro Democrația privind necesitatea adoptării unui cadru legislativ clar care să impună partidelor politice transparentizarea actelor de finanțare și controlul riguros al acestora.

BIBLIOGRAFIE

1. David Donnelly, Janice Fine, Ellen S. Mille, *Money and Politics*, Beacon Press, 2000
2. J. C. Green, *Financing the 1996 election*, M.E. Sharpe, 1999
3. Asociația Pro Democrația, *Alegeri locale 2000 – Finanțarea partidelor*, studiu
4. Legea partidelor politice nr. 27/1996
5. Legea pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului nr. 68 din 1992.
6. Proiect de lege privind finanțarea activității partidelor politice și campaniilor electorale
7. Articole de presă (România Liberă, Evenimentul Zilei, Jurnalul Național, Ziua) apărute în perioada 1996-2000

ZENO REINHARDT - absolvent al Facultății de Științe Politice și Administrative, secția Administrație Publică, a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. În prezent inspector în cadrul Direcției Relații Publice, serviciul de presă, din Ministerul Educației Naționale.

Dublul standard

DANIELA GEONEA-PÎRVULESCU

Fenomen social prin care indivizi sau grupuri se ajustează în funcție de interese și resurse la problemele existenței sociale corupția reprezintă o sfidare la adresa societății democratice moderne a căror fundamente juridice și morale implică recunoașterea autorității instituționale. Corupția apare ca o formă complexă de manifestare a anomiei ce însoțește fenomenele de criză cu consecințe asupra organizării sociale. Deși inegal răspândită corupția este un fenomen prezent pretutindeni. În sensul său cel mai general corupția constă în utilizarea abuzivă a puterii în interes propriu. Departe de a fi doar o consecință a derapajelor morale individuale corupția dă seama despre starea societății la un moment dat. Dublul standard practicat în cazul societăților în care corupția se manifestă cu mai mare intensitate exprimă în bună măsură o situație de conflict cultural între normele preluate prin aculturație și formele individualizate tradiționale și clienteliste de rezolvare a problemelor. Standardele juridice de tip modern-occidental afirmate și impuse juridic se suprapun practicilor tradiționale de raportare la autorități. Cel ce deține roluri de autoritate poate oriunde deveni subiect al corupției, dar formele de control social, mai importante chiar decât cele juridice, cultura legii și prosperitatea relativă împiedică derapajele generalizate.

Statul modern de tip occidental corespunde diferențierii din ce în ce mai clare între public și privat. Din momentul în care problema opoziției între dintre sfera publică și cea privată se pune, iar această separație este inerentă dezvoltării autonome a politicii, problema corupției se dezvoltă.¹ Introducerea statului implică automat problematica democrației. Presupunând statul de drept, funda-

mentându-se pe cetățenia responsabilă și pe transparența afacerilor publice democrația se opune direct corupției. Corupția dezvăluie imperfecțiunile societăților democratice.

Corupția este percepută ca un fenomen deosebit de grav și periculos care subminează structurile de putere și autoritate. În România reducerea corupției este unul din indicatorii pe baza căruii populația evaluează negativ activitatea Guvernului.² Ca o consecință autoritatea instituțiilor publice este grav afectată și dinamica activităților publice are de suferit. Criza de autoritate se relevă prin cota scăzută a încrederii în Parlament (9% încredere contra 86% neîncredere, Guvern (13% încredere contra 83% neîncredere) sau Președinție (20% încredere contra 77% neîncredere) în mai 2000. Pozițiile de putere expun instituțiile publice, mai ales cele legate de procesele complexe ale politicii și administrației în perioada de tranziție. În consecință instituții ale ordinii precum Biserica sau Armata sunt apreciate mai ales datorită rolului lor de apărătoare ale identității într-o perioadă de criză.

Conflictul între perspectiva formal-normativă și strategia socială de supraviețuire în moștenitoare a tradițiilor clienteliste ale societății românești are o lungă istorie ce se intersectează cu încercările mereu eșuate de modernizare. Din perspectivă juridică corupția reprezintă un concept de drept ce caracterizează o anumită comportare a funcționarului sau în genere a celui ce deține poziții ce presupun o anumită autoritate care își comercializează atribuțiile funcției primind în schimb bani sau alte foloase. Astfel corupția este considerată ca fiind expresia demersurilor prin care persoane investite cu funcții publice sau private își încălcă obligațiile ce decurg din calitatea lor de funcționari

în vederea obținerii de avantaje ilicite, indiferent de ce natură, pentru ele însele sau pentru altele. Reglementată de *Codului penal* românesc prin articolele 254-257 corupția în varianta sa juridică se referă patru fapte distincte: *luarea de mită* (art. 254), *darea de mită* (art. 255), *primirea de foloase necuvenite* (art. 256) sau *traficul de influență* (art. 257). Achiziții juridice de tip occidental prevederile *Codului penal* incriminează actele de corupție dar nu au cum interveni asupra cauzelor. Fenomen cu rădăcini culturale, sociale și economice analiza corupției depășește încadrarea sa juridică. La întrebarea “Cum credeți că au reușit majoritatea oamenilor care au făcut avere în România? Prin...?” 75% din respondenții unei anchete sociologice au făcut referiri la practici legate de corupție (încălcarea legii 54%, relații 21%).³

Corupția este o formă specifică de abuz de autoritate care implică tranzacții între actori politici, economici și sociali. Corupția poate fi endemică, sistematică și instituționalizată ceea ce presupune că ea este esențială în strategia de supraviețuire a regimului politic ca mijloc de control al diverselor segmente ale populației. Analiza poate fi continuată prin investigarea nivelului social al actorilor implicați și a valorilor tranzacționate. Anumite state cunosc o mică corupție administrativă ce implică ansamblul populației în vreme ce altele se caracterizează prin marea corupție politico-administrativă ce implică elitele.⁴

Plecând de la aceste considerente și introducând și distincția clasică a lui Scott între corupția de piață și corupția clientelist-relațională putem identifica în România în raport cu natura și caracterul instituțiilor afectate trei nivele ale corupției: *mica corupția* legată mai mult de experiențele cotidiene ale cetățenilor (învățământ, sănătate, autoritățile locale); *corupția economică* (din sectorul privat) și *marea corupție* (politico-administrativă și financiară). De multe ori cele trei nivele se intersectează formând rețele. Situația specifică imprimată de dubla tranziție de la totalitarism la democrație și de la economia de comandă la cea de

pieță a generat o suspiciune generalizată asupra clasei dirigente. Beneficiarii tranziției sunt pentru români cei cu funcții de conducere, 87% din cei chestionați în Barometrul de Opinie Publică din octombrie 1999 aderând la această idee. Tot un sondaj realizat pe un eșantion reprezentativ la nivelul Bucureștiului⁵ 85 % din cei chestionați considerau că cei mai mulți funcționari primesc mită, domeniile cele mai afectate fiind sănătatea (24,2%) și administrația publică locală (10,6%)

Corupția politică reprezintă utilizarea abuziva a funcției și a demnităților publice sau a resurselor și informațiilor ce decurg din deținerea acestora în beneficiu privat (individual sau de grup). Corupția politică nu este nici bună nici rea; ea pur și simplu există. Ea depinde de viziunea generală a societății despre scopul politicii, văzută fie ca producătoare de bunuri concrete și deci judecată după eficiență, fie ca element ordonator în raport cu criterii etice, și judecată după criterii morale. Corupția se dezvoltă în funcție de conjuncturile diferite dintr-un stat sau altul. Dacă cele mai multe din tipologiile corupției politice au fost folosite pentru a studia dimensiunile fenomenului în statele lumii a treia sau în cazul vieții politice americane, ele s-au dovedit mai puțin adaptate pentru studierea corupției ce s-a dezvoltat în Europa de Vest sub forma finanțării ilegale a partidelor politice și a politizării administrației. Fenomen relativ nou, cel puțin ca obiect de analiză, corupția din Europa răsăriteană și implicit din România rămâne, în continuare, în mare parte necunoscută. În acest sens examinarea altor contexte este utilă, atât teoretic cât și practic, România, stat european în curs de dezvoltare aflându-se la intersecția a cel puțin două tipuri de corupție, corupția politică de tip european și cea din statele în curs de dezvoltare.

Cauzele și condițiile favorizante ale corupției sunt greu de identificat, aceasta grefându-se pe orice mediu. Multe din analizele referitoare la corupție au urmărit compararea sistemelor corupte din Africa sud sahariană cu cele din Asia de sud-est. Analiza comparativă a corupției din

Asia și Africa examinează factorii ce au dus la același rezultat în condițiile în care diferențele dintre economiile în creștere din Asia și cele cu performanțe slabe din Africa erau și au rămas importante. Creșterea record a statelor din Asia de sud-est a fost însoțită de o puternică corupție, larg ocultată de mitul culturalist al valorilor confucianiste. În Asia de sud - est consecințele economice ale corupției au avut rezultate ce contrastează izbitor cu cele din Africa. Comparația determină o serie de cauze ce contribuie la apariția corupției ca istoria politică, natura și credibilitatea statului, sărăcia și regulile de protecție socială, ca și caracteristicile regionale și implicațiile în rețele internaționale.

În Africa, de exemplu, întreprinderile occidentale recurg sistematic la corupție pentru a obține noi piețe sau pentru a-și menține influența într-un mediu politic instabil. Cercetările întreprinse pentru a evalua specificul corupției africane au evidențiat că obiectivele economice se articulează cu strategii de clientelism internațional înrădăcinat în relații personale.

Corupția politică europeană se bazează pe legăturile speciale dintre elitele politice și economice și este organizată prin intermediul unor rețele socio-politice. Această corupție, permanentizată în unele sectoare precum lucrările publice sau distribuția apei (vezi cazul italian), a fost tolerată în unele state occidentale până la începutul anilor '90. Această "normalitate" a ilegalității s-a dezvoltat pe baza separației tot mai accentuate între ordinea simbolică (conform căreia administrația și politica descriu un spațiu unde banii nu joacă nici un rol) și o ordine practică (ce nu poate ignora rolul banilor în politică, ca și osmoza dintre sfera politică și cea administrativă).

Complexitatea vieții democratice și creșterea cheltuielilor politice, și mai ales electorale, au contribuit la creșterea nevoii de fonduri ce a stat la baza marilor scandaluri de corupție din occident. Nu trebuie însă neglijat nici virajul ideologic din anii '80 al partidelor socialiste mediteraneene care sub forma pragmatismului au adoptat noi tactici și

strategii politice costisitoare financiar, dar eficiente electoral. Scandalurile de corupție în care guvernele socialiste francez și spaniol au fost implicate la începutul anilor '90 au pus în evidență și presiunile pe care acestea le-au întreprins pentru a limita consecințele juridice ale acestor afaceri, presiuni ce au anticipat reacția legislativă de creștere a controlului și transparenței finanțării vieții politice.

Exemplele anterioare dovedesc că nu există nici o legătură între natura regimului politic, performanțele economice și corupție, existând în schimb un raport strâns între amploarea luptei anticorupție și tipul de regim. Doar democrațiile pot dezvolta sisteme de control și limitare reală a corupției politice.

Eșecul statului social în occident și al comunismului în răsărit a bulversat granițele dintre public și privat. Zona gri ce sa instalat a favorizat noi forme de corupție. De la tradiționala corupție "troc" la corupția generată de economia de schimb⁶ diferența este de grad dar și de semnificație. Noua corupție corespunde unui mereu crescânde nevoi financiare în domeniul politic și în schimbările de statut social pe care politica partizană le poate presupune. Mai vechea politică din prestigiu a lăsat loc politicii ca mijloc de subzistență.⁷ În Estul Europei comunismul a accentuat această tendință. Dacă cel ce este "independent de veniturile pe care i le aduce politica"⁸ este mai puțin dispus să accepte un anume tip de corupție, tendința de profesionalizare a politicii, consecință a continuei diviziuni sociale a muncii, ce implică o stabilitate relativă a celor ce ocupă funcții de decizie, mărește, în absența transparenței și controlului public, riscul corupției. "Democrației fisurate"⁹ de lipsa de participare și interes pentru politică trebuie să I se contrapună strategii viabile de stimulare a participării la nivel asociativ acolo unde democrația directă nu este influențată de tendințele birocratizante ale dezvoltării organizaționale. Menținerea, sau după caz formarea unor deprinderi participativa asigură nu doar contururile unui spațiu public dinamic ci și un potențial de dezvoltare socială

important. O cetățenie responsabilă care să contracareze eficient avaturile corupției este însă legată de specificul cultural. Dar dincolo de tendințele “grele” transformările culturale pot fi dinamice și pot contribui la construirea unei societăți democratice, deci perfectibile și conștiente de limitele sale.

⁵ Sondaj de opinie la nivelul municipiului București privind fenomenul corupției realizat la cererea Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile, mai-iunie 2000.

⁶ *ibidem*, p. 271

⁷ Max Weber, *Politica, o vocație și o profesie*, Anima, București, 1992, p. 9

⁸ *ibidem*, p. 14

⁹ Pierre Albertini, *La crise du politique*, L'Harmattan, Paris, 1997, p. 21

NOTE:

¹ Jean-François Médard, “La corruption”, în *Revue internationale de Politique Comparée*, vol. 4, nr. 2, 1997, p. 262

² În *Barometrul de Opinie Publică* realizat la cererea Fundației Pentru Societate Deschisă în luna mai 78% din respondenți erau nemulțumiți de activitatea Guvernului în legătură cu reducerea corupției.

³ *Barometrul de Opinie Publică* realizat la cererea Fundației pentru Societate Deschisă, octombrie 1999, p. 48.

⁴ Jean Cartier- Besson, “Quelques propositions pour une analyse ,compartive de la corruption en Europe de l’Ouest” în *Revue internationale de Politique Comparée*, vol. 4, nr. 2, 1997, p. 269

DANIELA GEONEA-PÂRVULESCU – Absolventă a Facultății de Istorie și Filosofie a Universității București, studii academice în științe politice, specializare în administrație publică la Institutul Internațional de Administrație Publică din Paris. Consilier guvernamental la Consiliul de Coordonare Economico - Financiară.

radio **delta** rfi 93.5 fm

**Ascultă
ce mică e lumea!**

Afacerea Skoda

MIHAI CHIOVEANU

“Am deschis afacerea Skoda din dorința curată de a face lumină, de a se pedepsi vinovații, de a salva banul țării. Nu înțeleg ca această afacere să servească nu știu ce și nu mă interesează care calcule politicianiste”

N. Lupu

Repunerea astăzi în discuție a Afacerii Skoda, un caz de corupție nu atât clasic cât celebru, ce a marcat societatea românească a anilor '30, ar putea trece drept încercare de a știrbi, odată în plus, Mitul interbelicului românesc. Îl asigurăm pe cititor că intenția noastră este cu totul alta.

Nu ne propunem, așa cum poate ar fi de așteptat, nici să forțăm paralele cu cazuri celebre din societatea românească de astăzi – vezi articolul semnat de Al. Mihalcea în *România Liberă* din 13 septembrie a.c. cu titlul **Nici scandalul interbelic “Skoda” nu egalează “bomba Costea”**. Nu de alta dar contextul istoric foarte diferit și luarea în calcul a moștenirii comuniste ar îngreuna sensibil întreprinderea unei astfel de analize. Deși compararea reacției media și a opiniei publice de atunci și acum, a urmărilor instrumentalizării în justiție a unui astfel de caz și a impactului asupra instituțiilor, clasei politice și politicienilor marcanți, vizate de un astfel de scandal, ar putea spune în linii generale câte ceva despre stagnarea, dacă nu cumva regresul, societății românești într-ale democrației.

Dincolo de formație și limitele impuse de aceasta, am preferat apropierea de un caz public de corupție din trecutul recent din motive mult mai practice. Confortul oferit de distanța în timp față de evenimente ar fi unul dintre acestea. Un al doilea constă în faptul că analiza pe verticală, acum posibilă, ar putea să confere noi valențe unui astfel de caz.

Prin urmare, vom încerca în acest caz particular să urmărim instrumentalizarea unui astfel de scandal politic și, sub rezerva comiterii unor *teleological fallacies*, efectele pe termen lung ale acestui procedeu, modul în care a afectat, direct

sau indirect, experimentul democratic românesc dintre războaie. Cele câteva considerații din finalul acestui text, referitoare la statul românesc interbelic, dominat de birocrăție și bazat pe relații tip patronaj, stăpân absolut și reglor al vieții economice, ar putea să ne spună ceva despre transformarea procesului politic în luptă exclusivă pentru putere, controlul statului și administrarea averii întregii societăți, o tradiție politică cu urmări nefaste în societatea românească actuală¹.

Faptele

17 Martie 1930. Ministerul Apărării Naționale comandă Uzinelor Skoda muniții și armament în valoare de peste 5 miliarde lei, ca parte din planul de măsuri de dotare a armatei întreprins de guvernul național-țărănesc. Contractul reprezenta printre altele și o modalitate concretă de inițiere a unei colaborări economice în cadrul Micii Înțelegeri între România și Cehoslovacia, alianță limitată până atunci la o sterilă și uneori contraproductivă retorică anti-revizionistă sau mai exact anti-maghiară.

Până în 1931, când la conducerea Ministerului vine generalul Ștefănescu Amza, un apropiat al regelui și oarecum al liberalilor, nimeni nu observă vreo neregulă în perfectarea contractului. Dealtfel, noul ministru al Apărării nu face în prima fază decât să constate faptul că echipamentele furnizate de uzinele cehoslovace nu corespund standardelor armatei române și solicită sistarea temporară a comenzii. Prima reacția apare din partea conducerii Uzinelor Skoda care, nemulțumită de calificativele date produselor sale, îl acuză pe Amza de sabotarea contractului.

Scandalul propriu-zis începe însă abia în primăvara lui 1933 când, la 10 martie, în urma unui denunț anonim, autoritățile române trec la operarea unor controale financiare la sediul reprezentanței firmei Skoda la București. Motivul intempestivei descinderi, neplata de către Bruno Seletzki, directorul reprezentanței, a unor impozite către statul român. Descinderea fiscoasă duce însă în mod surprinzător și la descoperirea în seifurile firmei cehoslovace a unor documente militare românești secrete, referitoare la oferte și comenzi de armament ce priveau alte firme, sistemul de apărare național, activitatea unor înalți ofițeri români. Mai mult, documentele sugerau implicarea unor înalți ofițeri precum generalul Cihoscki, apropiați cercului Maniu, într-o afacere în care comisioanele și mita ar fi dus la alegerea preferențială a unuia dintre partenerii de afaceri ai statului. De parcă toate acestea nu ar fi fost de ajuns, ministrul țărănist al justiției, Mihail Popovici, intervine pe lângă organele de anchetă și cere sistarea cercetărilor. Încurajat sau nu de această atitudine a unui oficial, Seletzki intră în aceeași seară în sediul firmei, rupe sigiliile puse de comisarii regali la seiful cu documente și sustrage o parte dintre acestea.

Acest ultim gest stârnește furtuna. Presa dezvăluie primele implicații ale afacerii și speculează nepermis în marginea a ceea ce promitea deja să devină un subiect inepuizabil. Sub presiunea marilor cotidiene bucureștene și a opoziției liberale, cabinetul Vaida se vede în curând nevoit să reacționeze. Prima dată nu și singura grijă a guvernului în această primă fază, a lui Titulescu mai ales – la o săptămână după izbucnirea scandalului acesta ține în fața Camerelor un expozeu asupra recent semnatului Pact de Organizare a Micii Înțelegeri –, este evitarea unui conflict diplomatic cu Cehoslovacia. Legația cehoslovacă se pronunță de asemenea pentru estomparea scandalului în presă și evitarea astfel a unui posibil conflict dar nu intervine pentru oprirea anchetei asupra lui Seletzki. În rest, mai ales după greșeala fatală și gratuită comisă de Popovici, membrii guvernului Vaida nu se opun deloc derulării

anchetei. Cei mai mulți dintre ei par mai curând surprinși decât panicați și doar câțiva funcționari români se pronunță pentru mușamalizare.

Chiar dacă s-ar fi dorit acest lucru era deja prea târziu. Liberalii vor să profite din plin de această nesperată șansă de a-și ataca rivalii – după detaliile pe care le cunosc și anticiparea fazelor scandalului ei lasă astăzi impresia participării directe la instrumentalizarea cazului încă cu mult înainte de izbucnirea acestuia – și, alături de dizidența țărănistă reprezentată de N. Lupu, joacă inconștient rolul de vârf de lance și paravan perfect al acțiunilor camarilei. Înștiințat asupra scandalului, Carol al II-lea cere aplicarea de măsuri drastice și deconspirarea celor implicați, vizați fiind în primul rând Maniu și nepotul acestuia Romulus Boilă², pentru a se evita astfel implicarea întregului guvern și a țărăniștilor ca partid într-un astfel de scandal. Nu în ultimul rând, alimentat permanent prin presă și zvonuri, scandalul intrase în atenția opiniei publice, căreia trebuia să i se ofere satisfacție.

La 20 și apoi 23 martie Dr. Nicolae Lupu, Octavian Goga și liberalii dezvoltă în timpul primelor interpelări în Parlament în marginea cazului teza spionajului și a complotului extern și acuză guvernul de terfelirea onoarei țării. Afacerea Skoda nu reprezintă pentru cei mai mulți dintre ei decât punctul de plecare în dezvoltarea unui amplu și aspru rechizitoriu la adresa întregii politici țărăniste. Se ajunge până la cererea de depunere a demisiei tuturor membrilor guvernului și punerea acestora la dispoziția parchetului. Guvernul Vaida nu se pierde însă cu firea, acceptă existența afacerii și chiar posibila implicare a lui Maniu și pune la dispoziție dosarele incriminatoare. Surpriză, la o lectură mai atentă acestea conțin informații care par să acuze tocmai pe deconspiratorul Amza și numeroși alți înalți ofițeri. Cum nici unul dintre liderii și miniștrii țărăniști acuzați sau bănuiți – Madgearu este atacat virulent de Grigore Iunian căci afacerea este și un bun prilej pentru plata unor mai vechi polițe - nu poate fi dovedit responsabil, singurul câștig pe termen mediu pentru liberali se dovedește

a fi acutizarea în interiorul PNT, a conflictului Vaida-Maniu, ultimul fiind pe perioada anchetei permanent cenzurat în declarațiile făcute presei și presat să se supună disciplinei de partid³.

În rest, instrumentalizarea afacerii oferă puține satisfacții celor direct interesați. Primul care se arată plictisit de afacere este Carol al II-lea și asta cu atât mai mult cu cât ancheta nu pare a mai urma deloc cursul imprimat inițial. Diferența de 25% dintre prețul pentru comanda românească și cea iugoslavă – Gh. Mironescu mărturisea lui A. Călinescu faptul că *Rex* cunoștea acest detaliu încă din 1930 când, în urma unei discuții particulare cu regele Alexandru, constata o diferență de cost de 40-60% (dar surprinzător nu se grăbește să ia măsuri n.n.) – de care se legaseră toate speranțele celor ce doreau să dovedească luarea de mită, este explicată de Seletski prin diferența de funcționare, surplusul de echipament și muncă. Este în schimb pusă în discuție și exploatarea sistarea comenzii către uzinele franceze Schneider și scoatere din calcul a participării uzinelor de armament de la Copșa Mică la contractarea și efectuarea acesteia. Exploatarea este însă nu încorectitudinea funcționarului public corupt – greu de spus dacă liberalii nu surprind esența corupției, sau dacă nu cumva se tem ca prin continuarea anchetei în această direcție să nu readucă în atenție faptul că la baza politicii sale economice din anii '20 a stat tocmai favoritismul unilateral – cât ofensa adusă Franței și mândriei naționale. Pentru liberali, care refuzaseră în 1925, în cazul fabricii de armament de la Cugir, până și propunerea de înființare a unei industrii comune bazată pe investiții tehnologice din partea partenerului străin, decizia țărănistă apare drept angajament luat de guvernul Maniu în vederea lichidării industriei naționale de armament și nu doar o negare a patrioticeii politici "*prin noi înșine*" împinsă de ambițiile liberale la granița autarhiei economice⁴.

La câteva luni după izbucnire, Afacerea începe încet să iasă din atenția presei, cu atât mai mult cu cât pierde din senzaționalul dat de căderea marilor capete și dezvoltarea sumelor fabuloase

implicate. O continuare la nesfârșit nu era benefică nimănui și cum principalele obiective fuseseră totuși atinse se trece la sacrificarea țapului ispășitor și închiderea acesteia.

În iulie 1934 guvernul neo-liberal al lui Tătărescu reia negocierile și acceptă executarea contractului inițial cu Uzinele Skoda, de la care obține totuși o reducere a costurilor de 15%. În acest moment însă Afacerea Skoda era deja istorie: "*Nici o afacere din câte cunoaște cronica scandalurilor politice de la noi nu a produs atâta vâlvă și nu a dat atâtea pagini de senzațional ca afacerea Skoda!*" (Adevărul, 11 iulie 1934).

Fundalul

Ceea ce dă sarea și piperul Afacerii Skoda nu este corupția în sine. Celor de astăzi cazul nu pare să le mai spună nimic special. Lipsit de personaje cheie și de un favorabil *milieu* el ar fi putut fi catalogat cu ușurință drept banal chiar și de către contemporanii săi. Faptul că cel mai celebru – nu singurul și poate nu cel mai reprezentativ pentru o societate și un stat marcate constant în epocă de acest flagel – caz de corupție din scurta istorie a României Mari aparține tocmai anilor '30 de început, momentului ce marchează debutul perioadei de deconstrucție, de decădere (Sorin Alexandrescu) terminată în 1938 cu eșuarea experimentului democratic, nu este deloc întâmplător.

La sfârșitul anilor '20 PNT-ul câștigă primele alegeri cu adevărat democratice din România interbelică. 77,76% din voturile electoratului indică însă nu doar faptul că acest partid trece în ochii alegătorilor drept singurul capabil să și respecte promisiunile electorale ci și așteptările uriașe cărora trebuia să le răspundă. Din păcate, dificultățile perioadei 1929-1933 obligă pe țărăniști să se concentreze, rezume, la simpla gestionare a crizei. Limitat în opțiuni și supus cu timpul rutinei inevitabile, PNT-ul reușește să pună în aplicare prea puțin din programul său inițial de măsuri ce viza descentralizarea administrativă și înlocuirea

protecționismului economic liberal cu politica „porților deschise”. Câteva schimbări fundamentale sunt operate doar în primii ani și într-un context deja defavorabil și acestea reprezintă cam singurele realizări ale țărăniștilor. Bilanțul guvernării lor – întreruptă de încercările nerealiste de impunere a soluției guvernului de largă uniune națională și a celui tehnocrat – este unul sumbru și, în ciuda circumstanțelor atenuante oferite recent de către Istoric, memoria istorică pare să rămână sub impactul primei impresii.

În 1933, când izbucnește scandalul Skoda, din aura inițială a PNȚ-ului nu mai rămăsese aproape nimic. Confruntat cu fașionalismul și dizidența, marcat de măsurile impopulare pe care este obligat să le aplice într-un mediu economic și social ostil, stigmatizat de opinia publică datorită numeroaselor afaceri oneroase în care se bănuiește că ar fi implicați mulți dintre membrii săi, reprimărilor sângeroase de la Lupeni din 1929 și Grivița din 1933, scandalului Sărățeanu, semnării acordului de la Geneva etc., PNȚ-ul primește odată cu începutul Afacerii Skoda lovitura de grație.

Pe termen lung afectată va fi nu doar popularitatea acestui partid ci și încrederea în guvern. Prin încurajarea tendințelor regelui Carol al II-lea de a instaura un regim personal și crearea unui context favorabil extremismului de dreapta din România – mai ales Garda de Fier profită de această neașteptată rampă de lansare în marea politică – de suferit va suferi democrația parlamentară. Pe termen lung, cel puțin în cazul liberalilor se poate vorbi de un efect bumerang al cazului Skoda.

Urmările

Singurul condamnat în cazul Skoda este Bruno Seletzki. Sentința, cinci ani închisoare pentru corupție, dată în august 1933, este după Armand Călinescu una de senzație dar și arbitrară, menită a da oarecare satisfacție opiniei publice. Seletzki devine astfel unul dintre primii susținători ai lui Carol

al II-lea – în 1930 el este cel care se ocupă de închirierea avionului britanic cu care prințul parcurge prima etapă a drumului spre București – abandonat de acesta fără nici o remușcare.

Țărăniștii pleacă de la guvernare sub impresia scandalului deși tocmai asta încearcă încă de la izbucnirea afacerii să evite. Greu de spus însă, de contabilizat, în ce măsură a contribuit acesta la influențarea rezultatului alegerilor din iarna lui 1933.

Liberalii dau lovitura de moarte unui PNȚ și așa slăbit, fără a realiza faptul că ei vor fi următoarele victime.

Carol al II-lea nu-și impune acum regimul personal, dar lovitura dată unuia dintre marii actori ai scenei politice și eliminarea, de moment, a incomodului Maniu pune România sub spectrul loviturii din 1938. Până atunci „mașina de tocat regală” va continua să adâncească rupturile din interiorul marilor partide și să încurajeze trecerea tinerilor lupi în tabăra lui Rex.

Nu în ultimul rând Afacerea dă apă la moară Gărzii de Fier, discursului acesteia despre demoralizarea societății sugrumate de corupția de partid și tarele democrației parlamentare. Pe fundalul lui 1933, a crizei conștiințelor, a radicalismului etic al elitelor, plierea discursului legionar pe modul tradițional de gândire și exploatarea conflictul român – neromân și popor – politician va aduce nesperat de mulți soldați și contribuabili în tabăra lui Codreanu⁵.

De suferit va suferi în urma Afacerii Skoda și ideea deschiderii și colaborării economice cu vestul european și mai ales cu statele din regiune, superioare României în privința industriei. Dincolo de atacarea țărăniștilor, intrarea în vizorul liberal a cazului Skoda era menită a demonstra ingerințele capitalului extern în dezvoltarea industrială a României și a da câștig de cauză birocrăției de la noi în negocierile viitoare cu industria, burghezia cehoslovacă⁶. Pe termen scurt însă de câștigat câștigă doar grupul Malaxa-Auschnit care speculând momentul de criză conving pe rege de necesitatea dezvoltării unei puternice industrii naționale de apărare.

Cointerestat prin acordarea unor pachete de acțiuni substanțiale *Rex* va proteja tânăra industrie fără a mai pune problema prețurilor exorbitante sau a calității deplorabile a produselor. În 1938 economia românească atinge punctul său maxim de dezvoltare iar cheltuirea banului public nici nu mai intră în discuție atât timp cât problema mândriei naționale este rezolvată. Despre cât de corupt este sistemul în perioada lui Carol nu este necesar să mai scriem aici.

În loc de concluzii

Un înalt funcționar apără interesele speciale ale unui grup industrial în semnarea unui contract cu statul pe care îl reprezintă pentru bani și sprijin electoral. Un caz de corupție tipic și banal.

Presa liberă nu însăși și neapărat independentă scoate la iveală afacerea, întreprinde anchete paralele, practică un discurs vag despre corupție, marcat de judecăți personale. Singura dimensiune generală, obiectiv surprinsă, a corupției este în acest caz scăderea standardului moral, devierea de comportament și abaterea de la parametrii formali impuși de asumarea unei funcții publice. Într-o cultură politică nu tocmai democratică și pe fondul unei crize prelungite, presa face din păcate jocul „*groparilor democrației*”.

Guvernul păstrează tăcerea, din pudoare, pentru ca în momentul deconspirării publice a afacerii să dea dovadă de o fermitate și exigență cel puțin suspectă. Politicienii joacă rolul de semizei intervenționiști și nu pe cel de simpli judecători căci miza este de ambele părți mult prea mare.

Problema majoră în acest caz o constituie faptul că responsabilă este administrația armatei, percepută ca întreg și imposibil de acuzat căci reprezintă una din instituțiile de bază ale societății românești dintotdeauna – cu atât mai dificilă o astfel de întreprindere cu cât unul dintre generalii acuzați face un gest de onoare și răspunde acuzațiilor nefondate prin suicid.

De câștigat câștigă doar cel ce trebuia să joace în mod normal rolul de arbitru iar urmările nu se vor lăsa mult timp așteptate.

NOTE

¹ Pentru o analiză completă a tradițiilor politice în Europa de est vezi George Schopflin, “The Political Traditions of Eastern Europe” în *Eastern Europe...Central Europe...Europe*, Stephan R. Graubard ed. (Oxford: Oxford University Press, 1991), p. 59-93

² Ioan Scurtu și Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX* (1918-1948) (Paideia, București, 1999), p. 263. Contractul fusese perfectat în timpul mandatului său și conținea unele clauze confuze și interpretabil dezavantajoase pentru statul român. Marele păcat al lui Maniu, dincolo de neglijența caracteristică marilor figuri politice, din trecut sau de astăzi, de la noi față de astfel de sarcini, sau de faptul că lasă să planeze asupra lor acuzația de nepotism și favoritism, constă în la fel de tipica intransigență în plasarea orbească pe poziția corectitudinii absolute nu doar a propriei persoane ci și a partidului din care provin și a administrației din perioada mandatului lor.

³ *Ibidem*, p.264

⁴ Sugestivă în acest sens ar putea fi nu atât reevaluarea politicilor economice liberale a anilor 1920 cât relecturarea unor texte programatice precum cele ale lui Mihail Manoilescu, *În zodia Organizării* (Imprimeria Centrală, 1923), *Importanța și perspectivele industriei în noua Românie* (București: 1921), Ion George Duca, *Statul Liberal* (București: Imprimeria Centrală, 1924), Nicolae Constantinescu, *Naționalismul Economic* (Democrația, XI/3, 1923), I.N. Angelescu, *Politica Economică a României Mari* (București: 1919), *România și actuala politică economică internațională* (București: 1927) și a unor criticii precum cea a lui Madgearu, *Dictatură economică sau democrație Economică?* (București, Reforma Socială, 1925).

⁵ Armin Heinen, *Legiunea Arhanghelului Mihail. O contribuție la problema fascismului internațional* (București, Humanitas, 1999), p. 158

⁶ Compromiterea colaborării cu partenerul cehoslovac, reflecție tîrzie a competiției mimetice din anii ‘20, va îngreuna considerabil punerea în aplicare a Pactului de organizare a Micii Înțelegeri semnat la 16 februarie 1933. Lipsită de cea mai elementară bază economică, alianța va reuși cu greu să contracareze în plan diplomatic planuri precum cele al lui Mussolini din 1934, dar va ceda în fața presiunilor economice făcute de o Germanie intrată în 1936 în faza de pregătire a războiului.

MIHAI CHIOVEANU – Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București. Master of Arts la Central European University. În prezent Coordonator de Programe în cadrul Institutului de Cercetări Economice și Politice (I.P.E.R.).

REFERAT

Privind situația populației sârbe din R.P.R.

Prezentăm în paginile următoare conținutul unui referat asupra populației sârbe întocmit de către Direcția Treburilor C.C. al P.M.R., din data de 30 iunie 1956

Populația sârbă trăiește în mase compacte în regiunea Timișoara, mai ales în satele de-a lungul frontierei cu R.P.F. Jugoslavia. În țara noastră după recensământul din 1956, trăiesc cca. 40.000 de sârbi. Majoritatea covârșitoare trăiește în mediul rural (cca. 88%) ocupându-se cu agricultura. Numărul muncitorilor industriali este mic, aceasta și ca urmare a restricțiunilor regimurilor burgheze care sub diferite forme a împiedicat angajarea în anumite întreprinderi a acestei populații.

Numărul populației băștinașe slave venite pe aceste meleaguri în secolele VI-VII, s-a mărit mult prin emigrările sârbilor în secolul al XIV-lea, după luptele de la Marița și Kosovo și mai ales, la sfârșitul secolului al XVII-lea (1690) când în urma prigoanei turcești o parte însemnată a populației din Serbia veche a venit în această regiune. Această emigrare, de altfel cea mai însemnată, este cunoscută în istorie sub denumirea de “marea emigrare a sârbilor”, sub conducerea lui Arsenie Cearnoevici.

În afară de participarea activă în lupta dusă împotriva jugului turcesc, iobagii sârbi alături de iobagii români și unguri, au luptat împotriva jugului feudal în numeroase răscoale (Gheorghe Dosza 1514, Iovan Tîrni 1526, răscoala sârbilor din Banat 1594, etc.).

În urma politicii de desnaționalizare și opresiunea dusă de autoritățile imperiului austro-ungar, numărul populației sârbe scade mereu, începând cu secolul al XIX-lea. O parte a populației a fost desnaționalizată, iar o altă parte, mai numeroasă, a părăsit aceste locuri, plecând fie înapoi în Serbia veche, care devine între timp independentă, fie împrăștiindu-se pe teritoriul actual al R.P.R.; mulți s-au stabilit chiar pe teritoriul Rusiei.

De altfel în toată această perioadă au existat legături foarte strânse între conducătorii mișcării de eliberare sârbi și Rusia, care a sprijinit sub toate formele lupta poporului sârb. Majoritatea acestor conducători ca și intelectualitatea sârbă și-au făcut studiile în Rusia.

Politica de desnaționalizare începută de autoritățile imperiului austro-ungar, a fost continuată după 1920 de burghezia română. Astfel, începând cu anul 1921 satele cu populație sârbă au fost colonizate cu români din diferite regiuni ale țării, majoritatea recrutați dintre elementele cele mai șovine. Aceștia au primit tot sprijinul din partea autorităților, au fost scutiți de diferite obligațiuni față de stat și ațîțați împotriva populației băștinașe.

Școlile cu limba de predare sârbă au fost confesionale și întreținute de populație. Statul nu acorda nici un ajutor material școlilor sau învățătorilor, acestea puteau fi însă controlate de orice funcționari de stat inclusiv jandarmii. Nu au fost puține cazuri când jandarmii au asistat la lecții. Pe lângă faptul că trebuie să suporte toate cheltuielile legate de școala cu limba de predare maternă, populația sârbă plătea impozit și pentru întreținerea școlilor de stat. Satele cu populație sârbă mai puțin numeroasă n-au putut să întrețină școli cu limba maternă de predare și copiii au fost astfel obligați să frecventeze școli cu limbă de predare română. Situația materială a învățătorilor a fost foarte proastă. Nici salariile foarte mici pe care le aveau nu le primeau la timp și erau la cheremul comitetului școlar condus de obicei de preoți. Mulți dintre acești învățători, având salarii mici și fără drept de pensionare au părăsit învățământul, iar școlile au rămas fără învățători. În această perioadă la cele cca. 40 de școli existente, erau numai 5-6 învățători calificați, restul fiind

recrutați dintre tineri și tinere absolvenți a 7 cl. elementare sau câteva clase de liceu. Procesul de învățământ a avut un caracter religios și s-a desfășurat la un nivel foarte scăzut, fără manuale și materiale didactice necesare. Conducerea școlilor o avea vicariatul sârb din Timișoara, care era împuternicit atât de autoritățile din Jugoslavia cât și de cele române, cu drepturi nelimitate de a numi, muta sau destitui învățătorii.

În anul 1933 între guvernul român și cel iugoslav a fost încheiată o convenție cu privire la școli, pe baza căreia au fost trimiși învățători din Jugoslavia pentru școlile cu limbă de predare sârbă la noi. Convenția stabilea de asemenea înființarea unui gimnaziu mixt cu limbă de predare sârbă la Timișoara, precum și a unei secții sârbe pe lângă școala normală de băieți din Timișoara. Pentru aceste școli, atât cadrele didactice cât și manualele erau trimise din Jugoslavia. Cu toate aceste măsuri luate, numărul absolvenților acestor școli a fost foarte mic (2-3 anual). Datorită acestor condiții populația sârbă nu avea o intelectualitate proprie formată. Este semnificativ în această direcție faptul că în perioada 1920-1941 din rândul populației sârbe au terminat studiile superioare numai 2 medici, 3 avocați și 1 profesor.

În timp ce situația materială a învățătorilor a fost foarte grea, situația preoților era foarte bună. Până când învățătorii aveau salarii foarte mici și nici acestea nu erau asigurate preoții pe lângă cele 15 ha. de pământ pe care le aveau în folosință, primeau salarii din partea statului român, din partea statului iugoslav și de la de la populația locală la care se mai adăugau și alte venituri ocazionale. Datorită acestei situații precum și a faptului că vicariatul controla școlile, preoții au avut cuvântul hotărâtor atât în treburile obștești cât și în învățământ.

Ca urmare a celor arătate mai sus și a piedicilor puse de autorități, viața culturală în satele cu populație sârbă a fost foarte redusă. Ea s-a manifestat în general prin coruri, câteva biblioteci și câteva asociații sportive. În perioada dintre primul și cel de al doilea război mondial, activitatea

editorială în limba sârbă a fost aproape inexistentă. Nu s-au editat deloc cărți de beletristică, originale sau traduceri, ci numai câteva manuale școlare, publicații bisericești etc. Începând cu anul 1934 din inițiativa profesorilor veniți din Jugoslavia, apare, pentru un timp scurt, revista literară lunară "Jivot" (Viața) având o orientare progresistă.

Cu toată politica de desnaționalizare dusă de secole, populația sârbă din această regiune are o bogată tradiție culturală. Din rîndurile ei s-au recrutat intelectuali de vază ca: Dositei Obradovici, născut în comuna Ceacova, regiunea Timișoara, care prin activitatea sa multilaterală a pus bazele dezvoltării întregii literaturi sârbe și a organizat învățământul în limba maternă. În Timișoara au trăit și au lucrat clasicii literaturii sârbe Giura Iakșici, Branko Radicevici, Iakov Igniatovici, precum și pictorii Constantin Daniel, Arsa Teodorovici, Nicolae Alexici, etc.

În perioada dintre cele două războaie mondiale populația sârbă din țara noastră nu a luat parte activă la viața politică. Aceasta este valabil în special pentru perioada 1920-1930. Încercările partidelor istorice, precum și a diferite organizații fasciste de a atrage populația sârbă în viața politică nu a dat rezultate. Pentru atragerea acestei populații unele elemente burgheze sârbe au format din anul 1933 „partidul agrar sârbesc” care de fapt a fost o filială a partidului liberal. Deoarece la primele alegeri acest partid n-a obținut nici un loc în parlament, nereușind să mobilizeze în jurul său populația sârbă, s-a autodizolvat. Odată cu înființarea acestui partid a început să apară și ziarul „Temișvarski Vestnic” (Vestitorul timișorean) care și-a continuat apariția și după dizolvarea partidului, până în anul 1945. deși ziarul își propusese ca scop demascarea corupției care domnea în conducerea vicariatului sârb din Timișoara, cu timpul el s-a aliat cu burghezia sârbă și cu vicariatul devenind exponentul politicii burgheze din țara noastră.

În timp ce burghezia sârbă făcea front comun cu burghezia celorlalte naționalități, masele muncitoare și în special elementele muncitorești din

orașe iau parte tot mai activă la mișcările progresiste. Această activitate s-a concretizat și prin alegerea tov. Obrad Comanov ca deputat al blocului muncitoresc țărănesc în anul 1931. Participarea masivă a populației muncitoare sârbe la aceste alegeri constituie și începutul unei activizări a acestei populații în viața politică.

Odată cu venirea la putere a dictaturii fasciste s-a accentuat politica de oprimare a minorităților naționale, ceea ce a avut ca rezultat o activizare și o apropiere tot mai mare a maselor muncitoare sârbe de politica partidului comunist din România. Ocuparea țării noastre de către trupele hitleriste și începutul războiului antisovietic a pus în fața populației sârbe și mai acut problema stabilirii unei atitudini politice precise. Populația muncitoare sârbă a avut o atitudine cu totul ostilă față de războiul antisovietic. Populația sârbă a sabotat prin toate mijloacele mașina de război fascistă. Una dintre principalele forme ale acestei ostilități s-a manifestat prin dezertarea din armată. Primii dezertori apar chiar în anul 1941, numărul lor însă crește mereu, culminând în anii 1943-44, când nu există nici un sat de populație sârbă în care să nu fie dezertori. În unele sate numărul lor a fost foarte mare. De exemplu: în comuna Dinași – 105, Sînpetru Mare – 120, Sînmartinul Sîrbesc – 109, Socol – 80, etc. Regimul antonescian organiza adevărate detașamente de represiune, care de multe ori înconjurau sate întregi și percheziționau casă cu casă. În cursul acestor acțiuni care dădeau numai rezultate parțiale, deoarece populația îi ajuta pe dezertori, au căzut și unele victime: Iovanovici Jarko, Miatov Laza, etc.

Cum aceste dezertări din armată se făceau deseori cu arme și cu tot echipamentul militar, dezertorii se organizau, opuneau rezistență armată și câteodată treceau ei înșiși la acțiuni care în prima perioadă a războiului aveau un caracter spontan. În perioada dintre 1943-44 aceste acțiuni capătă un caracter tot mai organizat în urma formării comitetelor antifasciste. Primele comitete au fost organizate în anul 1943 în comuna Cenei, Dinași,

etc. în organizarea unora dintre comitetele antifasciste au dat sprijin și unii partizani jugoslavi care au fost nevoiți să treacă temporar în țara noastră. În această muncă s-a distins în mod deosebit partizantul jugoslav cu numele conspirativ „Ficea”, de altfel bine cunoscut în Jugoslavia după terminarea războiului. Comitete asemănătoare au fost organizate și în raionul Moldova Nouă, îndrumate de Jarko Despotovici (ucis la 10 august 1944). În afară de aceștia au fost și alți partizani veniți din Jugoslavia care au dus o muncă pozitivă: printre ei însă au existat și unele elemente care au avut concepții naționaliste.

Între timp unele din aceste grupuri și comitete antifasciste stabilesc legătura cu P.C.R. și încep să activeze sub îndrumarea partidului. La începutul anului 1944 din inițiativa P.C.R. a fost constituit la Timișoara un comitet antifascist sârb care a avut ca sarcină să coordoneze activitatea tuturor comitetelor existente în această regiune precum și să organizeze alte noi. Aceste comitete au întreprins o serie de acțiuni concrete ca: tipărirea și răspîndirea de manifeste în limba sârbă, strîngerea fondurilor și alimentelor pentru prizonierii sovietici și deținuții politici din închisori, etc.

Trebuie menționat însă că în timpul războiului au fost și unele încercări de înjghebare de organizații naționaliste de ale lui Draja Mihailovici. În acest scop au fost trimiși la noi în țară mai mulți agenți din Jugoslavia. Aceștia au organizat un comitet la Timișoara, format în special din preoți, în frunte cu vicarul Slobodan Costici, negăsind însă sprijin în rîndurile populației sârbe, acest comitet a fost în scurt timp descoperit și arestat de autoritățile de stat. La aceasta s-a redus, de altfel, întreaga activitate a mișcării lui Draja Mihailovici la noi în țară.

După 23 august 1944 Comitetul antifascist sârb din Timișoara îndrumat de partid este lărgit și întărit cu alte elemente apropiate partidului. Au fost deasemenea formate comitete locale în toate satele cu populație sârbă, precum și în sate cu populație slavă (cehi, slovaci, bulgari) din care cauză mișcare

a și primit mai târziu denumirea de „Frontul antifascist slav din România”. În aceste comitete au pătruns însă și unele elemente naționaliste. Chiar de la înființarea comitetelor ele mobilizează masele muncitoare slave la diferite acțiuni inițiate de partid. Simpatia populației sârbe față de partid a fost foarte mare și ea și-a găsit în primul rând expresia în cererile masive de primire în rândurile partidului. Afluența aceasta a fost atât de mare încât chiar în 1945 n-a fost sat în care să nu existe organizații de bază, iar în unele comune numărul membrilor de partid ajungea pînă la 300. Intrarea aceasta masivă însă a înlesnit și strecurarea în partid a unor elemente necorespunzătoare și dușmane.

În luna octombrie 1944 începe să apară ziarul „Pravda” organul Frontului antifascist slav din România, care în această perioadă a avut un rol important în organizarea și mobilizarea populației sârbe în acțiunile inițiate de P.C.R. Apariția acestui organ bisăptămînal în limba maternă a fost primită cu vie satisfacție de către populația sîrbă, manifestată prin sprijinul material acordat ziarului pe de o parte, iar pe de alta prin mărirea numărului abonamentelor, în decurs de cîteva luni pînă la 5.000.

După 23 august 1944, deși au fost cazuri izolate și înainte de această dată, mulți tineri sârbi se înrolează voluntar în armata jugoslavă, numărul lor ajungînd în 1945 la peste 1.000. Un număr mare de tineri au luptat în cadrul armatei române pe frontul de vest pînă la terminarea războiului. Mulți dintre ei s-au evidențiat și mulți au căzut pe cîmpul de luptă.

În toamna și iarna anului 1944 au început să vină la noi în țară tot mai mulți partizani jugolavi. Aceștia au fost primiți cu căldură de populație. Unii dintre ei au acordat ajutor în organizarea și îndrumarea unor comitete antifasciste locale pe linia justă, iar alții au început să propage idei naționaliste, reușind să atragă în această acțiune chiar pe unii membrii de partid aflați în conducerea Frontului antifascist slav. Datorită nivelului politic scăzut al membrilor de partid din conducerea Frontului cît

și a lipsei de vigilență a organelor de partid regionale, elementele naționaliste, dintre care unele trimise oficial la noi în țară ca diplomați, etc. încep să aibă influență și chiar cuvînt hotărîtor în conducerea Frontului (D.Iovanovici, Zeț și alții). Acest fapt a avut ca urmare stabilirea unei legături din ce în ce mai strînse dintre conducerea F.A.S. și diferite organe din Jugoslavia și pregătirea congresului slavilor din Banat proiectat pentru luna mai 1945.

Intențiile inițiatorilor au fost acelea de a se pune la acest congres „în mod spontan” problema alipirii unei părți a Banatului la Jugoslavia. Au fost luate măsuri însă la timp și congresul nu s-a ținut. După aceasta, Frontul antifascist slav a fost transformat dintr-o organizație politică în „Uniunea Asociațiilor Culturale Democratice Slave din România”, organizație largă de masă cu caracter cultural. Este însă caracteristic faptul că în noul comitet a intrat un număr și mai mare de elemente naționaliste mult mai active, ca: Paia Stoianov, Miloș Todorov, Boja Stanoev etc. și chiar unii cetățeni jugoslavi, profesori la liceul sîrbesc din Timișoara. În această compoziție comitetul a inițiat multe acțiuni pe baza indicațiilor primite de la unii oameni din ambasada jugoslavă, neținînd seama de îndrumările și linia trasată de partid. Este adevărat însă că nici aceste elemente naționaliste și nici conducerea asociației nu au dus o propagandă de frînare sau sabotare a acțiunilor inițiate de partid. Dimpotrivă, ei au susținut aceste acțiuni, dar au căutat să le exploateze succesul pentru întărirea influenței și prestigiului lor și al asociației.

În această perioadă, în satele cu populație sîrbă, organizațiile de partid sub îndrumarea comitetelor de plasă și județene, desfășoară o activitate rodnică în toate domeniile, pe baza liniei trasată de partid. Populația muncitoare sîrbă participă cu mult avînt la viața politică. Ea a dus, sub conducerea partidului o luptă hotărîită și susținută pentru refacerea țării, pentru lichidarea partidelor istorice, pentru înlăturarea reacțiunii de la cîrma țării. Participă activ la democratizarea

aparaturii de stat, izgonește elementele reacționare și instalează la conducerea treburilor locale elemente devotate partidului. În cursul lunii februarie 1945 se fac demonstrații de masă aproape în fiecare sat împotriva guvernului Rădescu, iar după măcelul din București, sînt trimise moțiuni de protest.

Lozinca partidului „Totul pentru front, totul pentru victorie” a fost însușită de populația muncitoare sîrbă. În afară de participarea activă la războiul antifascist, fapt amintit mai sus, în satele cu populație sîrbă au fost colectate cca. 100 vagoane alimente, precum și îmbrăcăminte pentru front. De asemenea un spital din Timișoara cu cca. 5000 ostași sovietici răniți, a fost luat sub patronaj de Frontul antifascist slav. Țărănimea muncitoare sîrbă a participat alături de țărănimea muncitoare română și țărănimea muncitoare a celorlalte naționalități la formarea de comitete și la împărțirea pămîntului, înainte de legiferarea reformei agrare.

Venirea la putere a primului guvern democratic și măsurile luate după 6 martie 1945, au creiat și populației muncitoare sîrbe noi condiții de dezvoltare. Prin legiferarea reformei agrare un număr mare de țărani săraci sîrbi au primit pămînt. Au fost abrogate instituțiile și legiuirile discriminatorii și restricțiunile impuse de acestea; egalitatea în drepturi între minoritățile naționale și poporul român devine principiul de guvernare a statului. Pentru prima dată în istoria țării noastre minorităților naționale li s-au creiat condițiuni de participare efectivă, cu deplină egalitate în drepturi, la exercitarea puterii de stat.

Toate acestea au dus la creșterea entuziasmului și a atașamentului populației muncitoare sîrbe față de partid. Cu tot numărul mic al muncitorilor industriali de naționalitate sîrbă aceștia alături de tovarășii lor de muncă români și de altă naționalitate, participă cu elan și devotament la lupta pentru ridicarea producției.

Din rîndul tineretului au fost formate brigăzi care au participat la munca voluntară la linia ferată Salva-Vișeu (100 tineri), la șantierul de la Craiova, la construirea liniei de tranvai Timișoara-Ronaț

precum și a șoselei Timișoara-Freidorf; de asemenea alte două brigăzi au participat la construirea liniei ferate Samaț-Saraevo (Jugoslavia).

De asemenea în această perioadă un avînt deosebit a luat activitatea culturală și sportivă. Se organizează coruri, echipe de tamburași, biblioteci, asociații sportive, etc.

Acest entuziasm și atașament s-a manifestat mai ales în timpul campaniei electorale și a alegerilor din 1946 cînd pentru candidații blocului partidelor democratice au votat 90-95% din alegătorii de naționalitate sîrbă.

Pînă cînd masele largi populare sîrbe participă activ în toate acțiunile inițiate de partid, simțind din plin bucuria eliberării și a succeselor obținute de regimul democratic, elemente șovine sub directa conducere a lui Dușco Iovanovici, ne mai putînd mobiliza masele în jurul problemei teritoriale, trec la organizarea rețelei de informatori în folosul statului Jugoslav. În acest scop ei căutau să recruteze elemente active din conducerea comitetelor locale ale asociației, întreținînd o atmosferă de suspiciuni și neîncredere față de organele de partid și de stat din țara noastră, popularizînd și proslăvind numai conducătorii P.C.I.

Acordarea burselor din partea statului Jugoslav elevilor și studenților sîrbi din țara noastră, fie că studiau în Jugoslavia, fie că studiau la noi în țară, trimiterea sub diferite pretexte a unor delegați în Jugoslavia, precum și felul de organizare a librăriei „Cartea Jugoslavă” ca și alte acțiuni au avut ca scop crearea unei atmosfere separatistă.

În acelaș timp elementele șovine din conducerea UACDS au căutat să izoleze în special tineretul sîrb de restul tineretului din țara noastră, formînd în acest scop brigăzi, numai din tineri sîrbi și să-i mobilizeze în acțiuni în special în Jugoslavia. Peste capul acestor elemente, însă, sub îndrumarea partidului, tineretul sîrb a participat în afară de șantierele naționale mai sus amintite, la o serie de acțiuni cu caracter local, alături de tineri români și de alte naționalități. Astfel în comuna Parța în

diferite acțiuni de muncă voluntară pentru înfrumusețarea comunei au lucrat tineri români, maghiari, sârbi; de asemenea, la săparea unui canal în comuna Recaș. Asemenea exemple au fost foarte multe.

Acțiunile elementelor naționaliste pe de o parte, munca partidului pe de altă parte, a dus la conturarea în cadrul satelor cu populație sârbă, din ce în ce mai mult, la două linii care duceau deseori la fricțiuni și conflicte. Aceste divergențe se manifestau nu numai la sate ci și la Timișoara între comitetul UACDS și conducerea județeană a partidului. Nu odată îndrumările și propunerile juste ale comitetului județean nu au fost acceptate de către Comitetul UACDS care, cu sprijinul ambasadei reușea să-și impună punctul său de vedere. Astfel deși organele locale ale partidului erau împotriva candidaturii lui Miloș Todorov, el a fost candidat și ales ca deputat în Marea Adunare Națională atât în anul 1946 cât și în anul 1948. Această stare de lucruri s-a accentuat mai ales în preajma apariției rezoluției Biroului Informativ cu privire la situația din P.C.I.

Apariția rezoluției a produs o nedumerire în rîndul populației sîrbe, care însă în același timp păstra convingerea că această „neînțelegere” se va aplană. O frământare mult mai puternică a avut loc în conducerea UACDS care, numai după multe discuții, în ședința din 3 iulie 1948 a votat o rezoluție de solidarizare cu rezoluția Biroului Informativ. În același timp însă elementele legate de ambasada jugoslavă au pregătit în secret o contrarezoluție care urma să fie semnată de membrii comitetului și publicată în presă. Această acțiune a fost descoperită și oprită de organele de partid și de stat.

În această perioadă (1948-49) organele de partid intensifică munca politică în rîndul populației sîrbe. Satele cu populație sîrbă sînt repartizate pe cei mai buni activiști, în fiecare sat sînt trimiși ca instructori teritoriali tovarăși cunoscători ai limbii sîrbe, săptămînal se țin conferințe de către lectori trimiși din Timișoara, se tipăresc diferite materiale de partid și cărți în limba

sîrbă, redacția ziarului „Pravda” este întărită cu noi elemente capabile, se reorganizează conducerea Uniunii Asociației Culturale Democratice Slave, etc. Toate acestea precum și alte măsuri luate de partid și guvern au dus la creerea unei atmosfere de avînt la creșterea influenței partidului nostru, la obținerea a o serie de succese și realizări importante în toate domeniile.

Alături de muncitori români și de altă naționalitate se evidențiază o serie de fruntași în muncă de naționalitate sîrbă ca: prim topitorul Taran Radivoi și prim laminatoristul Ianculovici Iota de la uzinele Reșița, minierii Petrovici Sima, Iovanovici Vitomir, Ilici Ilia de la minele Cozlea, Ceferistul Milivoi Lazarov din Timișoara, Bogoliub Milin, Nicolici Pera, Marcov Milan din brigada UTM-istă „7 noiembrie” de la fabrica I.M.B. Timișoara, etc.

Ca urmare a cuceririlor politice și economice ale clasei muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare sub conducerea partidului și viața țărănimii muncitoare de naționalitate sîrbă se schimbă și devine mai îmbelșugată. Pe drumul arătat de Plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949 alături de țărani muncitori de toate naționalitățile au pornit la transformarea socialistă și țărani muncitori de naționalitate sîrbă.

Pintre primele gospodării agricole colective care au luat ființă în țara noastră, la 28 august 1949 au fost și gospodăriile colective din comune locuite de populație sîrbă ca: Ștefan Plavăț din Cenad, Dunărea din Belobreșca, „Drapelul Roșu” și „Scînteia” din Socol. Numărul familiilor de țărani săraci și mijlocași care cer primirea în GAC și înființarea a noi GAC crește neconținut, astfel că în anii 1950-1951 iau ființă aproape în toate satele cu populație sîrbă gospodării agricole colective. Astăzi multe din aceste gospodării sînt fruntașe pe regiune.

Odată cu reforma învățămîntului școlile cu limba de predare sîrbă devin pentru prima dată școli de stat. Numărul școlilor în limba sîrbă a crescut astfel că în prezent sînt 39 școli ciclul I, 12

școli ciclul II și 2 școli medii.

În acelaș timp se iau măsuri pentru editarea manualelor școlare în limba sîrbă, astăzi avînd asigurate în bună parte manualele necesare.

Absolvenții liceului mixt sîrb din Timișoara au posibilități largi spre calificare în toate ramurile de activitate. În momentul actual din absolvenții acestui liceu, majoritatea urmează diferite facultăți ca: Agronomia, Filologia, Medicina, Politehnica, Chimia, Mine și Petrol, etc. și în acest fel s-a format și se formează pentru prima dată la noi în țară o intelectualitate nouă sîrbă.

Populației muncitoare sîrbe, la fel ca tuturor oamenilor muncii indiferent de naționalitate din țara noastră, i s-au creat condiții pentru desfășurarea și înflorirea culturii naționale în formă și socialistă în conținut. În comunele locuite de populație sîrbă funcționează 56 cămine culturale, în cadrul cărora își dau concursul 24 de coruri, 27 orchestre de tamburași și 9 echipe de dansuri. Deasemenea a fost înființat ansamblul de stat sîrb de cîntece și dansuri.

Din rîndul populației sîrbe s-au ridicat unele talente literare educate de partid care își desfășoară activitatea în cadrul filialei Uniunii Scriitorilor din Timișoara ca: Ciocov Vladimir, Raicov Svetomir, Ilici Lazăr, Lelici Salvoliub, etc.

Se intensifică munca editorială în limba sîrbă, editîndu-se anual 100 pînă la 120 titluri (cărți și broșuri) din toate domeniile. În momentul actual cititorul sîrb din țara noastră poate citi în limba maternă, în afară de lucrări originale ale scriitorilor clasici și contemporani sîrbi, traduceri a celor mai bune opere din literatura română, rusă, sovietică și universală.

Dar în acelaș timp (1948-49) agenții recrutăți de ambasada jugoslavă își intensifică activitatea, iar din Jugoslavia sînt trimiși alți agenți și divers material propagandistic. Ca urmare a acestui fapt sînt arestați și condamnați o seamă de agenți. Cum acești agenți au fost cunoscuți ca atare și demascați în fața maselor, arestarea și condamnarea lor a fost privită ca ceva firesc. Cu timpul

însă munca politică de lămurire și demascare, este încetul cu încetul înlocuită cu măsuri administrative, unele ducînd la exagerări și abuzuri.

Astfel în perioada 1949-1950 a fost scoși din munci de răspundere din aparatul de stat și de partid aproape toți activiștii de naționalitate sîrbă. Munca în general în satele cu populație sîrbă nu mai este dusă în limba sîrbă. În conducerea sfaturilor populare și în alte funcții administrative sînt promovate elemente de altă naționalitate. Tinerii sîrbi nu sînt primiți în armată, nici chiar membri de partid și activiști U.T.M. ci trimiși în diferite detașamente de muncă. Ceea ce a avut o influență deosebită de negativă în rîndul populației sîrbe, a fost și modul în care au fost făcute unele excluderi din partid cu ocazia verificărilor și după aceea. Astfel au fost cazuri de excluderi fie că au fost în armata Jugoslavă, fie că a fost în brigadă de muncă voluntară în Jugoslavia, fie că avea pe cineva arestat sau condamnat, fie că avea neamuri în Jugoslavia, fie că avea pe cineva dislocat în Bărăgan, etc. Dacă organizația de bază cu acest sau alt argument nu era de acord cu excluderea, argumentul suprem al instructorului de la raion era: „dacă aveți încredere în partid trebuie să votați”.

Concomitent cu aceste măsuri pe linie de partid organele de securitate trec la arestări, fără discernămint. Pe lîngă arestările juste a agenților au fost arestați și maltratați zeci și sute de cetățeni nevinovați. Deasemenea, organele de securitate nu au dat atenție cuvenită organizării rețelei lor de informatori. În foarte multe sate au fost recrutate elemente compromise declasate, cu trecut dubios, care se declarau deschis că sînt informatori și în această calitate terorizau populația și își făceau mendrele. Condamnările la unele procese au fost mult exagerate.

În această perioadă au fost înființate în fiecare sate posturi de miliție care, ca și alte organe, de multe ori considerau populația sîrbă în bloc ostilă regimului.

În acțiunea de dislocare a unei părți a populației din Banat s-au comis de asemenea o

serie de abateri grave. Astfel au fost dislocați o serie de membri de partid și oameni cinstiți și devotați regimului. În urma tuturor acestor exagerări și abuzuri, chiar și unele măsuri care puteau să fi fost juste au fost considerate de populația sârbă ca măsuri discriminatorii. Astfel în privința cotelor, impozitelor, etc. populația sârbă considera că a fost impusă cu mult mai mult decât legal numai și numai pentru că sînt sîrbi.

Toate acestea au umbrit în fața maselor muncitoare sârbe marile realizări și succese obținute în toate domeniile de regimul nostru de democrație populară și au dus la creerea unei atmosfere de suspiciune, frică și neîncredere față de organele de stat și chiar de partid. Această stare de lucruri ca și pasivitatea majorității membrilor de partid a favorizat activitatea elementelor naționaliste pe linia unității naționale fără de principii. Această acțiune a putut reuși și pentru că au fost promovate în organele de partid și de stat, pe lângă unele elemente cinstite și o serie de oameni care nu erau cunoscuți în rîndul populației sârbe, fără priză și influență în masă, care nu cunoșteau specificul și obiceiurile populației sârbe, promovați numai pentru că cunoșteau cît de cît limba sârbă. (Podoabă, Cătău, Weis-Baciki, etc.), iar alții erau oportuniști care mergeau pînă acolo încît nu vorbeau sîrbește cu populația sârbă (Raicov, Melimarcov).

Cît de mult a scăzut interesul și participarea populației muncitoare sârbe la viața politică se poate vedea și din scăderea masivă a numărului abonaților în general la presa română și în special la ziarul „Pravda” și „Cultura Poporului”. Dacă în 1945-48 tirajul ziarului „Pravda” era de 4500-5000 exemplare, în anii 1950-52 scade la 2000, iar „Cultura Poporului” în limba sârbă de la 1500 exemplare la 150. La această pasivitate a populației a contribuit și desființarea UACDS (1952) care cu toate lipsurile avute desfășura o activitate cît de cît rodnică în rîndul populației muncitoare sârbe.

Odată cu începutul normalizării relațiilor cu Jugoslavia în satele cu populație sârbă începe să se simtă o învioreare. La aceasta au contribuit și

măsurile luate de partid și guvern ca: o preocupare mai intensă cu membrii de partid de naționalitate sârbă, promovarea în conducerea sfaturilor populare din sate a elementelor sârbe, creerea ansamblului sîrb de cîntece și dansuri, eliberarea din închisori a o serie de condamnați politici, reîntoarcerea celor dislocați din Bărăgan, etc.

Trebuie menționat însă că luarea acestor măsuri (eliberarea din închisori și reîntoarcerea din Bărăgan) nu au fost precedate sau urmate de o lămurire politică din partea organelor de partid. Din această cauză și sub influența propagandei separatiste domnește atmosfera că aceste măsuri au fost luate la insistențele guvernului jugoslav. Acest fapt a dus la creșterea influenței conducerii jugoslave în rîndul populației sârbe din țara noastră. Printre cei eliberați din închisori sînt și o serie de cetățeni jugoslavi care în așteptarea vizei trăiesc în satele cu populație sârbă și crează o atmosferă nesănătoasă. (Astfel în comuna Sînmartinul Sîrbesc sînt 2, în comuna Ivanda 2 etc.).

Dintre cei dislocați în Bărăgan s-au înapoiat aproape toți, rămînînd doar cîteva familii care n-au dorit să se reîntoarcă. Problema lor în general este rezolvată, organele regionale însă nu au dat instrucțiuni precise organelor locale din care cauză problemele au fost rezolvate în diferite feluri. Astfel în unele sate li s-au dat casele și pămîntul, li s-au creat condiții de muncă, iar în altele în această direcție nu s-a făcut aproape nimic. Deasemenea sînt discuții în privința bunurilor acestor cetățeni vîndute la licitație în timpul dislocării lor. Și unii dintre aceștia ca și cei veniți din închisori au creat mai ales la început o atmosferă nesănătoasă, recurgînd chiar la amenințări la adresa organelor locale.

Deși în ultimul timp au fost luate o serie de măsuri pentru intensificarea muncii politice în satele cu populație sârbă, măsuri care au dus la o oarecare învioreare, faptul că o perioadă destul de lungă activitatea politică a fost foarte slabă, a făcut și face ca pasivitatea să persiste și pe mai departe. Mai mult decât atît, marile schimbări care au avut loc în toată această perioadă face ca mulți să se

posteze pe poziția „nu vreau să aud de politică”. Datorită acestui fapt o serie de membri de partid nu vor să activeze, nu vin la ședințele organizațiilor de bază luni întregi, iar unii chiar nu mai vor să fie membri de partid.

Comitetul regional P.M.R. Timișoara nu repartizează just și pe cei foarte puțini activiști de naționalitate sîrbă. Astfel tov. Mișcovici Miloș este instructor teritorial la raionul Lipova unde nu există nici un sat cu populație sîrbă, instructor teritorial în comuna Pesac care este locuită de populație românească este un tov. de naționalitate sîrbă, iar în comuna vecină Sînpetru cu populație sîrbă este un instructor român.

Nici activitatea culturală, deși au fost create unele condiții materiale, nu este la nivelul posibilităților. La aceasta a contribuit și unele instrucțiuni confuze a organelor competente, precum și unele ieșiri ale organelor locale care mergeau pînă acolo că interziceau manifestări în limba sîrbă. Astfel de manifestări se pot întîlni și acum. De exemplu la 15 aprilie 1956 în comuna Belobreșca raionul Moldova Lt. de grăniceri a oprit ținerea unei conferințe în limba sîrbă.

Nici revista „Cultura Poporului” în limba sîrbă care apare odată la două luni în 32 pagini nu asigură nici pe departe materialele necesare desfășurării unei activități culturale normale. Activitatea culturală la Timișoara a încetat cu desăvîrșire după desființarea UACDS. În localul unde își desfășura de zeci de ani populația sîrbă activitatea culturală, a fost mutat un cămin.

Deoarece în această perioadă nu s-au făcut aproape deloc construcții, se resimte nevoia unor construcții adecvate pentru buna desfășurare a activităților culturale. Cum în perioada 1948-54 au fost scoși din învățămînt o seamă de învățători bine pregătiți, s-au creat goluri în învățămînt. Deasemeni pentru cei care funcționează la ciclul II în special se impune asigurarea unei calificări corespunzătoare.

La alegerea din 11 martie 1956 a fost rezolvată în general compoziția națională justă a

deputaților în sfaturile populare. Totuși și cu această ocazie au fost făcute unele greșeli. De exemplu: în comuna Dinaș, comună curat sîrbească secretarul sfatului nu cunoaște deloc limba sîrbă, iar tov. Bora Popovici este deputat regional într-o circumscripție unde nu există populație sîrbă.

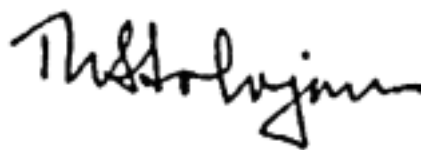
În vederea rezolvării problemelor ridicate în acest referat, concomitent se înaintează un material cu propuneri concrete.

30.VI.1956

CINE NE CITEȘTE:

Apreciez “Sfera Politicii” ca o revistă de avangardă a societății românești. Doresc să felicit editorii și redactorii acestei reviste pentru că au reușit, în toți acești ani, să păstreze o abordare serioasă a unor subiecte multiple ancorate în realitatea tranziției sau în trecutul încă nedeslușit pe deplin.

Mult succes și viață lungă revistei “Sfera Politicii”!

Theodor Stolojan

Economist, fost Prim Ministru al României

Paradigme, Parademonstrații, Paratrăsnete

MICHAEL SHAFIR

Într-un articol serializat în opt numere consecutive ale revistei *Sfera Politicii*, excelentul politolog care este George Voicu s-a ocupat în detaliu de versiunea românească a „paradigmei conspiraționiste”.¹ Nefiind (încă?) publicat în Franța și nici recenzat în *Le Monde*, articolul nu s-a bucurat de atenția pe care o merită. Avem, însă, răbdare. Scriu „avem” pentru acei cititori neavizați care nu au aflat pînă acum că George Voicu și subsemnatul facem parte dintr-una și aceeași conspirație, pe care, în urmă cu aproximativ un an de zile, doamna Ileana Vrancea avea să o facă publică.

Conceptul de „paradigmă” este folosit în prezentul context în sensul său „clasic” din științele sociale. Datorăm conceptul lui Thomas Kuhn, care, la rîndul său, l-a adoptat din științele exacte.² În contextul științelor sociale și așa cum este folosită de Kuhn, noțiunea de „paradigmă” se referă, nu atît la „legi” obiective a căror funcționare poate fi depistată, analizată și cuantificată „în condiții de laborator” – de cele mai multe ori imposibil de obținut cînd analizăm fenomene sociale – ci mai degrabă la felul cum acțiunea unor presupuse legi este *percepută* atît de analiști cît și de înșiși „actorii sociali”. Paradigmele, deci, sînt prin însăși natura lor axiomatice.

Axioma este comună tuturor celor ce împărtășesc aceleași percepții ale causalității fenomenului sau fenomenelor analizate, care au în comun aceleași percepții referitoare la ce constituie sau nu „dovezi”, care folosesc aceleași metodologii, și – *last but not least* – care împărtășesc aceleași valori. Tocmai din acest ultim motiv, atunci cînd două paradigme diferite „se ciocnesc”, conflictul dintre ele nu poate fi nicicum rezolvat prin simpla

aplicare a procedeelelor de „confirmare și/sau infirmare”, așa cum se întîmplă în cele mai multe cazuri în matematică sau chiar în logică. Axiomele fiind diferite, ipotezele – singurele care pot fi supuse confirmării sau infirmării, – nu pot fi „exportate” dintr-un sistem de valori în altul. De aceea, tot ce se poate pretinde cînd analizăm o paradigmă diferită de cea proprie este ca ea să „funcționeze” în cadrul propriei axiome. Cu alte cuvinte, asemenea unui roman polițist care pleacă de la axioma că s-a comis o crimă, „detectivul” trebuie să fie capabil să demonstreze că a eliminat fără urmă de dubiu posibilitatea „sinuciderii”, procedînd mai apoi la anchetarea tuturor „suspecților” și a „amprentelor” lăsate de aceștia. Un „detectiv” (sau „o detectivă”) care examinează ipoteze ce contrazic însăși „paradigma crimei” se va face de rîs dacă „victima” se dovedește a fi bine-mersi la Copacabana. Un „detectiv” (sau o „detectivă”) care *falsifică* evidențele se va găsi într-o situație mai gravă: își va pierde clientela. Nici „procurorul” sau „procurarea” care își va însuși asemenea evidențe și le va prezenta tribunalului, nu va sta mult mai bine. Cu condiția, bineînțeles, ca respectivii „detectiv” sau „detectivă”, „procuror” sau „procurare”, să nu se fi aflat deja la pensie, „auto-reactivîndu-se”.

Acesta din urmă, voi demonstra în cele ce urmează, este exact cazul doamnei Ileana Vrancea. În articolul sus-menționat, George Voicu analizează „paradigma conspiraționistă” așa cum este ea oglindită în percepțiile unor formațiuni politice antisemite și a unor indivizi (înregistrați sau nu în asemenea formațiuni) care pleacă de la axioma că o conspirație mondială iudeo-masonică-bolșevic-globalist-capitalistă are ca țintă îngenuncherea și distrugerea României. Mai modestă, doamna

Vrancea vede o conspirație, dacă nu identică atunci foarte asemănătoare, acționînd împotriva „adevăraților democrați” și a „adevăraților tradiții democratice românești”, recurgînd în acest scop la un „binom” bazat pe „dubla evacuare”: „evacuarea democrației și militantismului libertar/antișovin din istoria și cultura națională, și evacuarea componentei naziste din politica de stat a sistemului comunist”. În acest scop, potrivit doamnei Vrancea, se purcede la „cosmeticizarea liderilor antisemitismului de stat, genocidar sau doar propagandistic”.³ Să observăm, deocamdată, că doamna Vrancea se pune într-o poziție extrem de fragilă: dacă numai *una* dintre componentele binomului (indiferent care dintre ele) poate fi infirmată, întreaga „construcție” se prăbușește. Voi demonstra, însă, că *ambele* componente sînt atît lipsite de logică interioară cît și de probitate intelectuală.

Înainte de a face acest lucru, merită să mai zăbovim asupra introspecției conceptuale pe care Voicu o face „paradigmei conspiraționiste”. Efortul, asigur cititorul, este cu atît mai productiv, cu cît el implică și o doză importantă de ironie: în timp ce un politolog român (să mai adaug neaoș-majoritar) „demontează” paradigmele conspiraționiste locale, acestea sînt îmbrățișate de o cercetătoare evreică, cu reședința actuală la Ierusalim, care mai vine și în apărarea unui fost membru al guvernului condus de Ion Antonescu.

„Paradigma conspiraționistă”, scrie Voicu, „rezidă nu în afirmarea existenței conspirației în istorie, ci în reducerea istoriei la conspirație, la un șir neîntrerupt și suveran de uneltiri, de conjurații”. Aș observa că „istoria” însăși fiind un șir (nu întotdeauna neîntrerupt) de întîmplări selectate de „istoric” pentru relevanța lor, observația se va aplica și în cazul mai izolat al unui „crîmpei de istorie” supus introspecției. Voicu nu neagă (cum ar putea să o facă?) posibila existență a unor conspirații sau conjurații în istorie, dar observă pe bună dreptate că acestea sînt „plurale, [și] nu reductibile la un agent conspirațional unic și consecvent”. Ceea ce singularizează „paradigma conspiraționistă” de

alte este tocmai faptul că ea „concepe și consacră conspirația ca unic factor explicativ al evoluției lumii (sau al unei chestiuni istorice anume)”. Este exact ceea ce face doamna Vrancea în articolul de care ne vom ocupa.

„Devenirea lumii”, mai observă decanul facultății de științe politice de la Universitatea București, „apare astfel ca fiind întotdeauna premeditată și produsă de același conspirator omnipotent și malefic”. Cum se va observa însă, identitatea „omnipotentului conspirator” variază la doamna Vrancea de la caz la caz – nu însă și axioma conspirației. Subsemnatul a fost metamorfozat în această măgulitoare omnipotență numai în urma publicării unui articol în revista *Sfera Politicii* în anul 1998. Dar de „conspirație” doamna Vrancea vorbește de o bună bucată de vreme. „Paradigma conspiraționistă”, mai remarcă Voicu, presupune existența unei premeditate operații care, prin definiție, este una „ascunsă, criptică, impenetrabilă”, bazată pe un „scenariu” ce este, bineînțeles, și „un strașnic secret”. Conspiratorul – sau mai bine zis „conspiratorul-șef” – „are și o dimensiune simili-religioasă, statutul său fiind apropiat de cel al unui zeu. Un zeu rău, întrucîtva decăzut, dar nu mai puțin puternic și periculos.” Ajuns la acest punct, ar trebui să mă înclin adînc în fața cititorului și să mă prezint: Michael Shafir, analist principal pentru Europa Centrală și de Sud-Est, Radio Europa Liberă/Radio Libertatea, Praga, fost șef al defunctei secții române de cercetare la același post de radio la München. Un detaliu nu lipsit de relevanță, cum se va observa.

Noroc însă că maleficii sînt contracarați de cei „buni”, cei capabili să vadă „dincolo de ceea ce e vizibil pentru toată lumea” și care „știu” ceea ce mulți nici măcar nu pot bănuși”. Avem deci de-a face cu o „trufie a inteligenței” combinată cu „trufia faptei”: insistînd asupra dezvăluirii întregului „adevăr”, Inițiatul (sau Inițiată) în secretele „paradigmei conspiraționiste” dă dovadă de „un act de bravură extraordinar, un act de invidiabilă vitejie, de neîntrecut eroism”. El/ea își asumă în felul acesta „deschis” și chiar „provocator” niște „riscuri

enorme”. Dar o face mînat/ă de sentimentul datoriei, unul care (se va vedea) cheamă la afirmarea unui „minim obligatoriu”. „Cei care spun ‘adevărul’ despre conspirația care domină lumea”, scrie în continuare Voicu, „apar astfel ca un fel de eliberatori, de salvatori, de mîntuitori... Demascatorul zeului rău e și el un fel de zeu (sau semizeu), dar unul bun.” În cazul specific al doamnei Vrancea, domnia sa se substituie chiar Atotputernicului și Unicului, ba Îl și întrece!

Nu pot, desigur, cita în întregime articolul lui Voicu, dar sper că am sfîrșit curiozitatea cititorului îndeajuns. Nu pot, însă, să nu mă refer la o ultimă remarcă a autorului în acest context. „Paradigma conspiraționistă”, observă Voicu, prezintă o deosebită și chiar naturală atracție pentru cei ce au afinități cu ideologia comunistă, comunismul însuși nefiind decît „o veritabilă cultură a conspirației”⁴

În acest context, cîteva ultime observații preliminare. Nu știu dacă „convertirea” doamnei Vrancea de la comunism la... (la ce, oare? Domnia sa îmi pare foarte similară cu „tranziția” – se știe numai de unde a plecat!) implică astăzi și frecventarea unor rabini. Fiind agnostic, unul dintre „rabinii” mei este Rabin...dranath Tagore. De la el am învățat că „stelele nu răspund licuricilor”, cu atît mai puțin unor licurici frustrați de aspirații academice neîmplinite. Îl înțeleg, așadar, perfect pe istoricul Jean Ancel, care refuză să dea oricît de mică importanță acuzelor doamnei Vrancea la adresa sa. Dar în ceea ce mă privește, am prostul obicei de a-mi respecta promisiunile. Și (o spun cu regret) am promis că voi răspunde doamnei Vrancea. Dacă o fac numai la un an de la apariția articolului domniei sale, am două motive: mai întîi, „respect” aproximativ aceeași distanță „temporală” pe care și-a luat-o doamna Vrancea pînă a reacționat la articolul meu. Apoi, așa cum am mai arătat, sînt în cursul elaborării unei cărți și nu am văzut nici un motiv să întrerup scrierea acesteia pînă cînd nu am terminat să „acopăr” acea parte pe care îmi propusesem să o duc la capăt. Dar mai există și un al treilea motiv: au trebuit să treacă cîteva luni pînă

cînd am avut acces la materiale aflate în bibliotecii bucureștene spre care nu mă puteam deplasa. Mulțumesc pe această cale acelor prieteni și prietene care și-au sacrificat timp pentru a mă ajuta.

În sfîrșit, o ultimă remarcă. „Normal” ar fi fost să trimit acest articol spre publicare revistei *România literară* în numele „dreptului la replică”. Într-un trecut mai îndepărtat, revista a respectat această democratică cutumă. Mai recent, nu numai că a refuzat să o facă, dar nici măcar nu a catadicsit să-mi dea de știre, o „reacție” a mea la un editorial al domnului Nicolae Manolescu găsindu-și în cele din urmă „refugiul” în admirabilul *Observator cultural*. Drept care, nu m-am mai obosit.

Țin să cer din capul locului scuze cititorilor pentru lungimea replicii mele. Ea a fost impusă de proporțiile „dosarului” (adevărat Dosar!) publicat în *România literară*. Concomitent, țin să mulțumesc *Sferei politice* care „găzduiește” replica mea. Pentru facilitarea publicării articolului, și conștient fiind de faptul că pînă și răbdarea celui mai interesat cititor are limite, l-am divizat în cinci secțiuni. Prima se va ocupa de „paradigma conspiraționistă” a doamnei Vrancea, împrumutînd o paralelă pe care Leon Volovici a făcut-o între acea paradigmă și „procesele-teatru” staliniste din anii treizeci și de mai tîrziu. A doua secțiune introspectează „capacitatea” cercetătoarei de la Ierusalim de a înțelege concepte din științele sociale pe care are *hutzpa* (termenul ebraic pentru tupeu) de a le critica și „demonta”. În cea de a treia secțiune mă voi ocupa de felul în care doamna Ileana Vrancea înțelege să facă față propriului trecut, în timp ce impută altora „trecuturi” și/sau afiliații sau simpatii ideologice, născocite în cea mai pură tradiție a „Secției de propagandă” a C.C. Penultima secțiune a articolului reia problema „reabilitării” lui Ion Petrovici în lumina celor afirmate de doamna Vrancea în critica adusă articolului meu, acceptînd drept juste unele din remarcile domniei sale, respingînd marea lor majoritate și invitînd-o să-și asume responsabilitatea față de multiplele falsuri din articolul domniei sale. În sfîrșit, secțiunea finală încearcă să elucideze misterul „popularității”

argumentelor produse de cercetătoarea de la Ierusalim.

Lung? Da, mult prea lung. O știm însă, deja de la Josephus Flavius: „războaiele evreilor” sînt complicate.

1. Ce mi-e Buharin, ce mi-e Shafir?

Să începem, deci, urmărirea „demonstrației” pe care o încearcă vajnica cercetătoare. Și să facem acest început tocmai... disculpînd-o. Doamna Vrancea citează o „informație emisă de Europa Liberă în noiembrie '97” în care subsemnatul ar fi afirmat, referindu-se la încercarea procurorului general al României de a începe procesul de reabilitare al unor demnitari ai guvernului Antonescu: „După o asemenea logică, nici procesele de la Nürnberg și nici procesul Eichmann nu ar mai fi fost justificate. Și aceia au avut un 'Conducător' cu responsabilități *constituționale* [sic!] depline!”.

Informația „emisă”, pasămite, de Europa Liberă n-a fost niciodată difuzată. Doamna Vrancea, însă, are circumstanțe mai mult decît atenuante. Dînsa preia informația dintr-o scurtă notă reproducă de revista 22, care îmi atribuia afirmația respectivă, și adaugă doar ironicul „sic” între paranteze. Am încercat tardiv să clarific circumstanțele apariției afirmației ce *nu* îmi aparține într-o scrisoare trimisă revistei. O făceam la scurt timp după publicarea de către Ileana Vrancea a unei noi aberante exemplificări a obsesiilor conspirative de care suferă cercetătoarea în cauză. Deși publicarea scrisorii mele fusese anunțată de revista 22, ea nu s-a produs niciodată. Redactorul-șef, într-un mesaj electronic către subsemnatul, afirma că scrisoarea ar fi fost deja publicată în *România literară*, ceea ce nu a fost nicicum cazul. Am retrimis scrisoarea, pe care doamna Adameșteanu, vorbind cu un amic comun, afirma că nici nu ar fi văzut-o, ceea ce contrazicea explicația privind nepublicarea ei. Redacția 22 n-a reacționat. Merită, cred, într-o notă de subsol, să reproduc acest document.⁵ În rechizitoriul doamnei Vrancea, aceste comentarii

apar în capitolul intitulat „Ce mi-e Petrovici, ce mi-e Eichmann”. În mesajul către cîțiva amici ajuns cu inexplicabile „adăugiri” în paginile revistei 22 fără aprobarea subsemnatului, nu se făcea însă vreo legătură între afirmațiile Președintelui Emil Constantinescu referitoare la intenția reabilitării unor demnitari antonescieni și „cazul Petrovici”. Constantinescu nu figura nicidecum în acel mesaj, Petrovici cu atît mai puțin. „Deduțiile” cercetătoarei din Ierusalim îi aparțin în întregime, nimic din cele publicate de revista 22 nejustificîndu-le. Cum vom vedea, nu este o inocentă „scăpare”.

Dacă Ileana Vrancea începe prin a mă pune implicit în rîndul celor ce minimizează Holocaustul („ce mi-e Petrovici, ce mi-e Eichmann”) și explicit în fruntea campaniei contra reabilitării eroului (unul oarecum tardiv, după cum se va vedea) domniei sale, ea încheie paragraful prin citarea aprobatore a unui adevărat minimizator al Holocaustului – l-am numit pe Nicolae Manolescu și apărarea lui Roger Garaudy, de care m-am ocupat în articolul⁶ ce i-a oferit doamnei Vrancea prilejul exprimării publice a resentimentelor contra subsemnatului. De fapt, potrivit celor indicate de domnul Solacolu, însăși publicarea articolului doamnei Vrancea paralel în revista *Dialog* din Germania și în *România literară*, are loc „la cererea domnului Manolescu”.⁷ Un „detaliu” deloc neglijabil.

Îmi permit să vorbesc despre aceste resentimente, informat fiind de anumiți apropiați ai cercetătoarei, și, cîndva, și ai mei. Ceea ce azi nu mai este cazul. Că „umbra” pe care subsemnatul a lăsat-o la Ierusalim și, în general, cele peste două sute de articole științifice pe care le-a semnat, nu se prea împacă cu „tezele” doamnei Vrancea despre România anilor interbelici este adevărat. Și ar fi o ipocrizie să afirm că regret dacă această stare de fapt a împiedicat-o pe doamna Vrancea să-și realizeze tardive aspirații academice. Curios, însă, subsemnatul devine deodată, ca să folosesc reușita paralelă a lui Leon Volovici⁸, „șef de lot” al denigratorilor României „democrate” și al „adevăraților” democrați români de ieri și de azi – el însă lipsind cu

desăvârșire în antecedentele „rechizitorii” lansate de doamna Vrancea la adresa altor pseudo-denigratori în trecut.⁹

În același paragraf, cercetătoarea se referă și la Iosif Constantin Drăgan, cititorul fiind lăsat să înțeleagă că subsemnatul, în loc să se ocupe de antisemiți veritabili ca domnul pseudo-profesor (o fi singurul impostor academic?) a cărui universitate purtându-i ilustrul nume a fost de curînd aprobată de autoritățile române (nu sub guvernul FSN și nici sub președinția domnului Ion Iliescu¹⁰), ar fi neglijat în scrierile sale „semnalele de alarmă” ale colaborării FSN-Iliescu-Drăgan. „Neglijat” este un cuvînt benign. De fapt, cercetătoarea din Ierusalim contrastează „alertarea” congresmenilor americani și a ziarului *Le Monde* cu „tăcerea” subsemnatului în privința acestora din urmă.

Doamna Vrancea îmi atribuie, deci, „alertarea” acestor congresmeni și a publicației franceze. Sînt măgulit – dar nevoit să specific că în ambele cazuri, nu am avut nici un aport. În schimb, la capitolul „tăcerilor”, doamna Vrancea mai amintește lipsa reacțiilor subsemnatului față de atitudinile antisemite și rasiste ale cotidianului FSN-ist *Azi* sau față de colaborarea Petre Roman – Partidul România Mare (PRM) din acei ani. (În paranteză fie spus, respectivul cotidian nu mai e FSN-ist, sau PDSR-ist azi, dar antisemit tot a rămas, mai ales sub actualul redactor șef, Ion Cristoiu). Mai mult, scrie: „N-a fost alertată lumea nici în 1993, cînd ministrul adjunct al culturii onora în calitate sa oficială, ceremonia de dezvelire a primului bust menit să-l immortalizeze pe Mareșal [Ion Antonescu] sub regimul Iliescu” și nici premiarea, sub regimul Iliescu și guvernarea Roman, a „două publicații instigatoare la pogrom”.

Doamna Vrancea este astăzi (pentru a-i folosi propria sintagmă din rechizitoriul la adresa lui Leon Volovici și Jean Ancel¹¹), o „pensionară liberă, într-o țară liberă”. Are, deci, timp de documentare. Înainte de a deveni pensionară, ocupase, de altfel, un post decoretător¹² la un institut afiliat Universității Ebraice, aflat la o aruncătură de băț de Biblioteca Centrală Universitară. La această bibliotecă se găsesc cărți

care ar fi scutit-o de ignoranța de care face dovadă. Iar în clădirea celuilalt „campus” ierusalmit, aflată pe Muntele Scopus, ar fi putut cerceta colecția publicațiilor institutului de cercetări al Europei Libere găzduită de Institutul de Cercetări Ruse și Est Europene. Ce ar mai fi rămas însă din „paradigma” domniei sale?

Să începem cu domnul Drăgan, și să o facem mergînd, cronologic anapoda, cum se prea-bine cuvine în orice reacție la afirmațiile doamnei Vrancea. În ultimul articol în care m-am ocupat de acest personaj, apărut în 1997¹³, doamna Vrancea ar fi putut găsi nu mai puțin de două pagini (373-374), precum și o mulțime de alte referințe răspîndite pe parcursul articolului, inclusiv documentarea (luată din paginile „serioase” ale *Academiei Cațavencu*, pe care „profesorul” nu le-a dezmințit nicicînd, după cît sînt informat), potrivit căreia Drăgan ar fi fost recrutat de serviciile Securității în anii '50. Tot acolo ar fi găsit referințe la statuia lui Antonescu de la Slobozia (și nu numai, vezi *infra*) sau participarea lui Mihai Ungheanu – pe atunci avînd calitatea de secretar de stat la Ministerul Culturii – la ceremonia dezvelirii acestui monument. Rămîne să așteptăm, la rîndul nostru, reacțiile doamnei Vrancea la dezvelirea bustului mareșalului la Iași, în „Cimitirul Eroilor”, în anul de grație 2000, anunțată la Radio București în ziua de 8 iunie. Dacă nu mă înșel, evenimentul are loc sub o guvernare care numai FSN-istă nu este. Așteptăm și reacțiile doamnei Vrancea la „explicațiile” recent oferite de un fost ministru în guvernul Radu Vasile, actualmente ambasador al României pe lîngă Comunitatea Europeană – l-am numit pe domnul Alexandru Herlea – care, răspunzînd unor proteste față de acest ultim eveniment, a afirmat că Antonescu „a salvat” evreii din România.

„Abia în 1997 se trezește Shafir?” – o aud parcă pe doamna Vrancea de la Ierusalim. Vorba domniei sale (vorbă despre care vom mai sta de vorbă): „unde a fost domnul Shafir pînă acum?”. Ar fi putut deschide, însă, volumul editat de Joseph Held în 1993, unde, pe lîngă personajul Drăgan, ar fi găsit și următoarea afirmație: „Astfel, FSN a devenit prima

formațiune politică care a încurajat xenofobia, o xenofobie care, pentru început, era direcționată contra Occidentului și contra celor suspectați de a reprezenta valorile acestuia.”¹⁴ Încă din 1990, în săptămânalul institutului de cercetare al Europei Libere ce se numea pe atunci *Report on Eastern Europe*, scriam ironic despre afirmațiile iliesciene cum că o „rebeliune legionară” fusese în pregătire – afirmații făcute pentru a justifica celebra mineriadă din iunie, precum și despre celebra sintagmă a tipografiilor de pretinsă falsificare de „bani legionari”. Articolul se încheia cu sub-titulul „Cine este fascist?”, trasînd o clară paralelă între cohortele FSN-iste și huliganii anilor 1930.¹⁵ Aceasta nu o împiedică pe doamna Vrancea să afirme, falsificînd contextul afirmațiilor mele că aş nega „consecințele mortale ale represiunii organizate de Securitate, atît aceea a mineriadei iliesciene, cît și aceea ceaușistă.”¹⁶

Este adevărat, nu pot pretinde că meteahna citării în afara contextului (egală cu fabricarea de citate) îmi este aplicată numai mie. Mai recent, s-a ocupat de această meteahnă a doamnei Vrancea Edgar Reichmann, într-un articol-răspuns publicat în *România literară*.¹⁷ Ea datează, după cît se pare, de multă vreme. Nu am citit studiul Ilenei Vrancea despre George Călinescu, apărut sub titlul *Între Aristarc și Bietul Ioanide*. Dar Paul Goma, mai degrabă admirator decît detractor al cercetătoarei, relatează cît de consternat a fost cînd un amic i-a pus la dispoziție un articol în care demonstra că „Ileana Vrancea falsificase, manipulase citatele cu care îi dăduse la cap lui Călinescu în cartea-i celebră”. Neîncrezător la început, Goma ajunge totuși la concluzia că „Așa cum arată articolul, acum, da, e credibil – fiindcă demonstrează manipularea citatelor (ba chiar o confuzie monstruoasă: I.V. îl acuză pe Călinescu de a-l fi atacat pe Lovinescu pentru...canibalism, cînd era vorba de Eugen Ionescu! – și nu era acuzație...)”. În continuare, disidentul român face o mărturisire nu tocmai irelevantă – după cum vom observa: „Mai era însă ceva: Monica Lovinescu. Eu o credeam pe Ileana Vrancea, în urma recomandărilor repetate ale Monicăi – ori Monica

era fiica tatălui, la a cărui reconsiderare pusese un umăr hotărîtor și tovarăsa de la *Lupta de clasă*... Iar ostilitatea și a ei și a lui Virgil Ierunca față de Călinescu nu mai avea nevoie de demonstrație.”¹⁸ Vechile metehne persistă, după cum se vede. Într-adevăr, doamna Vrancea nu ezită să producă „citate” care „peticesc” laolaltă ceea ce domnia sa urmărește să demonstreze.

Departate de a se rezuma la falsul (indiferent dacă prin omitere sau comitere, pentru a rămîne fideli sintagmelor cercetătoarei¹⁹) cazului „mineridelor”, potrivit doamnei Vrancea m-aș face vinovat de a fi „păstrat o totală tăcere... atunci cînd oficiosul guvernamental *Azi* își lansase în aprilie 1990 din primele numere de la apariție, campania de reabilitare a Mareșalului Antonescu”; sau de a nu fi reacționat „nici atunci cînd, paralel cu campania de reabilitare a Mareșalului, oficiosul *Azi* și-a lansat *ofensiva punitivă* împotriva oamenilor politici, scriitorilor, istoricilor care au denunțat la timp ‘propaganda filonazistă retroactivă în favoarea lui Ion Antonescu’ (Corneliu Coposu), ‘drăgănistul în care legionarii și comuniștii s-au asociat în a instrumentaliza memoria lui Antonescu în lupta pentru consolidarea totalitarismului’ (Șerban Papacostea)” sau la curajoasele atitudini ale lui Andrei Pippidi, batjocorit de același oficios (sublinierea autoarei).

S-o luăm din nou una cîte una. De cîrdășia fesenist-drăgănistă am început să mă ocup încă din iunie 1991, în articolul „Antisemitism fără evrei în România”, publicat ulterior și într-o culegere de articole în volum.²⁰ Să nu fi găsit libera pensionară nici unul din ele în bibliotecă? Reluam în acel articol ridiculizarea afirmațiilor iliesciene despre „legionarismul” oponentilor lor politici și afirmam că folosirea armei antisemitismului este o continuare a politicii ceaușiste. Ileana Vrancea știe prea bine – deoarece citează, deși trunchiat și din nou fals – că m-am ocupat de acel antisemitism ceaușist încă din 1983.²¹ Are însă „grijă”, atunci cînd se referă la acel articol, să elimine orice mențiune făcută despre Drăgan ca fiind personajul ce manipula din culise și sprijinea „grupul Barbu”. Altfel, cum aș deveni deodată un

colaborator prin omisiune al acestui grup? își permite însă, tocmai domnia sa, să reproșeze *altora* manipulara și amputarea citatelor.

Articolul „Antisemitism fără evrei în România” mai descalifica și manipularea așa-zisului pericol legionar prin fabricarea unor „evidențe” de genul manifestelor răsărite la Bacău și la Iași și susținerea acestor matrapazlicuri de către ziarul *Adevărul*, demn continuator, pe atunci (și nu numai!), al *Scînteii*. Nimic din toate acestea în „opera” doamnei Vrancea cu referire la subsemnatul – în schimb își asumă unilateral criticarea acestor manipulări.²² „Minimumul obligatoriu” i-ar fi cerut unei cercetătoare să... cerceteze înainte de a face afirmații într-un sens sau altul. Dar, să repetăm – cum rămînea, atunci cu „paradigma”?

Tot în acel articol, dacă l-ar fi citit (să nu mai vorbim de citat!), doamna Vrancea ar fi putut găsi o referință la ziarul *Azi*, care publica (sau mai bine zis relua o mai veche insinuare) un articol de Drăgan în care Goma era „iudaizat” în Pavel Efremovici și ridiculizînd încercarea lui Petre Roman de a-și publica certificatul de botez ortodox în cotidianul cu pricina. De altfel, și în alte articole m-am referit la încercările FSN-ului, în paginile ziarului *Azi*, dar și a altor publicații (*Dimineața*, *Viața capitalei*), de a-și demoniza adversarii politici, transformîndu-i, de exemplu, pe Doina Cornea în Doina Juhasz-Kocsis sau pe Ion Rațiu în Rác János. Tot ce ar fi trebuit să facă doamna Vrancea pentru a se edifica, ar fi fost să deschidă paginile articolului „Realism schöpflinian și realități românești”, apărut în februarie 1991. Ar fi găsit acolo calificarea articolului din *Azi* apărut sub semnătura lui Ion Coja în primul număr al cotidianului drept „pur și simplu rasist în referințele sale la unguri”. Și tot acolo ar fi putut găsi o notă referitoare la articolele domnilor Pippidi și Papacostea, pe care, vezi Doamne, aș fi dorit să le îngrop în cine știe ce „gaură orwelliană”. De altfel, la aceste articole m-am referit și în lucrarea mai sus-citată din volumul editat de Randolph L. Braham.²³ Cîtă neșansă că cercetătoarei de la Ierusalim nu i-au căzut ochii nici pe referința pe care o făceau în același context la domnul Pippidi în articolul „Mareșalul Ion Antonescu și politica română”,

apărut în *RFE/RL Research Report* (noul nume al săptămînalului institutului mîunchenez de cercetare) în februarie 1994! Și ce ghinion că nu a găsit măcar traducerea acestui articol în limba germană, publicată în *Europäische Rundschau* (Viena) nu mult după aceea!²⁴.

Dar parcă aici se oprește ghinionul? Doamnei Vrancea nu i-a căzut sub mîină nici recenzia universitarului american Nicolae Harsanyi, care, în 1998, scria analizînd volumul editat de Braham cu un an înainte: „Cartea se încheie cu un amplu studiu ‘Reabilitarea post-comunistă a Mareșalului Antonescu: *Cui Bono?*’ de Michael Shafir. Răspunzînd întrebării puse în titlu, articolul face lumină în aparentele complicații ale politicii românești la ora de față. Autorul arată că influența anumitor operatori politici, precum Vadim Tudor și Adrian Păunescu, se datorează legăturilor lor cu fosta Securitate, cu cercurile naționaliste lăfăite în nostalgia ‘epocii de aur’ a terorii ceaușiste. Sprijinite de I.C. Drăgan, aceleași personaje sînt active în propagarea cultului Mareșalului Antonescu. Shafir demonstrează că renașterea cultului nu este decît un paravan pentru ‘forțele trecutului, [folosit] în scopul subminării imperfectei democrații române’ (p.393) și pentru a-și conserva dominația politică din anii post-1989. ‘Figura lui Antonescu le servește atît drept model legitimizator, cît și drept rețetă pentru un viitor în care valorile comuniste și-au pierdut relevanța, dar puterea politică s-ar putea baza pe etnocentrism, combinat cu o anumită măsură de populism’ (p.390)... În plus, Shafir nu uită să menționeze că eforturile acestor istorici revizionisti nu sînt limitate la [reabilitarea] regimului Mareșalului Antonescu, ci se focalizează de asemenea pe exonerarea Gărzii de Fier, amîndouă [încercări de reabilitare] bazîndu-se pe afirmația că istoriografia comunistă i-ar fi «distorsionat».”²⁵

În „Antisemitism fără evrei în România”, doamna Vrancea putea găsi cu ușurință referințe la atitudinea lui Corneliu Coposu. Dar și referințe la atitudini mai puțin laudabile în paginile *Dreptății*, care, dacă ar fi fost citate, ar fi stînjenit oarecum „paradigma”. De altfel, un articol-continuare al

„Antisemitismului fără evrei”, publicat și el în săptămânalul institutului unde lucram, trecea în revistă laudabile reacții din rîndul intelectualilor și politicienilor democrați (pe atunci) la antisemitismul ce își făcea din nou apariția, citînd, printre alții, din nou pe Coposu, declarația Frontului Democratic Antitotalitar (precursor al Convenției Democrate), precum și pe nimeni altul decît Nicolae Manolescu.²⁶

Doamna Vrancea n-a „vrut” să găsească în nici unul dintre articolele mai sus citate, referiri la rușinoasa participare a lui Ungheanu la ceremonia de la Slobozia. Dacă s-ar fi căznit, le-ar fi găsit la pagina 26 a articolului despre reabilitarea lui Antonescu și la pagina 62 a versiunii germane. Dar, minune, nu a „descoperit” aceste referințe nici măcar în articolul din volumul editat de Braham, unde figurează la pagina 366. În mod similar, doamna Vrancea ar fi putut găsi o referință la premiarea revistelor vadimtuoreciene în articolul subsemnatului „Partidul România Mare”, apărut în noiembrie 1991 – prima amplă analiză a acestei formațiuni politice publicată în Occident, dacă nu mă înșel – și nu mă înșel.²⁷ Acest articol, precum și multe articole ulterioare sînt azi menționate în toate lucrările de referință la subiectul „extremism post-comunist românesc” publicate în Occident. Citarea exhaustivă a acestor lucrări ar ocupa prea mult spațiu tipografic, dar din lipsă de modestie, indic totuși în subsol două dintre acestea.²⁸

Îmi este imputată și trecerea sub tăcere a rolului jucat de Petre Roman în zămislirea revistei *România Mare*, ca și, de altfel, funcția de „dirijor al orchestrei Vetrei românești” exercitată de Roman la 1 decembrie 1990. Dar ambele au fost menționate în articolele „Partidul România Mare” și, respectiv, „Realism schöpflinian...”, deci în 1991. Poate doamna Vrancea găsi o analiză anterioară acestor referiri publicată în Occident? De atunci, acestea au fost amintite în repetate rînduri în articole publicate de subsemnatul. În afara volumului deja menționat editat de Braham în 1997, cercetătoarea ar fi putut găsi largi referințe într-un volum editat de același „scholar” american în 1994 (unde Roman este numit „nașul” PRM), iar, cu un an mai devreme, în volumul editat

de Joseph Held.²⁹ Între acestea, au mai existat și altele, publicate în analizele subsemnatului din revistele institutului de la München, precum și în săptămânalul *Transition* publicat de Open Media Research Institute la Praga, care au urmărit evoluțiile și involuțiile relațiilor dintre PRM și FSN sub repetatele sale schimbări la față și denumire.³⁰ Repet: toate aceste săptămînale (cînd mai „trăiau”), se primeau la bibliotecile universitare de la Ierusalim și îmi vine greu să cred că niciunul din volumele deja menționate, sau cel „în cestiune” apărut în 1999, – anul în care sînt supus rechizitoriului vrancean – nu se găsesc în bogata bibliotecă a aceleiași universități.³¹

Doamna Vrancea ar putea, eventual, argumenta că nu cunoaște limba engleză. Dar domnia sa se aventurează să „citeze” din lucrări în această limbă și se crede capabilă să înțeleagă nuanțele ei. Cine scrie „Filadelfia” în loc de Philadelphia, ar trebui, totuși, să aibă o oarecare reticență înainte de a purcede să „judece” nu numai lucrările altora, dar și nuanțele din text. Pe bună dreptate o sfătuiă Victor Eskenasy, într-o primă reacție strict personală la „rechizitoriul” vrancean, să-și achiziționeze un bun dicționar englez-român.³² Comic, doamna Vrancea se autocitează totuși în postura de autor de lucrări în limba engleză, într-un biet cotidian israelian. Nu am cum să știu dacă acele articole i-au fost sau nu traduse. Mai cunosc un articol în limba engleză al domniei sale într-o publicație academică israeliană,³³ dar, dacă nu mă înșel, cam atît a reușit doamna Vrancea în cei cam 15 ani de cînd a părăsit România. „Performanța” academică a „profesorului” Vrancea la scară internațională pare caragialescă. Splendidă, dar lipsește cu desăvîrșire. Ceea ce ar explica – dacă nu legitima – frustrările și ofensiva purtată de Ileana Vrancea contra unei liste întregi de „who is who”, autori cu renume mondial, care au publicat lucrări despre România?

Să ne mai mire că un Stephen Fischer-Galați este plasat de doamna Vrancea în aceeași categorie cu un Kenneth Jowitt, performanță echivalentă trasării semnului de egalitate între Alecsandri și Nichita Stănescu? Ambii autori americani nu sînt pentru

doamna Vrancea decît „falsificatori ai istoriei României exportată de către Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.”³⁴ Aceleaşi categorii îi aparţine, potrivit doamnei Vrancea, şi istoricul francez Catherine Durandin, în criticarea căreia Vrancea se bazează pe incontestabila expertiză istorico-politologică a unui Mircea Iorgulescu – şi el însă „purificat” şi citat parţial, adică atît cît „să convină.”³⁵ O singură întrebare se pune: de ce, în această decadă şi jumătate de cînd se află în Occident, n-a încercat doamna Vrancea (sau, dacă a încercat, de ce nu a reuşit) să prezinte *ea însăşi* publicului occidental imaginea *corectă* a României interbelice?

Răspunsul este oferit aluziv de doamna Vrancea atît în „Coerenţa” cît şi în „Un minimum obligatoriu”. Cum să reuşească de una singură contra unei conspiraţii mondiale dominate de autorii „bibliografiei de dezinformare”, conspiraţie în care îmi face onoarea de a mă promova principal inculpat? Contează, oare faptul că „imaginea negativă” a României antecedează cu mulţi ani data propriei mele naşteri? Şi totuşi!... Nu pot fi întru totul de acord cu amicul meu Volovici cînd acesta îi atribuie Ilenei Vrancea calitatea de „procuror” şi de „femeie comisar” în „dosarul” găzduit de *România literară*. Pentru a deveni un Vîşinski, ar trebui ca Vrancea să fi avut mai multă... coerenţă în pregătirea „Coerenţei”. Axiomatice, dosarele din procesele staliniste erau construite cu o evidentă grijă faţă de „detaliu”. Premizele erau absolut false, dar odată enunţate, „dovezile” se legau una de cealaltă, aparent „logic” în absurditatea lor. Odată „paradigma” stabilită, „demonstraţia” părea ireproşabilă. Or, după cum s-a văzut deja, „demonstraţiile” vranceane se prăbuşesc, asemenea unui castel de cărţi la o minimă confruntare cu realitatea bibliografică. Ele nu sînt „demonstraţii”, ci „parademonstraţii”.

(va urma)

NOTE

¹ George Voicu, „Paradigma conspiraţionistă”, *Sfera Politicii*, nr.70, 71-72, 73-74, 75 şi 76, 1999, precum şi 78, 79, 2000.

² Vezi Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: Chicago University Press), 1964.

³ Ileana Vrancea, „Coerenţa unui fals în desfăşurare (sau cum se fabrică antisemiţi din adversarii activi ai antisemitismului şi cum se fabrică apărători ai evreilor din promotorii antisemitismului nazist şi comunist)”, *România literară*, nr. 34, 25-31 august 1999. Acelaşi articol a fost publicat şi în revista *Dialog* (Dietzenbach, Germania), nr. 215/220, ianuarie-iunie 1999, pp. 3-28.

⁴ Voicu, „Paradigma conspiraţionistă” (I), *Sfera Politicii*, nr.70, 1999, pp. 51-52.

⁵ Doamnei Redactor-şef Gabriela Adameşteanu,
Doamnei Redactor-şef adjunct Rodica Palade
Revista 22
Bucureşti

Stimate Doamne,
*Rîndurile de faţă sînt menite a vă risipi orice îndoieli pe care le-aţi putea nutri în urma „alarimei” trase de doamna Ileana Vrancea în „Post-scriptum”-ul publicat în revista **România literară**, nr. 35, din 31 august 1999. Palpitantul „post-scriptum” conţine, printre altele, următorul citat din mesajul adresat de doamna Vrancea doamnei Adameşteanu la data de 28 iulie: „textul a ajuns ‘şi la Şafir, după cum aflu din surse locale’ [...]. Ce puteţi spune Dv. despre faptul că din cadrul unei redacţii de prestigiu 22-ului, un text inedit neacceptat pentru publicare decît parţial, ajunge în întregime în mîna celor direct vizaţi?”. În continuare, doamna Vrancea redă replica doamnei Rodica Palade la acest semnal de alarmă: „textul nu a fost văzut decît de cei cîţiva membrii ai consiliului consultativ cîţi au fost găsiţi(...). Dacă cineva dintre ei nu a respectat confidenţialitatea obligatorie este cît se poate de regretabil”.*

Doamnă Adameşteanu, Doamnă Palade,

*Ţin să vă asigur că membrii consiliului consultativ al revistei, „aţîia cîţi au fost găsiţi”, nu au încălcat cu nimic deontologia la care se referea doamna Palade în răspunsul Domniei sale. Pentru prima oară am dat cu ochii de textul parţial al doamnei Vrancea cînd un coleg din redacţia Europei Libere la Praga mi-a adus revista, ştiind că eu însumi o primesc cu oarecare întârziere. Din preambulul la acel text parţial, reprodus în 22 nr. 31 din 3-9 august, am aflat că textul integral va fi publicat în revista **Dialog** din Germania. Revistă pe care nu o mai primesc de cînd m-am mutat la Praga în 1995. Drept care, am luat legătura cu domnul Dr. Ion Solacolu, rugîndu-l să îmi trimeată textul integral. De la domnul Solacolu am aflat că el va fi reprodus şi în **România literară** „în cîteva zile”. Ceea ce s-a şi întîmplat.*

Nu intenţionez să reacţionez acum la textul doamnei Vrancea, pe care l-am găsit şi mai palpitant decît respectivul „Post scriptum”. Din acesta din urmă, oricum, am aflat şi ceea ce poate nu trebuia să aflu. Dar numai din

el, nu de cei „ațiștia cîți au putut fi gășiți”. Voi reacționa, așa cum scriam într-o scrisoare deschisă adresată **României literare** (la data scrierii acestor rînduri încă nepublicată), atunci cînd mi-o vor permite prioritățile, doamna Vrancea aflîndu-se acum la coada lor. Deoarece, spre deosebire de doamna Vrancea, problemele ridicate de Domnia sa nu mi se par cîtuși de puțin „de viață și de moarte” (așa cum scrie în același „Post-scriptum”). Ridicolul nu poate fi chiar atît de dramatic. Permiteți-mi aici numai remarca că „sursele locale” ale Domniei sale sînt probabil la nivelul celorlalte surse pe care le folosește.

Vă asigur, stimate doamne redactor-șef și redactor-șef adjunct, că nu numai că nu am avut cunoștință de apariția în revista pe care o conduceți a textului care mă viza personal, dar în trecut s-a întîmplat să nu am cunoștință, pînă la apariție, nici măcar de un text care purta semnătura „Michael Shafir, Radio Europa Liberă”. Așa au decurs lucrurile cu remarcile despre deschiderea oficială a procedurilor de reabilitare a unor membri ai guvernului Antonescu, pe care le-ați publicat fără permisiunea „autorului” lor (subsemnatul) și în mod distorsionat, respectivele fiind luate din mesaje schimbate cu cîțiva amici, în nici un fel autorizați să vi le înainteze. Nici acum nu știu care din ei a făcut acest lucru, și nici nu mă interesează. Am greșit, desigur, nereacționînd la acest curios „eveniment editorial” și probabil sună puțin credibil dacă azi vă scriu că i-am dat o importanță minoră. Consider, însă, că sînt responsabil numai pentru ceea ce am semnat și semnalat public în această chestiune, în paginile publicației cotidiene **RFE/RL Newline**, ceea ce se poate verifica cu ușurință.

La data de 23 octombrie 1997, contribuția subsemnatului (în traducere din limba engleză) era următoarea: „Procurorul General Sorin Moisescu a deschis la data de 22 octombrie procedura pentru reabilitarea juridică a cîtorva membri ai guvernului fascist condus de mareșalul Ion Antonescu. Aceste oficialități fuseseră condamnate în 1949 pentru ‘crime împotriva păcii’, a anunțat Radio București. O inițiativă de reabilitare a lui Antonescu și a celor executați împreună cu el în 1946, precum și a celor a căror sentință de condamnare la moarte fost comutată în închisoare pe viață, se află în considerația procuraturii generale de cîțiva ani”.

La data de 21 noiembrie (data reprodușă în citatul care mi s-a atribuit în revista 22), **RFE/RL Newline** raporta următoarele:

„[Procurorul General] Sorin Moisescu, a răspuns protestului Senatorului Alphonse d’Amato și membrului Camerei Reprezentanților Christopher Smith împotriva [lansării] procedurii de reabilitare postumă a șase [de fapt, opt, cum s-a dovedit mai tîrziu, MS] membri ai guvernului condus de mareșalul Ion Antonescu, relatează cotidianul Adevărul la data de 21 noiembrie. Moisescu a spus că cei șase nu sînt responsabili pentru deciziile aceluia cabinet. Constituția României a fost ‘suspendată’ în 1940, a remarcat el, și puterea a fost în întregime transferată lui Antonescu, care a fost numit ‘Conducător’ al țării. În consecință, în asemenea circumstanțe nu se aplică nici

responsabilitatea guvernamentală nici cea personală [potrivit lui Moisescu].”

În schimbul de mesaje cu acei amici de care pomeneam mai sus, remarcam că, dacă așa stau lucrurile, procesele de la Nürnberg și procesul Eichmann își pierd și ele valabilitatea. De aceeași părere sînt și azi. Tot ce a apărut în plus în revista 22 și care mi s-a atribuit, citat cu satisfacție de doamna Vrancea cu sarcastica remarcă [sic!] în paranteză, nu îmi aparține.

Permiteți-mi să sper că veți găsi spațiu pentru publicarea integrală a acestor rînduri.

Praga, 2 septembrie 1999.

Michael Shafir

Analist principal pentru Europa centrală și de sud-est
Radio Europa Liberă

Praga.

⁶ Vezi Michael Shafir, „O tragicomedie în desfășurare?”, *Sfera Politicii*, vol. 6, nr. 61, 1998, pp. 5-16.

⁷ Vezi coperta interioară a versiunii publicate în *Dialog*. Sublinierea mea.

⁸ Vezi Leon Volovici, „Despre ‘falsul binar’ și coerența complotului”, *Sfera Politicii*, nr. 77, 2000, pp. 35-39.

⁹ Vezi Ileana Vrancea, „Un minimum obligatoriu”, *Dialog*, nr. 173/178, iulie 1995 – februarie 1996.

¹⁰ Radio București, 23 mai 2000.

¹¹ Vrancea, „Sensul unic al amneziei selective (secvențe israeliene)”, în „Un minimum obligatoriu”, *op. cit.*, pp. 76-85.

¹² „Minimul obligatoriu” al doamnei Vrancea nu a inclus niciodată corectarea atribuirii titlului de „profesor” la prestigioasa universitate care mi-a conferit doctoratul în 1981. Titlul i-a fost atribuit în cîteva rînduri de presa literară din România. Departe de mine intenția de a trece cu vederea greutățile întîmpinate de un intelectual (fie și de mai bună calitate decît cea a doamnei respective) în integrarea în Israel, mai ales cînd a ajuns acolo la o vîrstă „respectabilă”. Dar „minimumul obligatoriu” ar fi putut să includă specificarea că postul pe care doamna Vrancea l-a ocupat la Institutul Dinur era unul finanțat de către Ministerul Absorbției și, odată această finanțare încetînd, domnia sa s-a găsit în postura unei „pensionare libere”. Finanțarea se acordă pe o perioadă limitată, rămînînd ca universitățile să decidă ulterior dacă angajează sau nu respectiva persoană. Cum bugetele sînt, ca peste tot, extrem de zgîrcite, neangajarea doamnei Vrancea nu atestă neapărat disqualificarea sa profesională. Dar nici nu o transformă pe doamna Vrancea într-o meteorică exemplificare a unei strălucite cariere academice tardive.

¹³ Michael Shafir, „Marshal Antonescu’s Post-Communist Rehabilitation: Cui Bono?”, în Randolph L. Braham (ed.), *The Destruction of Romanian and Ukrainian Jews during the Antonescu Era* (New York: Columbia University Press), 1997, pp. 349-398.

¹⁴ Shafir, „The Revival of the Political Right in Post-Communist Romania”, în Joseph Held (ed.), *Democracy and Right-Wing Politics in Eastern Europe in the 1990s*, (New York: Columbia University Press), 1993, p. 157.

¹⁵ Shafir, „Government Encourages Vigilante Violence in Bucharest”, *Report on Eastern Europe*, Vol. 1, no. 27, 1990, pp. 32-38.

¹⁶ Vrancea, „Coerența unui fals”, *op. cit.*, p.15.

¹⁷ E. Reichmann, „Apărarea are cuvântul”, *România literară*, nr.19, 17-23 mai 2000.

¹⁸ Paul Goma, *Jurnalul unui jurnal (1997)*, (Cluj-Napoca: Editura Dacia), 1998, pp.308-309.

¹⁹ Vezi „Progrese în dezinformarea prin omisiune sau un pas înainte, doi pași înapoi” în „Un minimum obligatoriu”, *op. cit.*, pp. 67-75.

²⁰ Shafir, „Anti-Semitism without Jews in Romania”, *Report on Eastern Europe*, Vol. 2, no. 26, 1991, republicat în *Anti-Semitism in Post-Totalitarian Europe* (Prague: Franz Kafka Publishers), 1993, pp. 204-227.

²¹ Shafir, „The Men of the Archangel Revisited: Anti-Semitic Formations among Communist Romania’s Intellectuals”, *Studies in Comparative Communism*, Vol. 16, no. 3, 1983, pp. 223-243, cu referință la rolul lui Drăgan la pagina 235. Vezi și continuarea acestui articol: Shafir, „From Eminescu to Goga via Corneliu Vadim Tudor: A New Round of Anti-Semitism in Romanian Cultural Life”, *Soviet Jewish Affairs*, Vol. 14, no. 3, 1984, pp. 3-14, cu referire la rolul lui Drăgan la p.11. Nici de acest ultim articol să nu fi dat libera cercetătoare?

²² Vrancea, „Coerența”, *op. cit.*, p. 13.

²³ Shafir, „Schöpfung Realism and Romanian Reality”, *Report on Eastern Europe*, Vol. 2, no. 7, 1991, pp. 32-40 și „Marshal Antonescu’s Rehabilitation”, *op. cit.*, pp. 372, 403-404.

²⁴ Vezi Shafir, „Marshal Ion Antonescu and Romanian Politics”, *RFE/RL Research Report*, Vol. 3, no. 6, 1994, pp. 22-28, cu referință la Pippidi la pagina 24, și „Marschall Ion Antonescu: Politik der Rehabilitierung”, *Europäische Rundschau*, Vol. 22, no. 2, 1994, pp. 55-70, cu respectiva referință la pagina 58.

²⁵ Nicolae Harsanyi, „No Clean Hands: The Antonescu Regime and its Anti-Jewish Policies (1941-1944)”, *Habsburg*, November 1998, pe Internet la <http://h-net.msu.edu/reviews/showreview.cgi?path=>

²⁶ Shafir, „Reactions Against Anti-Semitism”, *Report on Eastern Europe*, Vol. 2, no. 34, 1991, pp. 26-29.

²⁷ Vezi Shafir, „The Greater Romania Party”, *ibid.*, Vol. 2, no. 46, 1991, pp. 25-30, cu respectiva referință la p. 26.

²⁸ Ele sînt Henry Carey, „Post-Communist Right Radicalism in Romania”, în Peter Merkl, Leonard Weinberg (eds.), *The Revival of Radical-Right Extremism in the Nineties* (London: Frank Cass), 1997, pp. 149-176 și Francisco Veiga, „On the Social Origins of Ultranationalism and Radicalism in Romania, 1989-1993”, în Lavinia Stan (ed.), *Romania in Transition*, (Aldershot: Dartmouth), 1997, pp. 49-66.

²⁹ Vezi Shafir, „The Post-Communist Era” în Randolph L. Braham (ed.), *The Tragedy of Romanian Jewry*, (New York: Columbia University Press), 1994, pp. 333-386 cu referințe la paginile 343-345; „Marshal Ion Antonescu’s Post-Communist Rehabilitation: Cui Bono?”, *op. cit.*, referințele respective la p. 374; Shafir, „The Revival of the Political Right in Post-Communist Romania”, *op. cit.*, referințe la p. 164.

³⁰ Iată un „minimum obligatoriu” de alte lecturi pe care cercetătoarea ar fi trebuit să le parcurgă înaintea prezentării rechizitoriului care mă metamorfozează în simpatizant FSN și PRM și în apărător al „adevăraților antisemiți”: „War of the Roses’ in Romania’s National Salvation Front”, *RFE/RL Research Report*, Vol. 1, no. 4, 1992, pp. 15-22; „The Movement for Romania: A Party of ‘Radical Return’”, *ibid.*, no. 29, 1992, pp. 16-21; „Growing Political Extremism in Romania!”, *ibid.*, Vol. 2, no. 14, 1993, pp. 34-39; „Extreme Nationalist Brinkmanship in Romania”, *ibid.*, no. 21, 1993, pp. 31-36; „Best-selling Spy Novels Seek to Rehabilitate Romanian Securitate”, *ibid.*, no. 45, 1993, pp. 14-18; „Romania” în „The Politics of Intolerance”, *ibid.*, Special Issue, Vol. 3, no. 16, 1994, pp. 87-94; „The Inheritors: The Romanian Radical Right After 1989”, *East European Jewish Affairs*, Vol. 24, no. 1, 1994, pp. 70-89 (articol apărut și în românește în *Sfera Politicii*, nr. 15 și 16, martie și aprilie 1994); „Jews and Antisemites in Romania Since the Death of Rabbi Rosen”, *East European Jewish Affairs*, Vol. 24, no. 2, 1994, pp. 147-155; „Romania: Ruling Party Formalizes Relations with the Extremists”, *Transition*, Vol. 1, no. 5, pp. 42-46; „Anatomy of a Pre-Elections Political Divorce”, *ibid.*, Vol. 2, no. 2, 1996, pp. 45-49.

³¹ Shafir, „The Mind of Romania’s Radical Right”, în Sabrina P. Ramet (ed.), *The Radical Right in Central and Eastern Europe*, (University Park, PA.: Pennsylvania State University Press), 1999, pp. 213-232. Între timp a mai apărut un asemenea volum, vezi Shafir, „Marginalization or Mainstream? The Extreme Right in Postcommunist Romania”, în Paul Hainsworth (ed.), *The Politics of the Extreme Right: From the Margins to the Mainstream* (London: Pinter, 2000, pp. 247-267.

³² A se vedea Vrancea, „De unde ‘se vede’ mai bine ce se petrece în România?” în „Un minimum obligatoriu”, *op. cit.*, p. 6 și Victor Eskenasy, „Pe marginea unui articol”, *România literară*, nr. 37, 15-21 septembrie 1999.

³³ Vrancea, „A Forgotten Chapter of a Common Legacy: Jewish Personalities in the Fight for Survival of Romanian Civil Society”, în *Shvut*, No. 16, 1993, pp. 325-338.

³⁴ Vrancea, „Falsificarea istoriei ca bumerang” în „Un minimum obligatoriu”, *op. cit.*, p.100.

³⁵ „Coerența”, *op. cit.*, p. 28.

MICHAEL SHAFIR – Ph.D., analist regional principal al postului de radio Europa Liberă la Praga. Este autorul volumului *Romania: Politics Economics and Society. Political Stagnation and Simulated Change*, apărut la Londra, Editura Frances Pinter, în 1995. A publicat aproximativ 200 de articole despre comunism și postcomunism în România și alte state, în reviste de specialitate și în volume colective, editate în 9 țări.

Kosovo - o paradigmă a conflictualității

MIREL BĂNICĂ

De-a lungul istoriei, schimbările de substanță ale ecuației geostrategice ale unei regiuni au dat întotdeauna naștere unor încercări de a se rezuma ceea ce s-a întâmplat, lăsând în același timp deschise un număr de interogații pentru viitor.

Recentele evenimente din Kosovo pot ilustra foarte bine felul în care relațiile internaționale își regăsesc în timp echilibrul prin impunerea unor lideri capabili să asigure ordinea și stabilitatea sistemului în ansamblu, chiar dacă acțiunile acestora pot apare la o prima analiză drept tendințe de hegemonie.

Dincolo de aspectele umanitare, intervenția militară în Balcani relevă și alte motivații ale Statelor Unite, impuse de calculele *realpolitik-ului*, orientare principală în politica externă a acestui stat în ultimele decenii.

La începutul conflictului, era relativ dificil să se stabilească care sunt cu adevărat interesele americane în regiune. Explicațiile acestei atitudini fluctuante față de noua ordine strategică ce se prefigura sunt multiple. În martie 1991, președintele american George Bush adresa primului ministru iugoslav, Ante Markovic, o scrisoare al cărui ton dominant era acela de a se menține unitatea Federației, dorință susținută și de alți beneficiari ai ordinii stabilite după cel de al doilea război mondial (Rusia, Franța, Anglia). Un rol hotărâtor în evoluția ulterioară a evenimentelor l-a jucat Germania, țara care a ținut să-și afirme importanța politică, nu doar cea economică, prin recunoașterea aproape imediată a statelor secesioniste Croația și Slovenia.

La toate aceste aspecte se adaugă și influența Vaticanului care a încurajat emergența a două noi entități statale în care catolicismul servește drept instrument de identificare națională și

apartenență la “Europa”, cucerindu-se astfel un prețios cap de pod spre lumea ortodoxă, gest ale cărei consecințe geopolitice ar merita o analiză separată, detaliată.

Un fapt ce nu era foarte evident la începuturile sciziunii Federației Iugoslave a fost acela că Statele Unite au favorizat comunitatea musulmană din Bosnia și existența unui stat musulman bosniac, o premieră pentru Europa, prin tolerarea tacită a sprijinului pe care musulmanii bosniaci l-au primit din partea unor țări arabe cu care Washington-ul are relații nu tocmai cordiale. S-a demonstrat astfel că SUA pot fi “favorabile” unor anumite țări în care Islamul este religie dominantă, atunci când interesele *realpolitik-ului* o cer.

Ulterior, odată cu evoluția conflictului, s-au arătat alte două atitudini strategice majore americane.

Încetinirea tentativelor de constituire a unei identități militare europene

Acum câțiva ani, Secretarul de Stat american W.Cohen rezuma strategia SUA prin formula *No Peer* – împiedicarea emergenței unei puteri comparabile cu cea a Americii, enumerând eventualii rivali: China, Rusia, India și Uniunea Europeană. La 8 ani de la adoptarea Tratatului de la Maastricht, nu sunt încă semne concrete de realizare a unei politici comune de apărare europeană, deși există suficientă voință politică pentru realizarea acesteia.

Poate cel mai vizibil indicator al influenței americane în acest delicat aspect al construcției europene îl constituie evoluția procesului de

atribuire a comandamentului flancului Sud al Alianței. Europeanii dispun în mod tradițional de un post de Secretar general al NATO, adică de cea mai înaltă funcțiune politică, iar americanii dețin comandamentele militare SACEUR și ACLANT, care într-o alianță militară așa cum este NATO constituie însăși cheia sistemului decizional, fapt care s-a văzut și în evoluția militară a conflictului iugoslav. Cel ce are autoritatea de a numi cei doi comandanți SACEUR și ACLANT este Președintele SUA. S-a refuzat fără a se da prea multe explicații, încă din 1996, încredințarea flancului Sud unui european, zona strategică importantă ce unește teatrele de operațiuni atlantic, european și al Orientului Apropiat.

Un alt aspect este acela în care Europa în ansamblu și SUA au receptat intervenția aeriană din Kosovo. Pentru ideologia oficială a europenilor, aceasta a constituit o teribilă contradicție. Mitul “progresului occidental”, primatul raționalismului și instaurarea unei justiții comune europene au avut mult de suferit. În America situația a fost cu totul alta, opinia publică fiind mult mai puțin traumatizată de cele întâmplate, cu atât mai mult cu cât obiectivul “pierderii zero” a vieților GI-lor americani pare să se fi realizat. Oricum, până la această dată încă nu a apărut un Regis Debray¹ american, personaj emblematic după opinia noastră în ceea ce privește felul diferit în care europenii au receptat aceste evenimente.

Eliminarea influenței rusești în zona Sud-Est-ului Europei

Ca urmare a acestui conflict, SUA a ajuns să elimine sau cel puțin să diminueze în mare parte influența Rusiei din Peninsula Balcanică, ce constituie o zonă tradițională de influență a acesteia. La începutul dezmembrării Federației Iugoslave nimic nu prevedea acest lucru, având în vedere politica aparte a Iugoslaviei, ce se distingea net față de restul vecinilor săi din zonă. Președintele Miloșevici a fost la începutul anilor '90 unul dintre

interlocutorii cei mai activi ai FMI, ani în care se părea că Belgradul va fi una dintre țările care va suporta cel mai ușor “tranziția” către economia de piață, având experiența sa economică “liberală” din timpul războiului rece. Mai apoi a fost ales ca prim ministru Milan Panic, un fost om de afaceri american revenit în țară, ceea ce a făcut mai greu de prevăzut evoluția ulterioară a evenimentelor.

Odată cu trecerea timpului, singurul sprijin diplomatic real a rămas cel rusesc. Putem afirma că devenind “inamicul” (ghilimelele se impun) Serbiei și principalul factor regulator în zonă, Statele Unite au repetat oarecum la o altă scară și în condițiile post-război rece, politica de “containment” aplicată Rusiei, vizând slăbirea influenței acesteia în Balcani, eventual eliminarea definitivă din acest spațiu.

Primele semne ale acestei noi ordini strategice au apărut în urma Acordurilor de la Dayton² din noiembrie 1995. Dacă aceste acorduri s-ar fi aplicat *ad litteram*, ar fi trebuit să ia naștere legături suplimentare, specifice, între Republica Sârbă și mica Federație Iugoslavă, ca și între Croația și partea Croată a Serbiei. În practică, aceste legături nu s-au realizat. În loc să se obțină suveranitatea Bosniei, asistăm la perpetuarea existenței unui teritoriu aflat sub tutela internațională, politică reluată și în Kosovo.

Durata neașteptată a intervenției aeriene, la care s-a adăugat și modul în care aceasta a fost primită de opinia publică internațională a antrenat în tabăra occidentală o perioadă în care intențiile imediate ale NATO nu au fost tocmai previzibile. Această perioadă de “indecizie” a fost abil speculată de diplomația rusă prin medierea acordului de la Kumanovo³ din 9 iunie 1999, ce prevedea preluarea provinciei Kosovo de către forțele ale Națiunilor Unite în care NATO ar fi avut o parte «*substanțială*», ceea ce lasă să se întrevadă atât o reafirmare a prezenței ruse în zonă, dar și o reparație cu drepturi depline a ONU, organismul regulator al sistemului internațional, care fusese “scurtcircuitat” prin ignorare de către NATO în timpul intervenției aeriene.

În practică a fost făcut totul pentru a împiedica Rusia să intervină în teren. Ca dovadă putem da exemplul “mini-crisei” provocate de batalionul de infanterie rus care la data de 12 iunie sosea prin surpriză pe aeroportul din Priștina, venind din Bosnia. Profitând și de slaba capacitate a Rusiei de a-și proiecta la distanță vectorii de putere, diplomația americană s-a mobilizat pentru a bloca dezvoltarea prezenței rusești în regiune la un nivel cât mai redus. Spațiul aerian al României și Bulgariei a fost interzis Rusiei la intervenția guvernului american. Dincolo de faptul în sine, această măsură are consecințe importante pe plan simbolic, arătând că cele două țări s-au comportat ca și cum ar fi fost deja membre ale Alianței Atlantice, dincolo de atitudinea impusă de evenimentul major ce se derula la proximitatea granițelor și în care erau indirect implicate.

Reacția americană cu privire la acordurile de la Kumanovo nu s-a lăsat așteptată, iar Statul Major atlantic anunță la Bruxelles nominalizarea generalului Michael Jackson la comanda forțelor de intervenție ce urmau să fie desfășurate în Kosovo. Rusia a reacționat imediat, iar negocieri suplimentare la Moscova și Koln au dus în final la o soluție de compromis ce viza integrarea contingentului rus într-o zonă occidentală.

După “pace” se iau numeroase decizii fără a se respecta litera și spiritul acordurilor, acestea din urma făcând referință printre altele și la “principiile de suveranitate și integritate teritorială a RFY”. Astfel se adoptă un nou Cod Civil, marca germană devine singura monedă în circulație pe ansamblul teritoriului provinciei, sârbii și romii sunt victime la rândul lor unor acțiuni de contra-epurare etnică sub ochii uneori prea îngăduitori ai KFOR, toate acestea contribuind din ce în ce mai evident la diferențierea radicală de restul teritoriului iugoslav. Pe de altă parte, spre deosebire de Bosnia unde NATO a reprezentat “brațul armat” al ONU, Consiliul de Securitate încredințându-i aplicarea rezoluțiilor sale, în Kosovo NATO este de facto singura autoritate militară pe teren, preluând și unele

sarcini administrative importante.

Asistăm astfel la cristalizarea unui nou statut strategic în Balcani, prin stabilizarea prezenței americane în regiune. Situația Ungariei este acum foarte clară, prin aderarea sa la structurile politice și militare ale NATO. Albania și Macedonia au pus la dispoziția trupelor NATO teritoriul lor și credem că acest lucru s-ar fi întâmplat la o altă scară și în cazul în care intervenția aeriană ar fi fost continuată de una terestră. Teritoriul albanez a susținut prin profunzimea sa strategică și Armata de Eliberare din Kosovo (UCK) în cursul derulării ostilităților dintre ea și forțele sârbe, iar Macedonia, prin poziționarea sa strategică și geografică în “prelungirea” Greciei, membră NATO, a dat posibilitatea instalării în siguranță a unor dispozitive principale de comandă ale NATO.

În concluzie, după un debut ezitant din partea Americii, influențat și de incapacitatea cronică a Europei de a face ordine în propria sa curte interioară, episodul “Kosovo” a definitivat prezența americană în sud-estul european. Întrezărim astfel logica exactă a *realpolitik-ului*, orientare majoră a politicii externe americane, care a avut un rol important în decizia implicării militare, dincolo de aspectele umanitare și de respectare a drepturilor omului.

A luat naștere un fel de “protectorat” al NATO asupra unui teritoriu european, cu aprobarea cel puțin formală a ONU. Prezența Rusiei, având ca proveniență o acțiune surpriză, a fost ținută sub control, pierzându-și din însemnătate prin integrarea contingentului rus într-o zonă aflată sub comandă occidentală. Ceea ce este important de reținut este că s-au creat premisele unei prezențe îndelungate a trupelor americane, datorate situației ambigue în care se găsește provincia și a tensiunii latente de pe teren.

O autoritate exclusiv albaneză ar putea duce la atașarea acesteia la Albania, dându-se naștere unui precedent periculos în regiune, prin “efectul de domino” care l-ar angrena, ce nu ar fi prea ușor de stăpânit. Criza s-a stabilizat oarecum,

iar situația actuală este favorabilă planurilor geopolitice pe termen mediu și lung americane.

După cum se exprimă Robert E. Hunter, fost ambasador al SUA pe lângă NATO, acum consultant la Rand Corporation⁴ *”Kosovo constituie poarta de intrare în regiuni de interes primordial pentru occidentali – conflictul arabo-israelian, Iran-Irak, Afganistan, zona Mării Caspice și Transcaucazia. Stabilitatea în Europa de Sud este esențială pentru protecția intereselor occidentale și reducerea pericolelor venite din Est.”*

Tendința americană mai veche de a împiedica Uniunea Sovietică să se manifeste pare să se aplice acum atât în cazul Rusiei post-sovietice, cât și în cazul unei viitoare Uniuni Europene dotată cu o identitate militară proprie, independentă de umbrela NATO. Aceeași logică poate inspira probabil scenarii asemănătoare pentru alte zone de tensiune ale planetei. Un vot al Congresului American din 1997 califică zona Asiei centrale și a Caucazului drept *zonă de interes național a SUA*, iar în limbajul curent al observatorilor relațiilor internaționale întâlnim din ce în ce mai des expresia *”Balcanii Eurasiei”*, atunci când se amintește de Georgia, Daghestan sau Cecenia.

La zece ani de la căderea zidului Berlinului, războiul din Kosovo anunță finalul perioadei tranzitorii post-război rece și intrarea într-o nouă fază de regăsire a echilibrului prin impunerea dominației globale.

NOTE

¹ Regis Debray, scriitor și publicist francez, autor al controversatului articol *Lettre d'un voyageur au président de la République*, apărut în ziarul *”Le Monde”* în data de 13 mai 1999, în plină desfășurare a bombardamentelor aeriene. Așa după cum autorul însuși afirmă, articolul s-a vrut a fi un *”protest contra tendinței discursului unic, linșajului mediatic și opresiunii dizidenților”*.

² Acordul de la DAYTON – încheiat la 25 septembrie 1995 de către Președintele bosniac Alija Izetbegovic, omologul său sârb Slobodan Miloșevici și Franjo

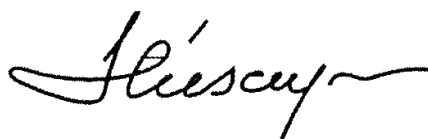
Tudjman, consacră integritatea Bosniei, prin împărțirea acesteia în două entități: Federația Croato-Musulmană (51% din teritoriu) și Republica Sârbă din Bosnia (49%). O logică de partiționare este funcțională printr-o linie de demarcație existentă între cele două entități, fiecare dispunând de propria poliție, de propriile forțe armate. O președenție colegială și o forță de poliție internațională sunt instituite (conform IRIS, *Observatorul conflictelor, Paris 1999*)

³ Acordul de la KUMANOVO – acord militar semnat la 9 iunie 1999 în Macedonia între G8, Rusia și generali iugoslavi, textul fiind acceptat și de către ONU, care adoptă Rezoluția 1244 ce autoriza desfășurarea unei forțe internaționale. Kosovo este divizat în 5 zone militare distincte sub responsabilitatea KFOR. Acordul a permis *”reintroducerea”* ONU în procesul de reglementare a conflictului, francezul Bernard Kouchner fiind numit reprezentant special. (*idem*)

⁴ *Washington Post*, 21 aprilie 1999

CINE NE CITEȘTE:

”Sfera Politicii” este o revistă de ținută, care reflectă cu maturitate procesele tranziției, reforma economiei și a societății românești declanșate în urmă cu zece ani, prin demolarea sistemului totalitar comunist. Am speranța că revista nu va face abstracție de sfera ideilor și experienței social-democraților români, în care cetățenii își pun speranțele de viitor.

Ion Iliescu
Președintele P.D.S.R.,
fost președinte al României

MIREL BĂNICĂ – Absolvent al Institutului European al Universității din Geneva (1999). În prezent, funcționar public în aparatul administrativ central și doctorand al Universității din Geneva cu o teză referitoare la geopolitica spațiului ortodox.

Relatare sau propagandă?

MARIAN CHIRIAC

Acum zece ani în fosta Iugoslavie circula o glumă. Se zice că, nemulțumiți de iminenta prăbușire a regimului comunist, doi politicieni discutau de zor despre modul în care pot să-și «aducă» țara în capitalism, ca o modalitate de a rezolva numeroasele sale problemele economice și sociale. “Cred că cel mai bine ar fi dacă am deveni al 51-lea stat al SUA”, ar fi spus unul dintre ei. “Bună idee”, a replicat celălalt. “Dar cum să facem?”. “Păi, declarăm război Statelor Unite”. “Și apoi?”. “Apoi, ei ne iau în serios, ne invadează, ne ocupă țara și încep să schimbe lucrurile pe aici”. “Excelent, într-adevăr. Dar ce se va întâmpla dacă o să câștigăm noi?” Gluma amintită nu oferă nici un răspuns la această întrebare și acum nici nu mai pare atât de amuzantă, deoarece a fost depășită în cele din urmă de realitate. O realitate care este tragică, și care poate fi rezumată astfel: războaiele, conflictele și tot ceea ce s-a întâmplat în ultimii aproape zece ani în fosta Iugoslavie, nu au avut nici un câștigător, iar în fond fiecare dintre părți a avut câte ceva de pierdut, mai mult sau mai puțin. De fapt, aceasta este lecția fiecărui război. În acest context, textul de față va încerca să vorbească foarte pe scurt despre război și despre una dintre principalele sale surse de propagare dar care îi este și victimă în același timp: mass-media. De fapt, vor fi prezentate succint câteva dintre stereotipurile, mecanismele ce au fost folosite în cazul relatărilor media în timpul conflictului din Kosovo.

Poate părea paradoxal, dar într-o epocă în care dezvoltarea tehnicii permite surprinderea de imagini din cele mai îndepărtate sau ascunse locuri, în care jurnaliștii, fără a mai vorbi de activiștii organizațiilor umanitare sau de observatorii internaționali relatează “de pe teren” despre evenimente dintre cele mai controversate, ceea ce s-a întâmplat în Kosovo continuă să fie interpretabil, dacă nu confuz.

Care să fie explicația? Consider – fără a avea pretenții că am redescoperit America – că cel mai adesea media nu a făcut în acest caz decât să ofere, să multiplice o imagine deformată și simplificată a unei realități complexe, imagine care corespunde mai curând unor interese politice de moment. În plus, mass-media a devenit și în acest caz parte integrantă a conflictului, pe care a ajuns să-l explice, să-l justifice și chiar să-l întrețină.

Deși am urmărit – pe cât am putut – atât presa oficială de limbă sârbă, cât și pe cea de limbă albaneză, consider că acestea constituie cazuri distincte, cu totul speciale și care ar fi mai potrivite în cazul unei analize a mesajelor propagandistice. De aceea afirmațiile mele se bazează îndeosebi pe situații întâlnite în media românească și occidentală și – ca o observație suplimentară – pe situații anterioare începerii campaniei aeriene a NATO. Ce s-a întâmplat după 24 martie 1999, consider a fi iarăși un capitol distinct în această relație atât de controversată și de complicată dintre mass-media și război. Foarte pe scurt, după această dată – din motive ce țin de considerente politice – nu s-a mai putut face în general decât ceea ce se numește “jurnalism la mâna a doua”, bazat pe informații trunchiate, pe surse unilaterale și părtinitoare, fie că acestea s-au aflat la Belgrad sau Bruxelles. Pe timpul campaniei NATO asupra Iugoslaviei, cenzura și restricțiile ideologice au primat decisiv asupra meseriei de jurnalist.

Simplificarea excesivă a faptelor

Poate cel mai des folosit mecanism în cazul relatărilor de presă în situații conflictuale, cum a fost și cea din Kosovo, este cel al reducerii și simplificării faptelor. Nu e vorba aici doar de faptul că un jurnalist

trebuie să vorbească despre lucruri uneori foarte complicate în doar 2-3 minute, cât durează o știre de televiziune, sau cu 800-1000 de cuvinte, câte se regăsesc într-o relatare de presă. E vorba mai curând de faptul că situația din Kosovo a fost redusă îndeosebi la un singur aspect, respectiv cel politic. Pentru un om obișnuit, indiferent că se află în România sau în Statele Unite, criza din provincia sârbească a fost prezentată de către media – cel mai adesea – ca o confruntare între bine și rău, între două tabere (sârbii și etnicii albanezi, respectiv armata iugoslavă și trupele NATO) aflate pe poziții ireconciliabile. Numai că adesea rolurile acestora s-au amestecat năucitor, depinde de către cine erau prezentate lucrurile: fie uneori a fost o încheștare între un dictator sângeeros și niște luptători pentru libertate, fie o nedreaptă pedepsire de către o oligarhie militaristă a unei nații demne și viteze.

În contextul crizei din Kosovo, media a ignorat aproape total explicațiile de context istoric, de natură socială sau economică, care arată totuși că la situația din Kosovo s-a ajuns și pentru că aici creșterea explozivă a populației de origine albaneză nu a fost însoțită de o dezvoltare economică a regiunii sau pentru că în Kosovo majoritatea comunităților locale sunt foarte tradiționaliste și funcționează după reguli colectiviste care nu au nimic de-a face cu afirmarea libertăților individuale pe criterii etnice.

Exemplele sunt foarte numeroase în acest sens. Pe de altă parte, aș vrea să mă opresc la o altă formă de reduționism întâlnită în relatările media, respectiv la folosirea abuzivă a datelor statistice, a cifrelor. Numeroase cifre au circulat frecvent în presa de mare circulație, fără ca vreodată ele să fi fost verificate sau puse măcar într-un context potrivit. S-a vorbit astfel de cele 2000 de persoane ucise în Kosovo înainte de începerea bombardamentelor NATO, fără a se arăta câte dintre acestea au fost de naționalitate sârbă, câte etnici albanezi și câte au murit în luptele dintre poliția sârbă și UCK sau pur și simplu în alte condiții.

Numărul refugiaților, al etnicilor sârbi din Kosovo, al etnicilor albanezi intrați ilegal în Kosovo

în anii '80, dar mai ales numărul celor uciși în timpul bombardamentelor NATO, toate acestea au fost cifre foarte controversate, intens vehiculate de presă, dar care nu au făcut cel mai adesea decât să justifice sau să susțină interesele politice ale celor implicați în conflict.

Exploatarea sentimentelor

Șiruri lungi de refugiați, femei și copii cu chipuri desfigurate de spaimă, schimburi intense de focuri sau explozii ce aprind orizontul, clădiri calcinate, cadavre la tot pasul. Toate aceste imagini fac parte din recuzita obligatorie a oricărui conflict armat, imagini care sunt “vânate” de către orice jurnalist și care în plus se vând foarte bine, datorită gradului lor ridicat de emoționalitate. Acest mecanism, al exploatării excesive a emoțiilor și sentimentelor, este adesea întâlnit în cazul relatărilor media din zone de conflict. Indiscutabil că războaiele, conflictele în general, reprezintă o adevărată mană cerească pentru mass-media (cel puțin din punctul de vedere al creșterii indicilor de audiență sau vandabilitate), care poate să ofere astfel imagini sau informații cu un grad ridicat de sensibilizare a opiniei publice.

La fel au stat lucrurile și în Kosovo, de unde imagini precum cele amintite mai sus au fost folosite predominant în cazul relatărilor media. Ceea ce este însă grav este faptul că aceste imagini s-au folosit pentru justificarea fie a unui “război eroic de apărare împotriva agresorului” (ca în cazul presei oficiale de la Belgrad) fie pentru a justifica o intervenție militară, explicată aproape exclusiv pe considerente umanitare, așa cum s-a spus de către politicienii de la Bruxelles. Pe de altă parte, un alt stereotip – extrem de persuasiv – a fost cel al exploatării unui scenariu al victimelor și victimizării. Acest lucru a produs o adevărată competiție pentru a prezenta pe cele mai demne de compătimire victime. Fiecare dintre părțile aflate în conflict (fie sârbi, etnici albanezi sau țări ale Alianței Nord Atlantice) a încercat să-și scoată în față propriile victime, pentru a impresiona, a emoționa și a justifica astfel acțiuni politice sau militare. În plus, nu de puține

ori s-a făcut un soi de ierarhizare a victimelor, unele fiind mai importante decât altele, de parcă în acest caz cineva ar merita să i se țină mai mult partea, fie și post-mortem. O să dau în acest sens doar un singur exemplu: zile de-a rândul presa occidentală a relatat pe larg, și aproape exclusiv, despre cei trei soldați americani luați prizonieri de către Belgrad. Deși în tot acel timp numărul refugiaților albanezi creștea continuu, ca și cel al sârbilor, victime ale “efectelor colaterale” ale bombardamentelor.

Fragmentarea adevărului

Un alt mecanism întâlnit în relatările de presă este cel al prezentării faptelor, evenimentelor dintr-o singură perspectivă. Deși au fost și situații în care pur și simplu conflictul din Kosovo a fost redus la o dimensiune caricaturală, de thriller plin de suspans, în care cei buni îi pedepseau pe cei răi, cel mai adesea situația din provincia sârbească a fost prezentată ignorându-se pur și simplu o parte a realității. Mecanismul nu a fost folosit doar de presa de limbă albaneză sau de cea sârbă ci și de media occidentală și îndeosebi cea americană.

Explicația la îndemână în această situație – dacă acceptăm că buna-credință a jurnaliștilor nu poate fi pusă la îndoială – este că ei au fost constrânși de limitările specifice meseriei și nevoiți să facă o relatare simplă, lipsită de explicații de context și folosind sursele de informare fie oficiale, fie cele mai la îndemână. Acestea însă nu sunt întotdeauna și cele mai credibile. Exemplele sunt iarăși extrem de numeroase și de aceea voi aminti aici doar o parte dintre lucrurile care, în mod conștient sau mai puțin conștient, au fost ignorate de media internațională atunci când a încercat să rezume situația din Kosovo: faptul că între naționalismul sârbesc și tendințele secesioniste ale etnicilor albanezi diferențele sunt doar de nuanță și nu de fond sau că de fapt tonul confruntărilor armate violente a fost dat de către UCK.

Presa internațională a abundat în acest sens de cuvinte care nu făceau altceva decât să rezume

parțial realitatea complexă din Kosovo: “dictator”, “ultimul lider comunist” (asta în ceea ce-l privește pe președintele iugoslav Slobodan Miloșevici), “genocid”, “politica de purificare etnică”, “masacru” etc., etc.

O altă modalitate de prezentare trunchiată a situației din zone de conflict este cea a folosirii doar a unei singure surse de informare, aflată cel mai la îndemână și care adesea este reprezentată direct de victime (fie că acestea au fost refugiați albanezi ori civili sârbi) sau de către avocați ai acestora.

Contextualizarea istorică forțată

Gândirea jurnalistică, asimilată inevitabil și de opinia publică, are în general o logică simplificatoare: orice efect are o singură cauză sau – în situația de față – orice se întâmplă acum trebuie să aibă o explicație în trecut. Așa s-a ajuns să se explice în media occidentală că fervoarea naționalistă a sârbilor este rezultatul aproape exclusiv al rămânerii la nivelul unei mentalități de ev mediu, pe când cneazul Lazar se opunea eroic năvălirii otomane sau că același lucru a dus și la invocarea “drepturilor istorice” asupra Kosovo. Pe de altă parte, explicarea apariției nemulțumirii etnicilor albanezi doar prin faptul că provinciei i-a fost ridicată autonomia în 1989 este un alt exemplu de reducere abuzivă la un unic eveniment istoric, și acela scos din context. Acestea ar fi unele exemple care arată că mass-media, atunci când a încercat să explice situația din Kosovo, a folosit din plin și mecanismul punerii într-un context istoric nepotrivit. De fapt, consider că explicațiile într-un cadru istoric strict determinat sunt foarte rar potrivite pentru a explica o realitate contemporană. Cel mai adesea scopul analogiilor și contextualizărilor istorice este de a evoca și de a manipula răspunsuri emoționale previzibile, care pot fi folosite în acest fel în scopuri exclusiv politice.

Expertiza partizană

Nu în cele din urmă, o altă caracteristică a presei ce relatează situații de conflict este legitimizarea

printr-o expertiză partizană. Pentru a explica sensul unei acțiuni oficiale, pentru a oferi amănunte de context, mass-media apelează la diferiți experți al căror rol este să ofere publicului larg o analiză asupra a ceea ce se întâmplă în acel moment. Numai că, din păcate, cel mai adesea invitați sunt tocmai acele persoane despre care se știe că oferă o perspectivă conformă cu sensul comun, că explicațiile lor nu contrariază sau nu contravin politicii instituției media respective.

Tot în acest context pot fi amintite și abuzul de sondaje de opinie sau de emisiuni interactive. S-a ajuns la situația ca o acțiune oficială guvernamentală să fie justificată și susținută prin prezentarea unor sondaje de opinie, care în fond se bazează pe niște opinii sumare ale unui public care fusese deja influențat tocmai de media oficială. Pe scurt, ca să dau un singur exemplu, au fost prezentate sondaje care afirmă că o campanie militară sau neamestecul în treburile interne ale unui stat sunt susținute de majoritatea oamenilor tocmai după ce acestora le fusese repetat de nenumărate ori exact acest lucru prin intermediul presei oficiale. Această tautologie ar fi fost comică dacă subiectul ei – respectiv criza din Kosovo – nu ar fi fost din păcate unul tragic.

Merită amintit aici, chiar dacă în trecut, că de nenumărate ori media (dar îndeosebi partea managerială și de conducere a instituțiilor de presă) a fost supusă în mod direct unor presiuni politice sau de altă natură din partea guvernelor țărilor implicate în conflictul din Kosovo. Exemplul cel mai cunoscut este cel al unui jurnalist BBC ale cărui relatări au determinat aprige dispute parlamentare în Anglia și solicitări voalate la cenzurarea materialelor de presă.

În loc de încheiere

Concluziile acestui material nu sunt deloc pozitive. În ciuda eforturilor a numeroși jurnaliști onești și bine informați, în ciuda imenselor cheltuieli materiale și umane asumate de către unele instituții media, relatările din situații de criză, în cazul de față din Kosovo, au fost foarte adesea trunchiate, simpliste,

părtinitoare, inclusiv rău intenționate. Toate acestea nu pot fi scuzate nici prin limitările inerente meseriei de jurnalist, nici prin condițiile potrivnice relatării din zonele de conflict. Consider că de fapt într-o astfel de situație cum a fost cea din Kosovo, unde s-a dus o luptă politică și militară între mai multe părți aflate pe poziții ireconciliabile, mass-media a devenit parte și victimă totodată a conflictului pe care a încercat să-l prezinte. În funcție de una sau alta din părțile implicate în această confruntare politică și militară – cea sârbă, a etnicilor albanezi și respectiv țările NATO sau aliate acestora –, mass-media a reinventat adesea o realitate care s-a dorit conformă cu propriile lor interese sau limite de reprezentare.

Desigur că media nu are cum să fie o oglindă perfectă a realității, mai grav este însă că nu de puține ori a recreat o realitate care a întreținut conflictul, disputele și prejudecățile inter-etnice. Iar la acest lucru a contribuit direct prin (re)prezentarea grăbită, ruptă din context și doar a evenimentelor cele mai spectaculoase, adică tocmai prin cultivarea unora dintre mecanismele descrise succint mai sus. Deși nu îmi propun să fiu apodictic, parcă o concluzie se impune: războiul, naționalismul, intoleranța, politicianismul au dus la apariția tragediei din Kosovo și tot ele au întreținut-o. În plus, media a contribuit decisiv la construcția ideatică a conflictului, la întreținerea și radicalizarea lui.

Desigur că cele spuse aici nu sunt nici originale și foarte sigur vor mai fi rostite în continuare de alți și alți oameni. Din păcate, motive pentru a o face se vor găsi mai mereu.

MARIAN CHIRIAC – Master of Arts în Științe ale Comunicării în Masă, Școala Națională de Studii Politice și Administrative. În prezent, ziarist la Agenția de Presă MediaFax.

Teme antisemite în discursul public (V)

GEORGE VOICU

(4) „Antiromânismul” evreilor

Dacă, în discursul antisemit, criza post-comunistă pe care o cunoaște în prezent România este „explicată” prin factorul evreiesc, nu altfel stau lucrurile în trecut. Dintotdeauna evreii s-au dovedit a cultiva – ceea ce autorii acestui discurs numesc – „antiromânismul”, motivat în general politic și economic, dar și cultural și psihologic.

Cîteodată, „antiromâniștilor” le este atribuit un determinism utilitar. Ar fi în interesul evreilor, se afirmă, ca românii să le meargă rău. Ilie Neacșu, de exemplu, este de această părere. Adresându-se unui minoritar evreu, deputatul PRM îi spune acestuia: „mulți coreligionari de-ai matală [...] n-au avut, nu au și nici nu vor avea vreodată vreun interes ca România să prospere”¹. Potrivit unei asemenea judecăți, cu cît românii le merge mai rău, cu atît evreilor le-ar merge mai bine, de unde concluzia că starea critică a României de azi este efectul unor susținute activități antiromânești a evreilor. Ion Coja crede de asemenea că „tot haosul acesta din economia românească este un proces bine controlat, planificat și proiectat cu grijă”² de către o putere ascunsă, cu o identitate tulbure-secretă, dar cu o mereu presupusă dimensiune evreiască.

Discursul acesta nu justifică însă niciodată de ce între interesul românii și cel al evreilor trebuie să existe o relație de invers-proportionalitate. E motivul pentru care motivul „utilitar” se diluează adesea pînă la inconsistență. Finalmente, evreii ar practica „antiromânismul” din cauza demoniei care-i caracterizează.

Așa cel puțin s-ar putea înțelege de ce „antiromânismul” evreilor este mai mereu presupus ca fiind tradițional și programatic. El ar fi existat deci în toată istoria modernă a României, cînd

manifest cînd pervers, cînd vizibil cînd invizibil, dar mereu activ. A vorbi – așa cum o face Traian Romanescu într-un serial antisemit publicat în *România Mare* – de „Istoria [sic!] cumplitelor trădări ale României de către evrei”³ înseamnă a da expresie tezei „antiromânismului”. Exemplul acesta nu este nicidecum singular. „Autorul constată – stă scris în altă parte, mai precis în capitolul introductiv al unei cărți antisemite – că sionismul nu și-a schimbat cu nimic metodele folosite împotriva României de la 1866, metode prin care și-a asigurat stăpînirea economică și politică a țării, înrobirea poporului, încercarea de a-i distruge instituțiile fundamentale, cultura și spiritualitatea.”⁴ „Autorul” în cauză nu realizează contradicția în care se plasează prin asemenea afirmație: anume aceea că sionismul a apărut la cîteva zeci de ani după 1866 și că, potrivit logicii obișnuite, nu avea cum să acționeze înainte de a exista... Dar, în paradigma conspiraționistă, orice e posibil. În consecință, ceea ce s-a întîmplat cu România începînd cu 22 decembrie 1989 constituie, potrivit acestui discurs, încă un episod care ilustrează această veche legitate: „Drama, decăderea și deriva temporară a României de astăzi este finalizarea a două secole de luptă a evreimii prin războiul atipic declarat direct țării, prin lovitură de stat din 1989, contrarevoluție, masonizarea și iudaizarea vîrfurilor puterii contrarevoluționare”⁵ [sic!].

Această pornire programatică și tenace a evreilor contra românii și a României s-a manifestat plenar în timpul celui de-al doilea război mondial, cînd deveniseră stridente – după cum am văzut și la temele anterioare – „manifestările de antiromânism la care s-au dat unii evrei în momentul în care Rusia a somat administrația românească să părăsească

nordul Bucuvinei și Basarabia”⁶.

În perioada de instaurare a regimului comunist, „antiromânismul” era, după cum ne-am fi putut da seama încă de la prima temă, izbitor, țintind direct – susțin aceste publicații – la deznaționalizarea românilor: „Fără a fi antisemit, nu pot trece peste faptul că doi evrei, slugi ale emigranților din Transnistria, au vrut să ne slavizeze: Mihai Roller în istorie și Alexandru Graur în lingvistică”⁷, scrie un fost procuror – „faimos” pentru erorile sale profesionale – într-un articol care, aparent, nu avea nici o legătură cu „chestiunea evreiască”; rechizitoriul lui nu se oprește însă doar la aceste două nume, fraza următoare cuprinzând altele (Ana Pauker, Walter Roman), pentru a sugera amploarea epidemică a fenomenului.

Dar „antiromânismul” evreiesc s-a manifestat chiar și în perioada de „valahizare” a regimului comunist, prin infiltrarea insidioasă a unor evrei în structuri esențiale ale statului român, prin spionaj, încercând astfel să dezoare vigilența eroică a poliției politice. Iată, de pildă, cum descrie o publicație un asemenea caz: „Mafia sionismului internațional reușise, sub ochii vigilenți ai Securității, să-și introducă un ochi și în acest sector important al economiei. Acesta fusese unul din canalele prin care Centrala Internațională era informată zi de zi despre efortul României de a-și plăti datoria externă. Fapt ce a nemulțumit profund finanțele internaționale și a contribuit major la hotărârea de a distruge economia românească”⁸.

Discursul antisemit nu este, nici din acest punct de vedere, consecvent, ci contradictoriu: o dată afirmă că evreii au fost îndepărtați din structurile de putere în timpul regimului național-comunist, altădată afirmă o idee contrară (în sensul, cel puțin, că ei și-au păstrat reprezentanți în sectoare-cheie și că aceștia aveau un rol informativ și distructiv). Această din urmă idee ia uneori o formă radicală, în sensul că subliniază „omnipotența evreiască” într-o etapă în care, aparent, purificarea națională a puterii politice reușise pe deplin. Ion Coja, de pildă, susține că nu autocratul de pînă în

1989, Nicolae Ceaușescu, ci șef rabinul Moses Rosen era atunci „omul cel mai puternic din România”⁹. Dacă așa stăteau lucrurile atunci, în glorioasa perioadă de „valahizare”, se înțelege că, după 1989, „omul cel mai puternic din România” este tot „evreul”, și faptul acesta ar fi, chipurile, izbitor.

Uneori nu se procedează la generalizare sau la inventariere, ci doar la numirea unui evreu „exemplar” sau „reprezentativ” pentru „antiromânismul” său, numire urmată de un veritabil bombardament verbal. Atacuri josnice la adresa unor personalități de origine evreiască, pe motivul că acestea sînt un element străin sau chiar dușman în corpul național, apar cu regularitate în publicațiile care cultivă naționalismul radical¹⁰. Se întîmplă însă ca asemenea gazări verbale să apară și în publicații considerate democratice. De exemplu, ziarul *Adevărul*, prin pana redactorului său șef, Cristian Tudor Popescu, „portretiza” astfel un om de cultură român de origine evreiască: „Românul ăsta de aeroport (...), rozătorul ăsta de burse pe-afară, emanatul din spuma murdară a așa-zisei «elite» fără de țară, homunculul crescut pe spinarea unui popor nefericit”¹¹. „Trădătorul” (X), „vînzătorul de țară” (Y), „ponegritorul de neam” (Z) etc. sînt alte identificări uzuale în acest tip de discurs, care luptă astfel din răspuțeri cu nefastul „antiromânism” evreiesc. Iar „vinderea” sau „trădarea de țară” se fac întotdeauna, după acest discurs, contra unei plăți mai mult sau mai puțin simbolice (cei „30 de arginți” sînt însă invocați cel mai frecvent, fixație purtătoare de semnificații ample).

Alteori, evreul omnipotent din România post-comunistă nu are o înfățișare personală precisă, nu are chipul unui sau unor indivizi, dar are totuși un nume. Fondul Monetar Internațional sau Banca Mondială, Consiliul Europei sau NATO sînt, în viziunea acestor discursuri, numele unor instituții sub care se ascund, de fapt, mulți evrei, ce ocupă, în cadrul lor, posturi-cheie. „Mergem din rău în mai rău, căci ăsta este scopul evreimii mondiale și al celor din Țară pentru a distruge

credința noastră ortodoxă și chiar Poporul Român.”¹²

Dar acuzele acestui discurs țintesc și în „cripto-evrei”, întru deplina lămurire a cititorului, toți aceștia fiind și ei „vânzători de Țară”, în solda intereselor străine, antiromâni prin definiție. Ei sînt, de regulă, oameni politici dintre cei mai importanți (dar și oameni de cultură) în România post-comunistă. Bunăoară, *România Mare* își informa recent cititorii, încă de pe prima pagină, că primul ministru român aflat în funcție în acel moment (Victor Ciorbea) și actualul președinte al României (Emil Constantinescu) sînt evrei. Este vorba de o declarație a unui consătean, anonim, desigur, al fostului premier, care este consemnată în următorii termeni: „să știți că nu-i moț, nici român. Părinții lui erau lăptari bogăți și toată comuna noastră (...) le spune, de zeci de ani, «Jidanii». Abia acum am înțeles noi de ce l-a ales Emil Constantinescu, care e tot evreu, pe tac-su îl chema Pataievici.”¹³ Ceea ce pare a fi un fapt divers inventat, nu lipsit de turpitudine, desigur, devine însă în cuprinsul aceluiași număr „adevăr” verificat de „o serie de surse independente, credibile”: „Emil Constantinescu este agent în slujba unor servicii străine de spionaj; de origine etnică străină – evreu rus”¹⁴, se susține cu certitudine în cuprinsul publicației. Avem aici de-a face cu – pentru a relua exacta expresie a lui Paul Zawadski – „«iudaizarea» obiectelor urii”¹⁵.

Formele „antiromânismului” (care, trebuie recunoscut, nu e în toate cazurile numai evreiesc) sînt deci variate și, cîteodată, insesizabile, perfide. Dar auditoriul acestui discurs nu mai poate fi înșelat de aici înainte: „am descoperit cu toții că pe lumea asta nu există numai antisemitism, anticomunism și antifascism. *Există și un foarte activ antiromânism! Și nu de ieri, nici de alaltăieri! Iar ținta principală a vastului program antiromânesc este caracterul național românesc al statului român!*”¹⁶.

De aceeași părere este și Cristian Tudor Popescu, pentru care „antiromânismul” unor evrei se „explică” tot printr-un soi de demonologie. Aceștia, de pildă, ar voi să acrediteze teza – vădit

falsă, după C. T. Popescu – potrivit căreia în România ar exista oarece antisemitism, și pentru a o putea face se dedau la tot felul de „malversațiuni”. “Există însă și evrei – stă scris într-un editorial din *Adevărul* – care acționează cu metodă și perfidie tenace pentru a inventa cu orice preț antisemitismul acolo unde n-a reușit să prindă niciodată rădăcini la nivel de masă: în România. Malversațiunile acestor inși cred că sunt făcute înadins atît de strigătoare la cer încât să te scoată din sărite și să scapi o înjurătură. Exact asta le trebuie ca să poată zbiera liniștiți: antisemitule!”¹⁷

Așa că atunci cînd unii kongresmeni americani se lasă îngrijorați de antisemitismul din România, ei trucează. „Dacă Congresul SUA tot se uită după fenomene anti în România, e de mirare că nu descoperă unul autentic și devastator: antiromânismul. Etnicilor evrei n-am auzit să le fie atacate în România miturile, tradițiile, cultul religios. În schimb miturile fondatoare ale Istoriei [sic!] românilor, precum și Biserica lor ortodoxă, pe punctul de a fi lipsită de atributul «națională», sunt țintele unor echipe teroriste în toată regula...”¹⁸ „Antiromânism” deci, există, antisemitism însă nu, cel puțin în România. Așa crede redactorul-șef de la *Adevărul*. Și așa ar crede și cititorii acestui ziar. Potrivit unei asemenea opinii „se împroașcă asupra României și poporului român dinspre o anumită parte a Congresului SUA o sumedenie de acuzații nefondate, prin care se încearcă discreditarea României și a națiunii noastre”¹⁹. Se subînțelege că „partea” în cauză a kongresmenilor ce dau dovadă de „antiromânism” este cea evreiască.

Denunțarea „antiromânismului” evreiesc are, se pretinde adesea, rațiuni patriotice: „Merg pe linia apărării intereselor naționale așa cum au făcut-o intelectualii patrioți ai acestei țări, oferind cititorilor un punct de vedere larg asupra fenomenului evreiesc, a [sic!] sionismului universal, după părerea mea constituind pericolul mortal căruia România trădată i-a căzut victimă după războiul electronic și lovitura de stat din decembrie 1989.”²⁰ Același angajament național, animat doar

de „iubirea arzătoare de Țară”, se întâlnește frecvent în discursurile lui C. V. Tudor, Ilie Neacșu, Gheorghe Funar, Gh. Dumitrașcu ș.a. Cu toții merg pînă la confiscarea patriotismului în beneficiul lor exclusiv, interzicîndu-l altora. Cînd partizanii „românismului” se opun vehement unei legi privind retrocedarea bunurilor evreilor, de care aceștia au fost deposedați abuziv de către regimul comunist²¹, ei o fac, s-ar părea, avînd în vedere „antiromânismul” funciar al evreilor. Acesta este, de cele mai multe ori, o altă denumire a ceea ce înainte de război se numea „pericolul evreiesc”.

(5) Complotul evreiesc internațional împotriva României, ca și împotriva altor țări din zonă și – în general – din lume, este o altă temă preferată a discursului în chestiune. Tema anterioară este astfel, la rîndul ei, înglobată într-un „model explicativ” mai larg.

De ce se exercită această conspirație împotriva României? ar putea fi o întrebare justificată în descendența acestor afirmații. Un „răspuns autorizat” privind asaltul asupra țării l-a oferit Jean Marie Le Pen, liderul Frontului Național din Franța, cu ocazia vizitei sale în România (la invitația omologului său ideologic român, C. V. Tudor), răspuns consemnat cu promptitudine de revista *Politica*: „Îmi pare foarte rău că trebuie să v-o spun, dar acest pămînt este prea frumos și prea bogat ca să-l puteți păstra fără luptă; vi-l vor lua.”²² Un astfel de “răspuns”, făcînd apel la un lucru ce se poate verifica empiric, înlătură supoziția că am avea de-a face, în aceste texte, cu un simplu complex de persecuție. Totuși, o a doua întrebare se impune: cine anume? Nu e deloc limpede din acest text. Ceea ce nu înseamnă că alți autori de discursuri radical-naționaliste nu au certitudini cu privire la identificarea adversarului României.

„Complotul iudeo-masonic”, „oculta internațională”, „imperiul invizibil”, „Noua Ordine Mondială”, „Republica Universală”, „Statul Planetar”, „Mafia Transnațională”, „Guvernul Mondial Evreiesc”, „globalizarea”, „mondializarea”²³

etc. etc. sînt astfel de identificări curente. Deși toate acestea sînt mai degrabă metafore sau concepte abstracte decît nume exacte, discursurile antisemite nu par conștiente de acest lucru. Ele dau dovadă de o inventivitate nemărginită, necăzînd de acord asupra unei denumiri unice. Aceste diferențe nu le separă totuși, ci mai degrabă le unește. Deși toate aceste metafore aproximează, ele indică totuși un același proiect demonic și secret, de sorginte eminentemente evreiască.

În consecință, discursul antisemit afirmă că există o „Mafie Transnațională” activă și neobosită, care uneltește continuu împotriva României²⁴. Motivația economică a acestei organizații malefice nu e pusă la îndoială. Totuși, ea nu este numai atît. Potrivit acestor texte, România este o țintă între altele pentru „conspirația iudeo-masonică”, *deznaționalizarea și decreștinarea* generale ale omenirii fiind de fapt scopurile ultime ale acestei organizații planetare ultra-secrete. Argumentul creștin apare de aceea cu frecvență la cei ce s-au înrolat în această cruciadă. Iată-l într-o formulare dată de C. V. Tudor: „eu sînt un creștin convins și de aceea am să lupt cu toate forțele împotriva oricăror cabale francmasonice menite să rupă legătura organică dintre Dumnezeu și suprema sa creație, Omul”²⁵.

La argumentul creștin este adăugat de regulă argumentul național. Iată un exemplu: „Masoneria modernă, structurată în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, este o organizație internațională fundamental ocultă, imuabilă în principii, dar proteică în forme, ce are drept scop dizolvarea ordinii tradiționale și înlocuirea ei cu o «nouă ordine mondială», anticreștină și antinațională (toate formele de sfîngism politic și de anarhism revoluționar au crescut din această rădăcină). Dinspre sfîrșitul secolului al XIX-lea și pînă spre jumătatea secolului XX, a circulat curent sintagma de «iudeo-masonerie», motivată prin prezența masivă a elementelor iudaice în ideologia, simbolistica, ritualurile și ierarhiile masonice, de existența unor loji masonice exclusiv evreiești

(precum faimoasa *B'nai B'rith*) și de «divulgarea» așa-numitelor *Protocolle ale Înțelepților Sionului* (a căror paternitate evreiască a fost însă contestată). [...] Se poate recunoaște în cosmopolitismul și internaționalismul masonic pervertirea premeditată a universalismului creștin.²⁶

„Antinațională” masonerie a apărut, așadar, într-un chip foarte curios, adică înaintea apariției națiunilor. Mai mult, cum totuși națiunile s-au dezvoltat (o constatare istorică la îndemâna oricui), înseamnă una din două lucruri (sau ambele): ori masoneria nu are scop antinațional ori importanța care se acordă acestei organizații este de departe exagerată, ea neputînd să influențeze în mod semnificativ evoluția istorică. Cît privește celălalt scop presupus al masoneriei, „pervertirea [...] universalismului creștin” sau anti-creștinismul, este iarăși la îndemâna oricui să constate că „marea schismă” este mult anterioară masoneriei și că, în plus, nu este sesizabilă nici un fel de diminuare a locului și rolului creștinismului în societățile contemporane. Or, toate aceste simple constatări pot indica faptul că masoneria nu reprezintă un factor relevant în istorie (ar putea fi unul, dar în nici un caz unul hotărîtor), că a încerca să explici istoria prin această variabilă este o tentativă care riscă să sfîrșească – în cel mai bun caz – în comic.

Ideea „conspirației iudeo-masonice” este, afirmă acest discurs, pe cît de veche pe atît de stăruitoare și de inventivă. Potrivit unora din aceste texte, chiar și revoluția bolșevică și-ar fi avut originea într-o conspirație internațională evreiască, la care au luat parte, de-a valma, bolșevici și capitaliști. „A existat – se susține într-un text – o stranie alianță (colaborare) între comuniștii bolșevici din Europa, pe de o parte, și marea finanță americană sau liderii politici occidentali, pe de altă parte. Ceea ce i-a unit pe toți aceștia a fost *naționalitatea evreiască*.”²⁷ Or, dacă în puternica Rusie bolșevicii au cucerit puterea prin asemenea manevre conspirative internaționale evreiești, regimul comunist în România nu putea fi instaurat decît printr-o aceeași rețetă²⁸. Același discurs vede însă

o acțiune complotistă și în prăbușirea comunismului, după cum am văzut. Iată încă o probă: „Perestroika? Este instrumentul adus de conspirația evreiască pentru a face tabula rasa URSS-ul și Europa de est”²⁹.

Cum? ar putea fi o întrebare. Nu e prea limpede, dar, oricum, nu prin metode clasice (război). Perversa „Ocultă” ar fi planificat, după Dan Zamfirescu, ca în anul 2004 România să aibă numai 7 milioane de locuitori³⁰ (de la cei aproape 23 milioane existenți azi). Pentru aceasta, printre metodele folosite de „Oculă Internațională” se numără, susține Cristian Negureanu, „infecțarea populației cu HIV”³¹. Cei ce imaginează asemenea scenarii fantasmagorice vorbesc chiar de „UN MARE RĂZBOI AL FORȚELOR OCULTE ÎNPOTRIVA NAȚIUNILOR LUMII”. De pildă, într-un articol, semnat cu autoritatea unui „doctor în istorie”, stă scris: „a doua etapă a «războiului sfînt» avea ca obiectiv ANIHILAREA PÎNĂ LA DESFIINȚARE A NAȚIUNILOR LUMII [majusculele autorului – n.m.]”³², națiunea română fiind vizată, se înțelege, prioritar. România, se susține în altă parte, este „ținta unui al treilea război mondial”³³.

Se cuvine însă arătat că în complexa ecuație a acestei conspirații mondiale, factorul evreiesc este adesea dublat de factorul american. Multe din aceste texte imaginează o combinație americano-israeliană. Acest tandem nu trebuie însă luat ca atare, pentru simplul motiv că – după cum decretează Corneliu Vadim Tudor – „America e colonia Israelului”³⁴ ... O asemenea idee nu este un accident publicistic, căci ea este reluată, în alte expresii, și de alții. Radu Theodoru, bunăoară, susține că „iudaizarea statului american și subordonarea lui intereselor iudaismului internațional”³⁵ este o operă veche, începută încă de George Washington și continuată de foarte mulți președinți, cu ajutorul staff-ului lor, care a avut mereu – și are și în zilele noastre – o compoziție majoritar evreiască. Casa Albă de astăzi este deci pusă cu totul în slujba sionismului, a Israelului, a

iudaismului, „președintele Clinton fiind emanația evreimii americane, principalii lui colaboratori politici și privați fiind evrei”³⁶.

Dar nu numai America este controlată de evrei, ci și... Biserica Catolică. Numai această conspirație a putut face – susține același discurs antisemit – ca „pe tronul Vaticanului să fie suit un evreu, Ioan Paul al II-lea, de fapt un Karol Voityla Katz”³⁷.

Dacă avem în vedere că semnatarul acestui citat crede și în extraterestri³⁸, o asemenea idee n-ar trebui să mire prea mult. Numai că nu e singurul care găsește asemenea dedesubturi decisive ale istoriei pe care o trăim. Evreii au penetrat insidios în toate marile structuri de decizie ale planetei, fie direct, ca în cazul Papei, fie indirect, ca în cazul fostului secretar general al ONU; „soția d-lui Boutros Ghalli e evreică, aceasta și explică alegerea acestui egiptean (...) ca secretar general”³⁹, susține președintele PRM. Și cum evreii controlează planeta, susține același om politic și director de opinie, „să nu ne mirăm că prin anul 2000 planeta noastră nu se va mai numi Pământ, ci Israel”⁴⁰.

Aceeași idee este lansată și sub alte forme: „ONU, CONSILIUL DE SECURITATE, NATO, FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL, COMUNITATEA STATELOR EUROPENE [sic!], PIAȚA COMUNĂ [sic!], PARLAMENTUL EUROPEAN[,] constituie cadrul organizatoric, juridic, economic, financiar și militar al REPUBLICII UNIVERSALE condusă de Sanhedrinul iudaic, căruia politicienii subordonați puterii oculte îi spun NOUA ORDINE MONDIALĂ”⁴¹ [majusculele autorului – n.m.].

„Mîna jidănească”⁴² are deci la dispoziție multiple instrumente pentru a-și pune în aplicare planurile de stăpînire a lumii. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord este, după cum am văzut mai sus, unul dintre acestea. NATO-ul, se susține deschis într-un alt text, conspiră pentru distrugerea României ca stat prin intermediul minorităților naționale, România fiind „următoarea țintă”⁴³, după Serbia. România nu are cum să li se sustragă, s-ar

părea.

În fine, înainte de a pune punct analizei acestei teme, ar trebui remarcat un caracter psihologic care pare comun autorilor avuți în vedere. Toți par a se considera niște „clarvăzători”: ei „văd” ceea ce toți ceilalți nu pot vedea, „văd” partea nevăzută a lumii, așadar inaccesibilă celor mulți, și, în consecință, au un soi de revelație, trăindu-și extrem de intens „ideea”. Se percep pe ei înșiși, și aici este un paradox al gândirii conspiraționale, ca pe niște „aleși”. „Iluminați” fiind, ei manifestă – cînd și cînd – o stridentă trufie.

Ceea ce ei refuză însă cu obstinție să vadă este omologia deplină dintre o asemenea viziune și sistemul politic totalitar. La rigoare, numai într-un sistem totalitar avem de-a face, pe de o parte, cu „laboratoare secrete”, exterioare societății, și, pe de altă parte, cu cei mulți ce le suferă stoic efectele. Gîndirea conspiraționistă își are rădăcinile într-un model politic trăit pînă la ultimele lui consecințe, nu în „revelație”. Fiind, probabil, singura paradigmă politică pe care o cunosc sau singura în care au încredere, pe care o cred viabilă, autorii în cauză numai astfel pot „desluși” sensul evenimentelor care se petrec în lume.

(va urma)

NOTE

¹ Ilie Neacșu. „Trei Crai de la Mordehai: Feldman, Ciripoi și Moses Rosen”, *România Mare*, nr. 443, 8 ianuarie 1999.

² Ion Coja, *Marele manipulator și asasinarea lui Culiianu, Ceaușescu, Iorga* (București, Editura Miracol, 1999), p. 250.

³ Traian Romanescu, „Evreii au adus comunismul în România (1)”, *România Mare*, nr. 483, 15 octombrie 1999.

⁴ Radu Theodoru, *România ca o pradă* (Editura Alma, 1997), p. 10.

⁵ Ibid., p. 6.

⁶ Ion Coja, *Legionarii noștri* (Editura Kogaion, 1997), p. 71.

⁷ Dan Ion Mirescu, „Imunitatea parlamentară îl apără pe recidivistul Pruteanu de a patra condamnare penală”, *Atac la persoană*, nr. 12(24), 23 martie 1998.

⁸ Din articolul „Cine este Babiuc?”, semnat „Foști colegi din Ministerul Comerțului Exterior”, *România Mare*, nr.

376, 26 septembrie 1997.

⁹ Ion Coja, *Legionarii noștri*, p. 142.

¹⁰ Un exemplu ales absolut la întimplare: articolul „Secătura” (titlu edificator), de Ion Coja, apărut mai întâi în ziarul *Vremea*, reluat apoi în cartea *Legionarii noștri* (pp. 183-185).

¹¹ *Adevărul*, 13 mai 1997.

¹² * * * Iancu Samson, „Mesaje și felicitări de sărbători”, *România Mare*, nr. 394, 30 ianuarie 1998. Semnatarul acestei scrisori este, pare-se, cumnatul lui C. V. Tudor.

¹³ * * * *România Mare*, nr. 394, 30 ianuarie 1998.

¹⁴ Emil Cedărău, „De ce tace «agentul» Constantinescu (Pataievici)?”, *România Mare*, nr. 394; articolul a apărut și în *Ultima oră*, din 21-27 ianuarie 1998.

¹⁵ Paul Zawadski, „Usage des *Protocoles* et logiques de l'antisemitisme en Pologne”, în Pierre-André Taguieff, *Les Protocoles des Sages de Sion. Faux et usages d'un faux* (Paris, Berg International Editeurs, 1992), vol. II, p. 324.

¹⁶ Ion Coja, *Legionarii noștri*, p. 203.

¹⁷ Cristian Tudor Popescu, „Antisemitul!”, *Adevărul*, 20 noiembrie 1999.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Cristian Aniței, „Acuzațiile de antisemitism – o dovadă de rea-credință”, *Adevărul*, 23 noiembrie 1999.

²⁰ Radu Theodoru, *op. cit.*, p. 10.

²¹ A se vedea, de pildă, paginile supra-titrate „România nu are de dat proprietăți Israelului, ci de primit!” din *România Mare*, 13 octombrie 1995. Anterior, șeful publicației, C.V.Tudor publicase un editorial incendiar intitulat „Prada: România! Vinătorul: Guvernul Mondial Evreiesc! Arma: Șantajul cu Casa Albă”, prin care a dat tonul acestor proteste publicistice.

²² Apud Valentin Baltacov, „Florin Piersic – dublura lui Vadim”, în *Politica*, nr. 289, 20 septembrie 1997.

²³ În majoritatea acestor sintagme există o puternică prezență evreiască, uneori explicitată, alteori doar sugerată. Sînt totuși și discursuri de acest gen în care componenta evreiască nu există. „Complotul” este, în aceste cazuri, de regulă opera secretă a țărilor vecine sau apropiate (a se vedea, de pildă, articolul lui Cristian Negureanu „Planul Habsburg – un proiect pentru destrămarea europeană”, apărut în *Atac la persoană*, nr. 12 (24), 23 martie 1998) sau al unor organizații precum NATO (a se vedea articolul lui Dragoș Dumitriu, „Nimicirea minorităților periculoase sau pierderea statului”, în *Atac la persoană*, nr. 11 (23), 16 martie 1998).

²⁴ Ideea este amplu susținută, bunăoară, de C.V. Tudor, în „Iarna foamei noastre”, *România Mare*, nr. 377, 3 octombrie 1997.

²⁵ *România Mare*, 10 iunie 1992.

²⁶ Răzvan Codrescu, *Spiritul dreptei* (Ed. Anastasia, 1997), p. 119-120.

²⁷ *Politica*, nr. 78, 21 august 1993.

²⁸ A se vedea, de exemplu, serialul „România în jocul de interese al Marilor Puteri”, semnat „prof. univ. dr. Mircea Mușat – deputat PRM”, apărut între anii 1991-1993 (peste 100 de episoade) în revista *România Mare*.

²⁹ Ilie Neacsu, „Sînt la modă cîrpele?”, *Europa*, nr. 124/1993.

³⁰ Apud Cristian Negureanu, „România sub ocupație (23)”, *România Mare*, nr. 376, 26 septembrie 1997.

³¹ Cristian Negureanu, „România sub ocupație (23)”.

³² Marțian Cornescu, „Națiunile nu pier!”, *Europa*, nr. 128/1993.

³³ Radu Theodoru, *România ca o pradă*, p.228.

³⁴ Corneliu Vadim Tudor, „Biserică sau abator?”, *România Mare*, nr. 191/1994

³⁵ Radu Theodoru, *op. cit.*, p. 67.

³⁶ *Idem*

³⁷ *Ibid.* p. 324.

³⁸ *Ibid.* p.333. Radu Theodoru nu este nicidecum singurul care crede în extra-terestrii care amenință Terra și umanitatea în general. Sînt chiar autori care încearcă să acrediteze această idee într-un mod încă mai obstinat, cum ar fi, de pildă, Cristian Negureanu. Cartea acestuia *Conspiratorii cosmici și organizațiile secrete* (București, Ed. Intact, 1997) este lămuritoare în acest sens; cel de-al doilea capitol al acestei cărți are o țintă bine definită, după cum o arată și titlul: „Rolul templului în planul organizațiilor secrete”.

³⁹ Corneliu Vadim Tudor, „Biserică sau abator?”.

⁴⁰ *Idem.*

⁴¹ Radu Theodoru, *op. cit.*, p. 90.

⁴² Expresiile se găsesc în *Europa*, nr. 119, 1993.

⁴³ Dragoș Dumitriu, art. cit.

CINE NE CITEȘTE:

Într-o vreme când oportunismul și impostura ne invadează, când peste noapte au apărut o mulțime de “analști politici” care cred că un comentariu politic este un fel de “Procesul Etapei” și îl aduc la acest nivel, **Sfera Politicii** rămâne un loc în care întotdeauna vei găsi profesionalism și consistență, un far pe o mare învolburată.

Mircea Criste
Procuror General al României

GEORGE VOICU – Doctor în Filosofie, conferențiar universitar și Decan al Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității București. Este autorul volumului *Pluripartidismul. O teorie a democrației*.

“MOTOARE” ALE ISTORIEI *

Unele domenii și terminologii deja consacrate în istoriografia occidentală sînt considerate încă exotice de școala istorică românească. Tributară încă, la nivel universitar, paradigmei de cercetare a secolului al XIX-lea, școala românească de istorie nu-și găsește acel limbaj academic comun de dezbateri atît cu istoriografiile occidentale, cît și cu istoriografiile învecinate. Maniera pozitivistă în sens rankeean, văzută ca atașament orb față de litera documentului și modesta calitate a interpretărilor izvoarelor fac din școala istorică românească nimic altceva decît un rezultat al unui proces de reduplicare ce durează de un secol și jumătate.

Din fericire/din păcate există (numai) cîteva excepții care sparg această monotonie discursivă a istoriografiei românești, și care ajung să șocheze atît mediile academice conformiste, cît și marele public prin discursul practicat, acesta din urmă fiind o inocentă (dar nu și inofensivă) victimă a bolboroselii istorice despre trecutul românilor. În asemenea context, dezbaterile formelor culturale, a ideilor și a șablonului pe baza cărora s-au Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Tatiana Mochi, Humanitas, București, 2000, preț nementionat.

format narațiunile despre trecutul național și în spiritul cărora au fost educate generații întregi de cetățeni devin adesea superflue. Domenii ca istoria mentalităților, istoria imaginarii, istoria intelectuală sau istoria ideilor sînt plasate la categoria discipline istorice “de frontieră”. Termeni ca “istorism” ori “istoricism” sînt adesea folosiți anapoda și într-o manieră incultă. Nu mai amintesc că alți termeni ca “psihistorie” sau “imaginar” nu au ce căuta în discursul istoriografic românesc standard. Lucian Boia este unul dintre istoricii noștri care a reușit să-i șocheze pe colportorii de clișee istoriografice românești și printre primii care au subminat anchilozarea discursului istoriografic românesc despre el însuși. Lucian Boia ne arată care sînt clișeele și miturile istoriografiei noastre și care îi sînt sursele de inspirație. Unii istorici mai receptivi au simțit că istoria națională este o înșiruire de clișee redundante și doar atît. Lucian Boia știe *de ce și cum* s-a născut această istorie. Nu vreau să insist aici asupra ineptelor critici care i s-au adus; amintesc doar că după prima ediție a *Miturilor istorice românești*, un obscur istoric militar îl “gratula”, într-o emisiune militară TV, cu apelativul de “mason”, sinonim în galeria imprecățiilor naționaliste cu cel de “trădător”. Obscurul istoric

militar nu avea să știe că, inconștient, era material didactic pentru istoricul Boia în studierea miturilor și a teoriei conspirației în imaginarul istoric. Acesta și alte aspecte și structuri ale disciplinei istoriei imaginarului se regăsesc în ultima apariție semnată Lucian Boia și intitulată *Pentru o istorie a imaginarului*, parafrazînd nu mai puțin celebra *Pentru un alt Ev Mediu* a eminentului savant medievist Jacques Le Goff.

Tradiția în care Lucian Boia scrie această carte este tradiția franceză a Școlii de la *Annales*, cea în care primatul îl deține domeniul artelor, imaginarului și mentalităților. Pluralitatea discursivă practică de autor împiedică o încadrare fixă a sa, iar tradiția *Analelor* este doar o fațetă a discursului său. Primatul francez în acest tip discursiv este dat de numele de rezonanță care au construit *Analele*, ca și de definirea domeniului și a limbajului său propriu-zis. Acest lucru este mărturisit de autor chiar în cuvîntul înainte al volumului: “Ca și în cazul istoriei mentalităților, Franța dispune de prioritate în acest domeniu: *mentalité* și *imaginaire* sînt cuvinte franțuzești. Dar, cel puțin din punct de vedere istoriografic, similitudinea se oprește aici. Teritoriul mentalităților a fost defrișat și cultivat de istorici; în schimb, filozofii și antropologii au scos la lumină structurile imaginarii.” Astfel schițată tradiția urmată de autor, numele celor care au inventat “noua” direcție în istoriografie (de fapt, veche de

circa 70 de ani, de la generația devenită clasică a *Analelor* lui Lucien Febvre și Marc Bloch) înseamnă fiecare în parte o direcție distinctă de cercetare, un concept între cele zece concepte care ar caracteriza Școala *Analelor*. Urmărind arheologia istoriei imaginarii, termenul, definiția și domeniul ca atare apar în studiul publicat de Evelyne Patlagean în 1978: «Domeniul imaginarii este construit din ansamblul reprezentărilor care depășesc limita impusă de constatările experienței și de înlănțuirile deductive autorizate de acestea»... imaginarii îi aparține tot ceea ce se situează în afara realității concrete, incontestabile, a unei realități percepute fie direct, fie prin deducție logică sau experimentare științifică. Imaginarii ar fi astfel domeniul falsului și al neverificabilului (sau al neverificabilului). Odată depășită problematica definirii domeniului, Boia propune triadele imagine-imaginație-imaginar și percepție-imaginație-conceptualizare care să depășească ambiguitățile și confuziile, iar pentru a clarifica esența imaginarii, autorul propune ca studiu de referință cel al arhetipurilor. Definiția dată arhetipurilor este enunțată «ca o constantă sau o tendință esențială a spiritului uman. Este o schemă de organizare, o matriță, în care materia se schimbă, dar contururile rămân. Istoricul este întotdeauna în căutarea diferențelor, dar este, totuși, obligat să constate că de-a lungul epocilor și al culturilor ființa

umană și comunitățile reacționează într-o manieră mai curînd similară față de viață, față de lume, față de istorie.» Jacques Le Goff, autorul culegerii *Imaginarul medieval* publicată în 1985, propune trei tipuri de termeni de referință atunci cînd definește imaginarii: reprezentarea (legată de procesul de abstractizare a lumii dar cu o conotație creativă și poetică), simbolicul (raportarea obiectului «la un sistem de valori subiacent, istoric sau ideatic») și ideologicul (al cărui *Weltanschauung* desfigurează atît realul palpabil cît și realul imaginar).

Astfel stau lucrurile și cu definiția dată de Boia într-o manieră ce o apropie de trăsăturile istoricismului¹, supus unei critici de pe poziții sociologice și naturaliste de Popper, cu origini și afinități în antropologia structurală și structuralism: «Istoria imaginarii este o istorie structurală pentru că, pînă la urmă, chiar cele mai sofisticate dintre construcțiile spiritului pot fi simplificate, descompuse și reduse la arhetip.» în același timp, istoria imaginarii este o istorie dinamică, deoarece arhetipurile împrumută conținuturi unul de la altul și atunci virtuala contradicție dintre aceste două noțiuni nu există. Fără a epuiza tematica imaginarii, polemica purtată în jurul termenilor și obiectul de studiu al imaginarii se poartă încă. Trebuie precizat că autorul face o amplă demarcație între imaginar și mentalități, cu toate că relația dintre ele este destul de

strînsă, în sensul că imaginarii «își trage seva din profunzimile mentalităților». Autorul denunță «imperialismul mentalităților» care «se hrănește în bună măsură dintr-o imprecizie problematică» și nu ezită să remarce faptul că istoria mentalităților are un aer vetust, inactual. Plasarea în «inconștient» a mentalităților de către Lucien Febvre (un nivel mai profund celui ocupat de istoria ideilor) îl îndreptățește pe autor să-i confere un «caracter vag» din punct de vedere conceptual, considerîndu-l chiar «un handicap» care se întoarce împotriva domeniului după ce i-a asigurat notorietatea. Superioritatea imaginarii constă în seducția realității care nu există decît virtual. Expansiunea imaginarii și dorința oamenilor de a schimba sau explica exteriorul îi dă o forță socială și un magnetism considerabile. Strîns legat de atitudinea «extravertită» a imaginarii, noțiunea de «mit» capătă o semnificație aparte. Dacă există ceva care să definească mai clar domeniul imaginarii, atunci acel ceva este mitul: «Concepem mitul ca pe o construcție imaginară: povestire, reprezentare sau idee, care urmărește înțelegerea esenței fenomenelor cosmice și sociale în funcție de valorile intrinseci comunității și în scopul asigurării coeziunii acesteia.» Mitul nu este «adevărat» sau «fals», ci este «structură» a imaginarii.

Ca orice domeniu de

studiu, sursele istoriei imaginarii se constituie din documentele scrise, universul imaginilor și istoria orală. Tipul de anchetă istorică practicat de istoria imaginarii se bazează pe o decodificare a imaginii, care, într-un sens mai larg și adesea diferit ca înțelegere a lui, înseamnă interpretare. O interpretare a posibilului în afara istoriei materiale – considerate cea “adevărată”. Volumul-pledoarie pentru o istorie a mirajului, a ceea ce există fără a putea fi atins, însumează printre altele, dezbateri asupra cercetării științifice și a arhivocurilor ei, percepții ale imaginii celuilalt, paraștiințele, utopiile, miturile fondatoare, eroii și salvatorii etc. Incursiunea lui Lucian Boia în reflecția minții umane asupra exteriorului îl determină să conchidă că imaginarul poate fi privit “ca motor al istoriei”. Aceasta nu ne împiedică totuși să completăm adăugând că și istoria imaginarii este tot o plâsmuire a minții omenești.

NOTE

¹ Pentru o definiție minimală a „istoricismului”, ca și a altor termeni ai discursului istoric, vezi Harry Ritter, *Dictionary of Concepts in History*, apărut la Greenwood Press.

Steliu LAMBRU

APARIȚIA PARTIDELOR *

Problema genezei partidelor politice a fost abordată în numeroase rânduri, constituind unul din subiectele predilecte în teoria partidelor, iar soluțiile care i s-au dat au fost la fel de diverse. Cele mai cunoscute teorii sunt, probabil, cele formulate de Joseph LaPalombara și Myron Weiner, care explică apariția partidelor politice pe trei căi: una instituțională, una istorică și conflictuală și, în fine, o a treia – din procesul de dezvoltare politică. La acestea, politologul francez Daniel L. Seiler adaugă o abordare funcționalistă care “examinează funcția societară asumată de partidele politice” (p.17), propunând o soluție diferită la problema originii partidelor.

Intitulată simplu *Partidele politice din Europa*, cartea lui Seiler explică apariția partidelor pornind de la clivajele existente în societate și este structurată pe două părți, inegale ca întindere – prima prezintă o tipologie a partidelor din Europa Occidentală, iar cea de-a doua se referă la Europa Centrală.

În prima sa parte, analiza are la bază “paradigma celor patru clivaje” formulată de politologul norvegian Stein Rokkan, potrivit căreia evoluția Europei a fost influențată de trei revoluții succesive: Daniel Seiler, *Partidele politice din Europa*, Institutul European, Iași, 1999, 155p. Traducere de Eugenia Zăinescu.

națională, industrială și internațională. Urmărite pe două axe conflictuale – o axă funcțională și o axă “teritorial-culturală” – acestea generează o serie de clivaje, care, la rândul lor, dau naștere diferitelor familii de partide politice.

Conceptul fundamental, în acest context, devine cel de “clivaj”. Cel care a introdus acest concept și a abordat, pentru prima dată, problema clivajelor dintr-o societate a fost Giovanni Sartori, urmat, apoi, de Arend Lijphart. Demn de menționat aici este faptul că una din variabilele care determină sistemele de partide este dată de clivajele care există în societate. Pornind de la această premisă, lucrarea lui Daniel Seiler poate fi considerată fundamentală pentru înțelegerea apariției, evoluției și funcționării sistemelor de partide.

Concret, revoluțiile națională și industrială determină patru clivaje fundamentale: Biserică–Stat, centru–periferie, respectiv capitaliști–muncitori, sector primar–sector secundar (urban–rural), în vreme ce revoluția internațională afectează doar latura muncitorească a clivajului dintre capitaliști și muncitori, creând subclivajul dintre stânga comunistă și cea necomunistă. Aplicarea acestei paradigme permite definirea a opt familii de partide politice care au dominat sau domină spațiul Europei Occidentale. “În ordinea importanței lor politice

în Europa, aceste familii de partide sunt: partidele muncitorești și aliații lor, partidele patrimoniale, democrația creștină, autonomiștii, centraliștii, ecologist-agrarienii, anticlericali și, în sfârșit, producătorii.” (p.24)

În continuare, autorul realizează o prezentare sistematică și bine structurată a acestor familii, consacrand fiecareia un capitol sau un subcapitol, în funcție de importanța și relevanța lor pentru jocul politic. Fără a fi o simplă trecere în revistă a tipurilor de partide generate de clivajele menționate mai sus, lucrarea lui Seiler este îmbogățită cu elemente ce țin de ideologia, programul politic și organizarea partidelor. Întemeiată pe date istorice concrete, aceasta impresionează prin numeroasele exemple care completează tipologia propriu-zisă.

Cea de-a doua parte a lucrării, deși de dimensiuni mai reduse, reține atenția cititorului, poate chiar mai mult decât cea precedentă, deoarece prezintă un spațiu mai apropiat nouă, atât geografic, cât și ca realitate politică – este vorba de Europa Centrală, mai precis de țările grupului de la Vișegrad. În cazul acestora, este nevoie de o transformare a paradigmei lui Rokkan, în sensul adaptării ei la realitatea istorică și socio-politică diferită din această regiune. Principalul aspect de care trebuie să se țină cont în acest demers este importanța celor patru decenii de “socialism real”, cu toate consecințele nefaste ce decurg de aici în plan politic, social, economic și, nu

în ultimul rând, mental. Tocmai de aceea Daniel Seiler consideră că “ieșirea din sistemul comunist nu se face printr-o simplă trăsătură de condei. Aceasta implică o revoluție tot atât de profundă ca și cea care a dat naștere regimului precedent. Nu este suficient să instaurezi instituții democratice pentru a instaura și democrația. Trebuie să se treacă de la o cultură a pasivității, a supunerii, la o cultură cetățenească.” (p. 118).

Revenind la problema originii partidelor politice în această zonă a Europei, Seiler adoptă ideea lui Jean Charlot care a completat paradigma lui Rokkan cu un al cincilea clivaj, cel dintre stat și societatea civilă, produs pe axa teritorial-culturală de revoluția internațională. Pomind de la aceasta, Seiler a întregit tipologia partidelor politice, pentru Europa Centrală, cu patru familii de partide antagonice: partidele totalitare – partidele democratice, rezultate din clivajul de mai sus și partidele sociale – partidele liberale, rezultate din clivajul între minimaliști și maximaliști, ambele clivaje fiind consecințe ale revoluției internaționale. Dacă descrierea celui din urmă nu ridică probleme speciale, opoziția dintre partidele totalitare și cele democratice nu este atât de clară și previzibilă cum pare la prima vedere.

Problematica este însăși aducerea în discuție a unui clivaj între stat și societatea civilă. Aceste două entități văzute aici în conflict sunt, de fapt, complementare, se întrepătrund și se completează reciproc.

Pe de altă parte, autorul definește partidele totalitare ca fiind “partide comuniste normalizate și, în anumite cazuri, reîmprospătate în vederea alegerilor libere.” (p. 136). Ceea ce ridică un semn de întrebare este folosirea termenului “totalitar”, care pare mai puțin adecvat pentru a desemna aceste partide. Chiar dacă ele descind din fostele partide comuniste, fie direct, fie sub o formă mai voalată, cu greu pot fi calificate drept partide totalitare, de vreme ce au participat și participă la competiția politică, respectând regulile jocului și înscriindu-și activitatea în cadrul creat de noile instituții democratice, la care se adaugă promovarea unor personalități cu vederi reformatoare.

Dincolo de acest aspect, însă, autorul surprinde cu acuratețe situația politică din fostele țări comuniste, sesizând faptul că aici, “sistemul de partide traduce atât reafirmarea rămășițelor antecomuniste, cât și conflictele născute din prăbușirea comunismului.” (p. 121)

Propunându-și a fi “un ghid care să permită cetățeanului să se regăsească în măracinișul partidelor politice din Europa” (p. 11), lucrarea lui Daniel Seiler reușește să fie mai mult decât atât. Ea surprinde, în întregime, pleiada de partide care domină scena politică a Europei, urmărindu-le de la origini și până foarte aproape de momentul actual.

Iulia HUIU

ELITE ȘI MODERNIZARE *

Prin intermediul editurii Humanitas-Libra din Canada cititorul român, cunoscător al limbii franceze, are posibilitatea să parcurgă eseuul lui Andrei Stoiciu intitulat *Enigmes de la seduction politique. Essai*. Autorul este un tânăr analist politic care și-a propus să reflecteze asupra evenimentelor politice care au avut loc din decembrie 1989 până în anul 1999. Demersul autorului este demn de apreciat deoarece încearcă să umple o parte din golul mult prea mare care există în lucrările de specialitate. Perioada celor zece ani este analizată prin prisma a trei abordări specifice analizei istorice și politice: evenimential, teoria elitelor și istoria imaginarului. Andrei Stoiciu a încercat și a reușit în mare parte să articuleze, în mod coerent, evenimentele folosind elemente metodologice specifice celor trei metode enunțate anterior. De aceea, lucrarea exercită un anumit grad de fascinație pentru cititorul avizat. Încă de la început, trebuie să precizăm că autorul și-a structurat eseuul în două părți care se completează reciproc. În prima parte sunt prezentate și Andrei Stoiciu, *Enigmes de la seduction politique. Essai*, Humanitas-Libra, 2000, p. 357

analizate cele mai importante evenimente postdecembriste (în viziunea autorului n.a.), iar cea de-a doua parte este rezervată identificării tipurilor de elite autohtone, discursul acestora și modalitățile specifice de acțiune. Momentul de la care începe derularea evenimentelor este 22 decembrie 1989, când prin manifestații de stradă N.Ceaușescu este obligat să fugă, iar comunismul se prăbușește în România. Acest moment istoric este speculat abil de Ion Iliescu și grupul de oameni din jurul său, care preia puterea în foarte scurt timp, își autolegitimează autoritatea, după care, prin asumarea paternității asupra revoluției, confiscă puterea. După explicarea mecanismelor care au stat la baza acestui proces, A. Stoiciu continuă să analizeze evenimentele care au urmat; opoziția exercitată de partidele istorice, alegerile din 20 mai 1990, mineriadele, guvernarea PDSR-ului (1992-1996), momentul istoric al alternanței la guvernare care a avut loc prin câștigarea alegerilor din noiembrie 1996 de către CDR, și încheie cu radiografierea primelor luni ale anului 1999, când noua putere, în concepția sa, își pierde legitimitatea. Noutatea adusă de autor are la bază intenția de a

pătrunde dincolo de aparențe și de a identifica adevăratele mecanisme care au condus viața politică românească în ultimii zece ani. Din punctul său de vedere elitele autohtone sunt principalele vinovate pentru eșecurile în plan economic, politic și internațional. Desigur, acțiunea lor a fost facilitată de mentalitatea electoratului român, care după decenii de dictatură este fascinat de acei lideri autoritari care dezvoltă tendințe populiste și paternaliste. Modalitatea în care elitele sunt ierarhizate de electorat demonstrează existența unei culturi cu puternice accente autoritare și conotații colectiviste. De aceea, fragmentarea care a apărut la nivelul elitelor a fost urmată, indisolubil, de o puternică fragmentare la nivelul societății. Așa cum elitele autohtone se exclud reciproc, tot așa la baza electoratului român au apărut falii între diverse grupuri de oameni care în situații de criză se resping cu vehemență. Vinovate de această situație sunt elitele care deși au acceptat necesitatea compromisului nu s-au acceptat ca parteneri de dialog. Această rupere a armoniei sociale a fost identificată cu acuratețe în timpul alegerilor prezidențiale și parlamentare care au avut loc în anul 1992. S-a observat că există diferențe semnificative în funcție de habitat, vârstă, grad de educație și situație materială între electoratul lui Ion Iliescu – PDSR

și Emil Constantinescu – CDR. Astfel, tandemul Iliescu – PDSR a fost votat de electoratul de la țară, cu o vârstă înaintată, un nivel de educație scăzut și cu o situație materială dificilă. În același timp, celălalt tandem, Constantinescu – CDR a primit sprijin din partea populației urbane, cu o medie de vârstă sub 50 de ani, un nivel de educație peste medie și cu o situație materială mai bună. De aceea, s-au identificat fracturi de tip urban-rural, generațional, cultural-istoric și economico-social. În funcție de aceste falii, au apărut cinci tipuri de elite care reflectă interesele și așteptările cetățenilor, tipul de educație, temerile existențiale și gradul de cultură. Aceste elite sunt: naționaliștii-populiști, populiștii-supraviețuitori, paseiștii (termenul francez folosit de autor este *les passeistes*), tehnocrații și elitiștii. Întreaga radiografiere a elitelor este prezentă în partea a doua a eseului și sunt analizate în funcție de arealul politic în care se încadrează, discurs, resurse instituționale, modalitățile de acțiune și atitudinea față de principalele mize politice. Prezentăm, pe scurt, câteva elemente despre fiecare:

a. naționaliștii-populiști; sunt grupați în jurul PUNR-ului, PRM, Uniunea Vatra Românească sau Partidul Național Român; aceștia se ridică în apărarea miturilor colective ale poporului român, își recrutează simpatizanții din armată, admi-

nistrația de stat, universități, cercuri de cultură proletcultistă; promovează persoane politice care au jucat un rol important înainte de 1989, se tem de schimbări în structura socială a țării; prin atitudinea lor se apropie de populiștii-supraviețuitori; promovează un discurs dublu în care recunosc principiile democratice, dar acțiunea lor politică contrazice acest atașament.

b. populiștii-supraviețuitori; sunt acei oameni politici identificați de opoziția fesenistă cu numele de neocomuniști sau criptocomuniști și provin din nomenclatura fostului PCR; folosesc un limbaj demagogic, opun rezistență la schimbare; s-au infiltrat după 1989 în conducerea politică a statului (guvern, parlament), au o veche experiență în administrația de stat comunistă; acceptă opoziția atâta timp cât nu le pune în pericol menținerea puterii, în caz contrar acționează prin metode specifice regimurilor totalitare; sunt promotorii ideii consensului.

c. paseiștii; sunt membrii activi ai PNȚCD și PNL, se reclamă ca având legitimitate istorică, identifică democrația cu restaurația; provin din vechi elite excluse de partidul comunist; sunt de formație umanistă și juridică, contribuie la formarea unei mentalități mesianice; duc o politică de excludere a elitelor opozante.

d. tehnocrații; sunt elite politice implicate după 1989, provin din

rândul cadrelor tehnice de nivel înalt care s-au format profesional după anii '60 și se transformă din simplii executanți în lideri politici; mizează pe criteriul competenței, fiind prezenți în toate partidele politice, sunt principalii beneficiari ai dezvoltării sectorului privat financiar și comercial; profită de incapacitatea managerială a altor elite.

e. elitiștii; sunt elite politice și intelectuale coagulate în jurul GDS; la baza discursurilor stă superioritatea morală; controlează instituții culturale din zona publică și privată (*Dilema*, 22, *România liberă*); nu au o solidaritate internă și nu oferă soluții politice concrete; manifestă tendințe elitiste (de exemplu H.R.Patapievici).

După cum se observă, Andrei Stoiciu încearcă în acest eseu să radiografieze elitele românești pentru a explica evenimentele istorice și fenomenele politice postdecembriste. Din păcate această lucrare se adresează unui public relativ restrâns care este cunoscător al limbii franceze, de aceea ar fi util să fie tradusă.

Sabin DRĂGULIN

Stephen Handelman

Mafia rusă

Editura Elit, București, 2000, 366 pagini, preț neprecizat. Traducere de Anca-Irina Ionescu.

Cartea, al cărei al doilea titlu este "Furtul celei de-a doua revoluții ruse", se ocupă de o problemă foarte puțin tratată în România după 1989 și anume cea a mafiei ruse (sovietice). Nu există mari deosebiri între gangsterii ruși (sovietici), uneori cele două "calități" întrunindu-se în aceeași persoană. "Democrația sălbatică" din Rusia de astăzi o aseamănă foarte mult cu America secolului trecut. Lumea interlopă a ajuns parte integrantă a clasei conducătoare, ceea ce creează o situație foarte periculoasă pentru lumea liberă de după Războiul Rece. Panorama înfățișată în carte cu privire la slăbiciunea puterii statului prezintă multe puncte comune cu situația din țara noastră.

Seymour Hersh

Subteranele unui mit: Kennedy

Editura Elit, București, 2000, 508 pagini. Preț neprecizat. Traducere de Constantin Dumitru-Palcus.

Lucrarea tratează dintr-o perspectivă nouă pentru publicul român viața și cariera politică a lui John Kennedy. Viața fostului președinte american prezintă niște laturi chiar foarte întunecate, care-l înfățișează într-o postură reală foarte diferită de imaginea publică. Principala problemă a lui Kennedy a fost aceea că defectele sale personale i-au restrâns capacitatea de îndeplinire a atribuțiilor sale de președinte.

Feldmareșal Erich von Manstein

Victorii pierdute

Editura Elit, București, 2000, 510 pagini, preț neprecizat. Traducere de Andrei Crețu.

Memoriile celui mai admirat și respectat ofițer al armatei germane din cel de-al Doilea Război Mondial au la bază ideea compatriotului său Clausewitz potrivit căreia "războiul este o prelungire a politicii, dar cu mijloace diferite". Pe lângă aspectele strict militare ale memoriilor, sunt interesante alte aspecte. Astfel, Manstein îl aprecia mult mai mult pe Antonescu decât pe Hitler. Părerea sa despre armata română nu era prea bună. Dintre deficiențele sesizate (unele valabile chiar și astăzi), cele mai importante sunt capacitatea scăzută a soldatului român de a gândi independent, practica răspândită a bătăii, nivelul necorespunzător de pregătire a unei părți a ofițerilor cu grade medii și superioare, precum și inexistența unui adevărat corp de subofițeri.

Melvin I. Urofsky, Jill Norgren

Texte fundamentale ale democrației americane

Editura Teora, București, 2000, 440 pagini, preț neprecizat. Traducere de Mihaela Gafencu-Cristescu.

Volumul prezentat este o culegere de texte, definatorii pentru democrația americană. Fiecare text este comentat de către autori. Structura cuprinde 10 capitole.

Larousse

Dicționar de civilizație romană

Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, 210 pagini, preț neprecizat. Traducere de Șerban Velescu.

Versiunea franceză a acestei ediții a apărut la Paris, în 1995, sub bagheta lui Jean-Claude Fredouille. Problematika civilizației romane este ordonată alfabetic. Destinatarii acestui dicționar pot fi elevi de liceu, studenți, sau orice altă persoană interesată de domeniul istoriei Romei antice. Pentru completarea cunoștințelor de civilizație romană, merită menționate *Dicționarul de mitologie greacă și latină*, *Dicționarul de literatură latină*, precum și volumul eminentului istoric Pierre Grimal *Civilizația romană*, (apărut și în țara noastră în 1964).

Enciclopedia Blackwell a gândirii politice

Editura Humanitas, București, 2000, 814 pagini, preț neprecizat. Traducere de Dragan Stoianovici.

Prezentul volum, apărut pentru prima dată în 1987, reprezintă un mijloc de cunoaștere a marilor idei și doctrine politice din lumea contemporană. Cuprinzând punctele de vedere ale unor juriști, istorici, filozofi, economiști și sociologi, înfățișează atât gândirea marilor teoreticieni (conceptele-cheie) ai științelor politice cât și itinerarele istorice ale gândirii politice. Este acoperită întreaga gamă a istoriei și teoriei politice, de la Socrate la John Rawls.

În Atenția Cititorului

Redacția revistei *Sfera Politicii* anunță pe cei interesați să-și completeze colecția personală/ a instituției sau pe cei interesați de numere tematice mai vechi că pot achiziționa aceste reviste de la sediul Fundației “Societatea Civilă” din Str. Piața Amzei nr. 13, etaj I, sector 1, București. Pentru informații suplimentare sunați la (401) 312 84 96.

Lista numerelor disponibile, titlul și prețul acestora:

32	<i>Antisemitismul</i> 5.000 lei	58	<i>In Căutarea Identității</i> 5.000 lei
33	<i>Mituri și ritualuri</i> 5.000 lei	59	<i>Capitalismul Nostru</i> 5.000 lei
34	<i>1995</i> 5.000 lei	60	<i>Anul 1848</i> 5.000 lei
35	<i>1956</i> 5.000 lei	61	<i>Holocaust vs. Gulag</i> 5.000 lei
36	<i>Democrația locală</i> 5.000 lei	62	<i>Cărți și Autori</i> 5.000 lei
37	<i>Ceremonii politice</i> 5.000 lei	63	<i>Zona Gri</i> 5.000 lei
38	<i>Populism</i> 5.000 lei	64	<i>Mass-media azi</i> 5.000 lei
39	<i>Istoriografie Românească</i> 5.000 lei	65	<i>Doi ani de guvernare</i> 5.000 lei
40	<i>NATO</i> 5.000 lei	66	<i>Bilanț '98</i> 5.000 lei
41	<i>Știința politică în România</i> 5.000 lei	67	<i>Mineriade</i> 10.000 lei
42	<i>Utopie, Urbanism, Politică</i> 5.000 lei	68	<i>Summit NATO 1999</i> 10.000 lei
43	<i>Opțiuni politice românești</i> 5.000 lei	69	<i>Ecumenism și Politică</i> 10.000 lei
44	<i>Constituția</i> 5.000 lei	70	<i>KOSOVO</i> 10.000 lei
45	<i>Politică și Educație</i> 5.000 lei	71-72	<i>Feminism</i> 10.000 lei
46	<i>Despre schimbare</i> 5.000 lei	73-74	<i>Balcani: Prezent</i> 10.000 lei
47	<i>Gender</i> 5.000 lei	75	<i>Reforma Instituțională</i> 10.000 lei
48	<i>Noua Putere în România</i> 5.000 lei	76	<i>Zece ani de la Căderea Zidului Berlinului</i>
10.000 lei
49	<i>Instituțiile Noii Puteri</i> 5.000 lei	77	<i>Helsinki</i> 10.000 lei
50	<i>După Madrid</i> 5.000 lei	78	<i>Bilanț 1999</i> 10.000 lei
51	<i>Contractul cu România</i> 5.000 lei	79	<i>Început de campanie</i> 10.000 lei
52	<i>Serviciile Secrete</i> 5.000 lei	80	<i>Bruxelles – Negocieri</i> 10.000 lei
53	<i>Islamul și Politica</i> 5.000 lei	81	<i>Republică și Monarhie</i> 10.000 lei
54	<i>Revoluția Bolșevică</i> 5.000 lei	82	<i>Extremismul Politic</i> 10.000 lei
55	<i>Un an de Guvernare</i> 5.000 lei		Suplimentul nr. 1 dedicat “problemei evreiești”
5.000 lei
56	<i>Bilanț</i> 5.000 lei		
57	<i>Criza Politică</i> 5.000 lei		

**Revista este editată de Institutul de Cercetări Politice și Economice și
Fundatia Societatea Civilă**

EDITORIAL BOARD: • Călin Anastasiu • Daniel Chirot • Dennis Deletant • Gail Kligman • Dan Oprescu • Vladimir Tismăneanu • G. M. Tamas • **REDAȚIE:** • **Redactor șef:** Stelian Tănase • **Secretar de redacție:** Ovidiu Horia Maican • **Colectivul redacțional:** • Adrian Cioroianu • Laurențiu Ștefan Scalat • Valentin Stan • Mihai Chioveanu • **Publicitate și distribuție:** Claudiu Boboc • **Coperta și tehnoredactarea:** Liviu Stoica

“Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165. Reproducerea articolelor apărute în publicația noastră se face numai cu acordul scris al redacției. Tiparul executat la RH PRINTING București

Adresa Redacției: Str. Piața Amzei, nr. 13, Et. 1. CP 212, OP 22, București, Tel/Fax: 01 312 84 96, 01 659 57 90 (Attn Oana Manolache); E-mail: sfera@totalnet.ro.

TALON DE ABONAMENT LA REVISTA “SFERA POLITICII”

(vă rugăm completați cu majuscule)

DA, doresc un abonament la revista “SFERA POLITICII”, începând cu numărul....., pe perioada de:

3 luni (30.000 lei) , **6 luni (60.000 lei)** , **un an (120.000 lei)**

Am achitat contravaloarea abonamentului, în sumă delei, cu mandat poștal nr. sau ordin de plată nr., în contul Fundația Societatea Civilă, nr. 251100922013126 (lei) sau 251100222013126 (valută) deschis la BRD - SMB.

DA, doresc factură fiscală pentru abonamentul achitat.

Nume, Prenume, Vârsta

Compania, Cod fiscal

Profesia, Funcția

Adresa la care doriți să primiți abonamentul:

Strada, Nr., Bl., Sc., Et.

Ap., Localitatea, Cod poștal, Județ/Sector

Telefon, Fax, E-mail

Vă rugăm completați în întregime acest talon și, împreună cu copia chitanței, sau a ordinului de plată al abonamentului, expediați-l în același plic, pe adresa : Fundația Societatea Civilă - Sfera Politicii, Piața Amzei, nr.13, et. 1, sect. 1, București, cu mențiunea “Talon abonament”, sau prin fax la +40-1-312.84.96. Abonamentele se pot contracta și la sediul fundației, la adresa mai sus menționată. Relații suplimentare la tel. 659.57.90. Creșterile ulterioare ale prețului de vânzare al revistei nu vor afecta valoarea abonamentului contractat.

În prețul abonamentului sunt incluse taxele poștale.